

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU İKTİSADI ANABİLİM DALI

**BAHREYN'DE KIYI BANKACILIĞI VE
BÖLGE EKONOMİLERİNE KATKISI**

Yüksek Lisans Tezi

EMİN SUBAŞI

İstanbul 2007

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU İKTİSADI ANABİLİM DALI

**BAHREYN'DE KIYI BANKACILIĞI VE
BÖLGE EKONOMİLERİNE KATKISI**

Yüksek Lisans Tezi

EMİN SUBAŞI
Danışman: YRD. DOÇ. DR. KAMİL USLU

İstanbul 2007

ÖNSÖZ

Kıyı bankacılığın teorik yapısı ile avantaj ve dezavantajlarına ilaveten kıyı bankacılığındaki öncü ülkeler incelenmiştir.

Ortadoğu ülkeleri içinde kıyı bankacılığında önemli yeri olan Bahreyn'in, bankacılık faaliyetleriyle kendi ekonomisine ve komşu ülkelere olan etkilerinden bahsedilmiştir.

Tezimin hazırlanmasında her aşamada, hem maddi hem de manevi desteği olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Kamil Uslu'ya ve beni bu zamanlara getiren aileme şükranlarımı sunarım.

İstanbul, 2007

Emin SUBAŞI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1
1. KIYI BANKACILIĞININ TEORİK YAPISI	4
1.1 _____ KIYI BANKACILIĞININ TANIMI, TARİHSEL GELİŞİMİ VE KIYI BANKACILIĞININ DOĞUŞUNU HAZIRLAYAN FAKTÖRLER.....	4
1.1.1 _____ Kıyı Bankacılığının Tanımı.....	5
1.1.2 _____ Kıyı Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	5
1.1.3 _____ Kıyı Bankacılığının Doğuşunu Hazırlayan Faktörler.....	6
1.1.3.1 _____ Marshall Planı	6
1.1.3.1.1 ___ Truman Doktrini.....	7
1.1.3.1.2 ___ Marshall Yardımı.....	7
1.1.3.2 _____ ABD Dış Ticaret Açıkları.....	8
1.1.3.3 _____ Petrol Krizi.....	8
1.1.3.4 _____ Hukuki Düzenlemeler.....	11
1.1.3.4.1 ___ Q Düzenlemesi.....	11
1.1.3.4.2 ___ M Düzenlemesi	12
1.1.3.4.3 ___ Faiz Dengeleme Vergisi.....	13
1.1.3.5 _____ Diğer Nedenler.....	13
1.2 _____ BANKACILIK, SERBEST BÖLGE ve KIYI BANKACILIĞI İLİŞKİSİ.....	
1.2.1 _____ Bankanın Tanımı.....	15
1.2.2 _____ Serbest Bölge Tanımı.....	18
1.2.3 _____ Kıyı Bankalarını Diğer Bankalardan Ayıran Temel Özellikler.....	21
1.3 _____ KIYI BANKALARI İÇİN GEREKLİ YAPISAL ŞARTLAR.....	23

1.3.1	Ekonomik Şartlar	24
1.3.2	Siyasi Şartlar	25
1.3.3	Alt Yapı Şartları	27
1.3.4	Hukuksal Şartlar	28
1.3.5	Uygun Coğrafi Konum	29
2. KIYI BANKACILIĞI UYGULAMA BİÇİMLERİ, İŞLEMLERİ, SEÇİLMİŞ BAZI ÜLKELERDE KIYI BANKACILIĞI UYGULAMALARI VE KIYI BANKACILIĞININ OLUMLU-OLUMSUZ YÖNLERİ		
2.1	KIYI BANKACILIĞI UYGULAMA BİÇİMLERİ	31
2.1.1	İşlemleri Gerçekleştirme Biçimlerine Göre	31
2.1.1.1	Kayıt Merkezler	32
2.1.1.2	Fonksiyonel Merkezler	32
2.1.2	Fonların Kullanım Biçimlerine Göre	33
2.1.2.1	Fon Sağlama Merkezleri	33
2.1.2.2	Fon Toplama Merkezleri	33
2.2	KIYI BANKACILIĞI İŞLEMLERİ	34
2.2.1	Kısa Vadeli İşlemler	35
2.2.2	Uzun Vadeli İşlemler	35
2.2.3	Tröst İşlemi	35
2.3	DÜNYADA KIYI BANKACILIĞI ve SEÇİLMİŞ BAZI ÜLKELERDE KIYI BANKACILIĞI UYGULAMALARI	37
2.3.1	Dünyada Kıyı Bankacılığı	37
2.3.1.1	Uluslararası Kamuoyunun Kıyı Bankacılığına Bakışı	37
2.3.1.2	Kıyı Bankacılığının Dünyadaki Durumu	40
2.3.2	Seçilmiş Bazı Ülkelerde Kıyı Bankacılığı Uygulamaları	43
2.3.2.1	Jersey	43
2.3.2.2	İsviçre	47
2.3.2.3	Dublin	52
2.3.2.4	Lüksemburg	55
2.3.2.5	Bahama	56
2.3.2.6	Cayman Adaları	59

2.4	KIYI BANKACILIĞININ OLUMLU VE OLUMSUZ YÖNLERİ	60
2.4.1	Kıyı Bankacılığının Olumlu Yönleri	60
2.4.2	Kıyı Bankacılığının Olumsuz Yönleri	62
3.	BAHREYN’DE KIYI BANKACILIĞI ve BÖLGE EKONOMİLERİNE	
	KATKISI	69
3.1	BAHREYN	69
3.1.1	Bahreyn Tarihi	69
3.1.2	Bahreyn Siyasi ve Sosyal Yapısı	70
3.1.3	Genel Ekonomik Görünüm ve Başlıca Sektörler	73
3.1.3.1	Genel Ekonomik Görünüm	73
3.1.3.2	Başlıca Sektörler	75
3.1.4	Bahreyn Dış Ticareti	78
3.2	KIYI BANKACILIĞI VE BÖLGE EKONOMİLERİNE KATKISI	79
3.2.1	Bahrain Monetary Agency (BMA)	80
3.2.2	Kıyı Bankacılığının Gelişmesini Sağlayan BMA’nın Düzenlemeleri Ve Kıyı Bankacılığının Gelişimini Etkileyen Diğer Nedenler	81
3.2.3	Bahreyn’e Gelen Fonların Yönetimi	85
3.2.4	Kıyı Bankacılığının Bahreyn’e Sağladığı Yararlar	86
3.2.5	Bahreyn’deki Kıyı Bankacılığını Olumsuz Etkileyen Faktörler	90
	SONUÇ	93
	KAYNAKÇA	97

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
BANOCO	Bahreyn Ulusal Petrol Şirketi
BAPCO	Bahreyn Petrol Şirketi
BCDAS	Bankalar Güvenlik Mevduatı Hesabı
BIC	Bahreyn Yatırım Merkezi
BM	Birleşmiş Milletler
BMA	Bahrain Monetary Agency
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EDB	Ekonomik Kalkınma Kurulu
FCB	Ticari Bankacılık
GDP	Gross Domestic Product
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IB	Yatırım Bankası
IBF	International Banking Facilities (Uluslararası Bankacılık Kolaylıkları)
IEX	İrlanda Yatırım Kambiyosu
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
INEX	İnternet Tarafsız Kambiyosu
ISEQ	İrlanda Borsası
İSMMMO	İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası
İTO	İstanbul Ticaret Odası
KİK	Körfez İşbirliği Konseyi
KOSGEP	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

OAPEC	Organization of Arab Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü)
OBU	Off-Shore Banking Units (Kıyı Bankacılık Birimleri)
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OPEC	Organization of Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)
SAMA	Suudi Arabistan Merkez Bankası
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UBS	Union Bank of Switzerland
UFHM	Uluslararası Finansal Hizmetler Merkezi-UFHM (The International Financial Services Centre-IFSC)

GİRİŞ

“Bahreyn’de Kıyı Bankacılığı ve Bölge Ekonomilerine Katkısı” konulu bu çalışmada önce kıyı bankacılığı teorik olarak anlatılacak, bankacılık, serbest bölge ve kıyı bankacılığı karşılaştırılarak incelenecek ve kıyı bankaları için gerekli yapısal şartlar üstünde durulacaktır. Daha sonra kıyı bankacılığının uygulama biçimlerini, kıyı bankacılığı işlemlerini, seçilmiş bazı ülkelerde kıyı bankacılığı uygulamalarını ve kıyı bankacılığının olumlu ve olumsuz yönlerini anlatmaya çalışacağız. Bu doğrultuda, önce Bahreyn’i ve genel ekonomik, siyasi ve sosyal yapısını detaylı bir şekilde incelenmeye çalışılarak, kıyı bankacılığının Bahreyn ve bölge ekonomilerine etkisi ve kıyı bankacılığının Bahreyn’deki şuan ki durumu sunulacaktır.

Kıyı bankacılığının gelişmesinde II. Dünya Savaş’ından sonra yaşanan, sermaye ve ticaret hareketlerindeki artış, dünya ülkelerinin vergi politikaları, siyasi kutuplaşma ve 1973 yılında yaşanan petrol krizi gibi olayların büyük etkisi olmuştur.

Uluslararası finans sektöründe duyulan ihtiyaç sonucu ortaya çıkan kıyı bankacılığı, ülke dışından sağlanan fonların yine ülke dışında kullanılmasını amaçlayan ve ülkede bankacılık sektörü için düzenlenmiş her türlü yasa ve yönetmeliğin dışında kalan bir bankacılıktır. Esnek denetim, hesap gizliliği ve kaynağı belli olmayan paralara kucak açma gibi özellikleriyle pek çok sorunu da beraberinde getiren kıyı bankacılığı, dünya uygulamalarında standart ve tek düze değildir. Ülkelerin mevzuatlarında kendi özellik ve ihtiyaçlarına paralel olarak farklılıklar bulunmaktadır. Tabi bu farklar genel olarak kıyı bankacılığı özelliklerinden çok farklı değildir, yalnızca yorum farkı vardır.

Bahreyn kıyı bankacılığını, Lübnan’daki karışıklıkları bir fırsat bilerek yaptığı düzenlemelerle ve zaten kendisinde var olan özellikleri çok iyi değerlendirerek ülkesine getirmeyi başarmış, sonrasındaki gelişmeyle ise çok daha büyük bir başarı göstermiştir.

Bu sektörde rekabet öyle fazladır ki adeta bir merkezin başarısı başka bir merkezin başarısızlığına bağlıdır; Bahreyn'deki durumda böyle olmuştur.

Bahreyn bölgedeki büyük miktardaki petrodolar fonlarını kendisine çekmeyi bilmiştir. Bu petrodolar fonlarını kendi ülkesine ve bölge ülkelerine yönlendirerek önemli bir kıyı bankacılığı merkezi haline gelmiştir. Ancak Bahreyn için bir fırsat olan siyasi gelişmeler, Körfez Krizi ile Bahreyn için de sorun olmuştur. Körfez Krizi boyunca kıyı bankacılığı konusunda sorunlar yaşayan Bahreyn yavaş yavaş bu sorunları atlatmaktadır.

Yukarıda sayılan hususlar doğrultusunda, tezin birinci bölümünde kıyı bankacılığı hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Kıyı bankacılığının çeşitli tanımlarına değinilmiştir. Bankacılık serbest bölge ve kıyı bankacılığı konuları karşılaştırılarak incelenmiştir. Kıyı bankacılığının tarihi gelişimine, kıyı bankacılığı faaliyetinin özelliklerine ve kıyı bankacılığı merkezlerinin yapısal şartlarına yer verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde kıyı bankacılığının uygulama biçimlerine ve kıyı bankacılığı işlemleri anlatılmıştır. Daha sonra dünyadaki bazı kıyı bankacılığı merkezlerinden bahsedilmiştir. Kıyı bankacılığının olumlu ve olumsuz yönlerine yer verilmiştir. Bu doğrultuda kıyı bankacılığı merkezlerinin bu faaliyetleri sayesinde elde ettiği doğrudan ve dolaylı faydalar ile özellikle esnek denetim, hesap gizliliği ve kaynağı belli olmayan paralara kucak açma gibi sebeplerden kaynaklanan sorunlara yer verilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde Bahreyn detaylı olarak tarihi, ekonomik, siyasi ve sosyal özellikleri bakımından anlatılmıştır. Bahreyn'deki kıyı bankacılığı faaliyetleri ve kıyı bankacılığının Bahreyn ve bölge ekonomilerine etkisi incelenmiş, Bahreyn'in kıyı bankacılığındaki bu günkü durumuna yer verilmiştir. Bu doğrultuda özellikle Bahreyn'in merkez bankası görevini de yerine getiren ve Bahreyn'de kıyı bankacılığının gelişmesinde etkili olan Bahreyn Monetary Agency(BMA) incelenmiştir. BMA'nın Bahreyn'de kıyı bankacılığının gelişmesini sağlayan kararlarına ve kıyı

bankacılığının gelişmesini sağlayan diğer nedenlere değinilmiştir. Bahreyn'deki fonların yönetiminden ve kıyı bankacılığının Bahreyn'e sağladığı yararlarından bahsedilmiş olup, Bahreyn'deki bankacılık sektörünün etkilendiği durumlar anlatılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIYI BANKACILIĞININ TEORİSİ, TARİHSEL GELİŞİMİ

ve

KIYI BANKACILIĞI SERBEST BÖLGE İLİŞKİSİ

1.1 KIYI BANKACILIĞININ TANIMI, TARİHSEL GELİŞİMİ VE KIYI BANKACILIĞININ DOĞUŞUNU HAZIRLAYAN FAKTÖRLER

Kıyı bankacılığı dıştan dışa da denilen bir bankacılık türüdür. Dünyada şu anda Uluslararası Kıyı Ötesi Mali Merkezler (International Off-shore Financial Center) olarak adlandırılan, ülkeler veya adacıklar bulunmaktadır. Kıyı bankacılığı faaliyeti yürüten bu merkezlerden birçoğu geçmişte vergi cennetleri (Tax Havens) olarak adlandırılan daha sonra kıyı bankacılığının oluşumuna ve gelişimine destek vererek, sundukları çeşitli avantajlarla önemli miktarda fonun kendilerinde toplanmasını sağlayabilmiş yerlerdir.

Bu bankacılık türüne kıyı bankacılığı (Off-shore Banking) denmesinin sebebi; bu merkezlerinin çoğunun İngiliz Milletler Topluluğu'na bağlı küçük ada devletleri olması ya da yine bir ada veya bir ülkenin özel ayarlamalarla küçük bir kısmını serbest bölge olarak kıyı bankacılığı merkezi haline getirmesindedir.

Kıyı bankacılığı bankacılıktan pek farkı olmayan sadece bazı hukuki ve mali meselelerde farkı olan ve dünya finans piyasası için artık çok önemli bir yere gelmiş finansal kuruluşlardır.

1.1.1 Kıyı Bankacılığının Tanımı

Dar anlamda Türk bankacılık literatürüne “kıyı bankacılığı” olarak sokulan, aslında kıyı ötesi anlamına gelen, “off-shore bankacılığı”, müdahale ve denetimi ile vergilemenin asgari düzeyde tutulduğu koşullarda konvertibl paralar üzerine işlem

yaparak, çok uluslu şirketlere, uluslararası girişimlere hizmet veren bir bankacılık türüdür.¹

Daha geniş anlamda ise kıyı bankacılığı; ülke dışından sağlanan fonların ülke dışında veya koşullara göre ülke içinde kullanılması, uluslararası devletsiz paraların fon fazlası bulunan merkezlerden fon açığı bulunan merkezlere transfer edilmesi gibi finansal hizmetler yürüten genellikle serbest bölgelerde kurulan merkezlerde faaliyet gösteren ve ülke içindeki bankacılık sisteminin tabi olduğu yasal düzenlemelerin kapsamı dışında tutularak, getirilen mali ve hukuksal avantajlar sayesinde cazip çalışma koşullarının sağlandığı bankacılık türüdür.²

1.1.2 Kıyı Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Kıyı bankacılığının gelişimi, devletsiz paraların uluslararası düzeyde oluşturdukları bütünleşmiş bir para ve sermaye sistemi olarak tanımlanan Euromarketlerin doğuş ve gelişimi ile yakından ilgilidir. Euromarketlerin gelişmesi ve finansman dünyasındaki yerini almasıyla birlikte kıyı bankacılığı ve kıyı bankacılığı merkezleri ortaya çıkmış, çoğu zaman bu piyasa ve merkezler Euromarketlerle aynı anlamda kullanılmış, ancak zamanla kendine has uygulamalar geliştirerek özgün hale gelmiştir.

Euromarket birbirini bütünleyen iki piyasadan oluşmaktadır. Bunlar Eurodolar ve Eurotahvil piyasalarıdır. “Eurodolar” terimi ABD dışındaki dolar mevduatı ifade ederken, “Eurocurrency (Europara)” kendi ülkesi dışında mevduat olarak her türlü parayı ifade etmektedir. “Eurobond (Eurotahvil)” ise bu piyasada işlem gören tahvilleri anlatmaktadır.³

¹ <http://www.ekonomi.name/kavramlar/off-shore-bankacilik.html> (11.01.2007).

² Muzaffer DEMİR, **Globalleşen Vergi Cennetleri**, Haziran 2002, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_86.htm (12.01.2007)

³ Cenk Murat Arslan / Fercan Aykutlu, **Off-shore (kıyı ötesi) Bankacılığı ve Türkiye Uygulaması**, Ankara: 1999, Türmob Yayınları, Sirküler Rapor Serisi Seri No:29, s.7.

Kıyı bankacılığının tarihi gelişimi 1920’li yıllara kadar uzanır. Uluslararası finans otoritelerince, dünyadaki siyasi ve ekonomik gelişmelere paralel olarak 1950’li yıllar başlangıç olarak kabul edilmektedir. Kıyı bankacılığının tarihsel gelişimi aslında kıyı bankacılığının doğuşunu hazırlayan faktörlerle paralellik arz etmektedir. Şöyle ki; aşağıda geniş bir şekilde açıklamaya çalışacağımız kıyı bankalarının doğuşunu hazırlayan faktörlerin her biri aslında kıyı bankacılığının bir evresini oluşturmakta ve kıyı bankacılığı merkezlerinin gelişimine ve Uluslararası Kıyı Ötesi Merkezlerinin bugünkü durumuna gelmesini sağlamaktadır. Kıyı bankacılığının doğuşunu hazırlayan faktörler beş ana başlık altında incelenebilir. Marshall Planı, ABD Dış Ticaret Açıkları, 1973 Petrol Krizi, Hukuki Gelişmeler ve Çok Uluslu Şirketler.

1.1.3 Kıyı Bankacılığının Doğuşunu Hazırlayan Faktörler

1.1.3.1 Marshall Planı

1939-1945 yılları arasında devam eden II. Dünya Savaşı sırasında Avrupa, çok büyük yaralar almış, ekonomik, siyasi ve askeri yönden adeta çökmüştür. Buna karşın savaş süresince Avrupa’ya devamlı destek sağlayan ABD, ekonomisini canlı tutarak üretimini önemli miktarlarda arttırmış ve yaptığı dış satımlar ile Avrupa’nın elinde bulunan altın stoklarının önemli bir bölümünü eline geçirmeyi başarmıştır. Savaş sonrasında meydana gelen gelişmeler sonucunda kıta devletleri olan ABD ve SSCB soğuk savaşa girmişler ve lider ülke olmak, etki alanlarını genişletmek için yoğun çaba harcamışlardır. ABD bu amaçla savaşın sona ermesini müteakip Avrupa’nın içerisinde bulunduğu ekonomik ve sosyal şartları, dünyada meydana gelen hızlı bloklaşmayı, Sovyetler Birliği’nin siyasi propaganda yaparak kendi ideolojisini yayma gayretini göz önünde tutarak Avrupa’ya Truman Doktrini ve Marshall Yardımı adları altında iki aşamalı yardım gerçekleştirmiştir.

1.1.3.1.1 Truman Doktrini

II. Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin en önemli politikası kendi pazarını genişleterek ekonomisini canlı tutmak olmuştur. O yıllarda Yunanistan'da meydana gelen iç karışıklıklar, bunun yanında Türkiye'nin askeri açıdan zayıf durumda olması ABD'yi harekete geçirmiş ve bu amaçla 2 Mayıs 1947 tarihinde Yunanistan'a 300 milyon dolar Türkiye'ye ise 100 milyon dolar yardım yapılmıştır. Burada amaç Türkiye ve Yunanistan'ı Sovyetler Birliğinden gelecek tehditlere karşı korumaktır. ABD politikasına göre, eğer Sovyetler Birliği söz konusu iki ülkeyi denetimi altına alırsa kendisi için yaşamsal öneme sahip Orta Doğu, Sovyetler Birliğinin denetimi altına girebilecekti.

1.1.3.1.2 Marshall Yardımı

Savaştan zarar gören Avrupa'yı bir an önce imar etmek ve doğudan gelen Sovyet tehdidine karşı istikrarı sağlamak için ABD, Avrupa'ya ekonomik yardım yapmak durumundaydı. Buna göre "Marshall Planı" adı verilen Avrupa Kalkınma Projesi'nin ilk hazırlığı, 16 devletin katılımıyla 12 Temmuz 1947 tarihinde Paris'te yapıldı. Paris'te gerçekleşen konferansın çağrısı Doğu Avrupa Ülkeleri ile Sovyetler Birliğini de içine almaktaysa da, söz konusu devletler katılmayı reddettiler. Avrupa Ekonomik İşbirliği Konferansı adı altında çalışan konferans, her devletin ne kadar yardıma ihtiyacı olduğunun belirlenmesi için rapor hazırlayarak ABD'ye göndermiştir. Böylece dört yılı kapsayan (1947–1951) Avrupa Kalkınma Projesi diğer bir adıyla Marshall Yardımı başlatılmıştır.⁴

Avrupa Birliği'nin ortaya çıkış sebeplerinden biri olarak da anılan Marshall Yardımı 1948 yılında 6 milyar dolarlık yardımın yapılmasıyla başlamış ve yardımlar izleyen yıllarda devam etmiştir.

⁴ Oral Sander, **Siyasi Tarih**, Ankara:1989, İmge Kitabevi, s.208.

Marshall Planı sayesinde Amerika dışına fon transferi başlamış oldu. Truman Doktrini'nde çok fazla olmasa da -hem daha kapsamlı olması hem de daha uzun soluklu olması itibariyle- Marshall Yardımı çerçevesinde Avrupa'ya önemli miktarlarda fon akışı sağlanmıştır. Bu akış dolaylı ve dolaysız olarak birçok faktörü etkilediği gibi kıyı bankacılığını da etkilemiştir. Avrupa ekonomisi için gelen yardımın devri daim etmesini sağlayacak bir sisteme ihtiyaç duyulması kıyı bankacılığı için bir dönüm noktası olmuştur. Tabi bu yardımın Avrupa ekonomisinin gelişmesini sağlaması bunun dünya ticaretindeki artışı ve serbestliği artırması gibi yararlarının kıyı bankacılığı sistemine dolaylı etkileri olmuştur.

1.1.3.2 ABD Dış Ticaret Açıkları

II. Dünya Savaşının sona ermesiyle, dünyada meydana gelen ekonomik ve siyasi gelişmeler paralelinde ABD dünyanın en güçlü ülkesi konumuna gelmiştir.

ABD bu konumunu koruyabilmek ve Sovyetler Birliği tehdidine karşı koyabilmek için Truman Doktrini ve Marshall Planı adları altında yardımlar yapmıştır. Ayrıca NATO'nun kurulması, ABD'nin de doğal olarak bunun başına geçerek yükün büyük bir kısmını yüklenmesi, gerek askeri gerekse ekonomik açıdan yüklendiği sorumluluklar ve Kore ile Vietnam savaşları bütçesini oldukça zorlamıştır. Böylece, ABD hem dış ticaret açıkları vermiş hem de ABD doları fonlar ABD dışında dolaşmaya başlamış ve devletsiz para haline gelmiştir. Bu ABD Doları Fonlar Europiyasaların temelini oluşturmuştur. Ayrıca 1950'li yıllarda SSCB bankalarının ABD bankalarında bulunan ABD doları mevduatlarını Avrupa bankalarına aktarmaları, eurofon piyasalarının gelişmesini ve kıyı bankacılığını teşvik eden önemli bir faktör olmuştur.⁵

1.1.3.3 Petrol Krizi

II. Dünya Savaşı sonrası geniş petrol rezervlerine sahip fakat bunları işletip pazarlamak için yeterli teknoloji ve sermayeye sahip olmayan ülkeler büyük petrol şirketlerine ayrıcalık tanıyarak bir takım imtiyazlar vermişlerdir. Başlangıçta bu ülkeler

⁵ Arslan / Aykutlu, a.g.e., s.8.

petrol üretim miktarı üzerinden pay alırken, 1950’lerden başlayarak, ayrıcalık antlaşmalarında elde ettikleri değişikliklerle, şirketlerin gelirleri üzerinden vergi almaya başlamışlardır. Böylece üretici devletler şirketlerin yalnız üretim miktarlarıyla değil aynı zamanda petrolün satış fiyatlarıyla da ilgilenmeye başlamışlardır.⁶

1960’lı yıllarda dünya petrol piyasalarına girmeye çalışan bağımsız petrol şirketleri ile Sovyetler Birliğinin artan üretimi değerlendirmek amacıyla düşük fiyat politikası uygulamaları, ayrıca ABD’nin 1959 yılında “zorunlu petrol kotaları” koyarak kendi pazarını denetlemeye başlaması, dünya piyasalarında petrol fiyatlarının düşmesine neden olmuştur. Bu gelişmeler doğrultusunda petrol fiyatlarındaki düşüşten olumsuz etkilenen petrol üreticisi ülkeler; dünya petrol piyasasında fiyatları düşürerek pazar sahibi olmak isteyen şirketlerle mücadele etmek, petrol fiyatlarını 1959 yılındaki düzeyine çıkartıp düzenli bir üretimle fiyat istikrarını sağlamak ve ileride petrole alternatif olabilecek enerji kaynaklarının oluşumuna engel olabilecek teknik ve ekonomik işbirliğini sağlamak amacıyla, 1960 yılında O.P.E.C.’i (Organization of Petroleum Exporting Countries – Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) kurmuşlardır.⁷ OPEC ilk başlarda istediği etkiyi yapamadığından ciddiye alınmasa da daha sonraları ABD’nin de desteğini alan OPEC ülkeleri üretim ve fiyat konusunda karar verme süreci açısından şirketlere üstünlüklerini kabul ettirmişlerdir.⁸

Orta Doğu savaşından sonra kurulan O.A.P.E.C. (Organization of Arab Petroleum Exporting Countries- Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü), Arap petrolünü İsrail’e karşı siyasi bir baskı malzemesi olarak kullanmıştır. 1973 yılında Arap-İsrail savaşının başlaması petrol krizini doruğa çıkartmıştır. Meydana gelen gelişmeler doğrultusunda OPEC; İsrail, ABD ve Batı Avrupa ülkelerine petrol ambargosu uygulama kararı almıştır. Alınan ambargo kararı her ne kadar etkin bir şekilde uygulanamadıysa da, meydana getirdiği alıcı paniği 1973 yılında varili 2.19 dolar olan Arap petrolünü 1973 Ekim ayında 5.11 dolara, 1974 Ocak ayında 11.65 dolara kadar yükselerek bir yıl içerisinde dört kat artmasına neden olmuştur.

⁶ Sander, **a.g.e.**, s.369.

⁷ Sander, **a.g.e.**, s.370.

⁸ Daniel Yergin, **Petrol, Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü**, Çev: Kamuran Tuncay, İstanbul: 2003, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Baskı, s.494.

1973 yılında petrol fiyatlarında ortaya çıkan beklenmedik artışlar karşısında dünyada birçok değişiklik yaşanmıştır. Petrol ambargosu ve fiyat artışları sayesinde petrol şirketleri teknolojilerini yenileme fırsatını yakalarken üretimi pahalı bulunan bazı alanların Alaska ve Kuzey Denizi gibi devreye sokulması bu sayede olmuştur. Dünya ekonomisi krize girmiştir. Ama petrol şirketlerinin çoğunun Amerikan şirketleri olduğu düşünülecek olursa bundan ABD'nin çok fazla olumsuz biçimde etkilendiği de söylenemez. Hem karlarını artıran Amerikan şirketlerinden alınan vergilerdeki artıştan dolayı hem de önemli ekonomik rakipleri olan Avrupa ülkeleri ve Japonya karşısında daha avantajlı konuma gelmesiyle bundan kazançlı çıktığı bile iddia edilebilir. Avrupa ülkeleri ise yüksek gelişmişlik düzeyi ve sanayileriyle bu krizi daha kolay atlattılar. Şöyle ki petrol fiyatlarındaki ani artıştan sağlanan petrodolarlar tekrar Avrupa ve ABD'ye yatırım olarak dönmüştür. Ayrıca gelişmiş ülkeler kısa bir süre sonra maliyet artışını mamul malların fiyatlarına yansıtarak bunu telafi yoluna gitmeye başlamışlardır. Bu durumda bundan en fazla etkilenen de sonuçta yine az gelişmiş yoksul ülkeler; diğer bir deyişle petrol üretemeyen ülkelerle, gelişmiş ülkelerin ürettiği malları tüketmek zorunda kalan Üçüncü Dünya ülkeleri olmuştur.⁹

Uluslararası finans merkezleri bu krizden avantajlı çıkmışlardır. Arap ülkelerinin petrolden elde ettikleri fonları Avrupa'nın büyük finans merkezlerine aktarmaları sonucunda, Eurodolar fonlarına Petrodolar fonları da eklenmiş, bu piyasalarda fon kapma yarışının ortaya çıkışı bir yandan mevcut off-shore merkezleri arasında rekabeti tırmandırırken, öte yandan, fon fazlası olan bölgelerden fon ihtiyacı olan bölgelere fon aktarmayı sağlayacak yeni finansal merkezler doğmuştur. Örneğin Ortadoğu'nun en önemli kıyı bankacılığı merkezlerinden Beyrut'un önemini yitirmesiyle birlikte Bahreyn Petrodolarların birikmesi sonucu doğup gelişen bir finans merkezi konumuna gelmiştir.

1973-74 yıllarında yaşanan petrol krizinin off-shore piyasası üzerindeki temel etkilerini iki maddede toplayabiliriz.

⁹ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, İstanbul: 2004, Alfa Yayınları, s.403.

Birincisi; önde gelen petrol ihracatçısı ülkelerin, petrol fiyatlarında meydana gelen aşırı yükselişlere bağlı olarak ödemeler dengesinde oluşan fazlalıkları kendi ülke ve bölgelerinde finansman piyasasının çok gelişmiş olmaması, gelişmiş bir bankacılık sistemine sahip olmamaları nedeniyle, buralarda değerlendirememelerinden dolayı daha fazla avantaj sağlayan kıyı bankacılığı merkezlerinde değerlendirmeye yöneltmiştir.

İkincisi; petrol fiyatlarında yaşanan aşırı dalgalanmalar, gelişmekte olan ülkelerin ödemeler dengesinde olumsuz gelişmelere yol açmış, bu ülkelerin çok büyük dış ticaret açıkları vermelerine neden olmuştur. Bu olumsuzlukları gidermek amacıyla bu ülkeler dünya bankasından yardım almak yerine ticari bankalara yönelmişler, bu yöneliş ağırlıklı olarak kıyı bankacılığı merkezlerine olmuştur.¹⁰

1.1.3.4 Hukuki Düzenlemeler

Euro pazarların doğuşu ve gelişimine yol açan nedenlerden biri de ABD’de yapılan hukuki düzenlemelerdir. 1973 petrol krizi sonucunda fiyatlar ve esnek döviz kurlarına geçişten sonra, sermaye hareketlerinde de büyük bir serbestleşme eğilimi görülmektedir. Meydana gelen bu gelişmeler bankacılık sektörü dışında cereyan etmiş fakat bankacılık sektörü de bu gelişmelerden etkilenmiştir. ABD’nin bu yıllarda dünya ekonomisindeki güçlü konumu ve yönlendirici etkisi nedeniyle bünyesinde yaptığı değişiklikler kısa sürede dünya finans piyasalarında etkisini göstermiştir. ABD’de gerçekleştirilen ve Euro pazarların büyüüp gelişmesinde etkili olan hukuki düzenlemeler üç ana başlık altında incelenebilir.

1.1.3.4.1 Q Düzenlemesi

Q düzenlemesi, Amerikan bankalarının vadeli mevduata ödeyecekleri tavan faiz oranını belirleyen hukuki bir düzenlemedir. Bu uygulama Amerikan bankalarının ülke dışındaki şubelerine plase edilen dolar fonları ve doğal olarak Euro dolarlar için geçerli olmamakta, mevduatın bir Amerikan bankasının Avrupa’daki şubesinde bulunması bile durumu değiştirmemektedir. Bu yasal düzenleme ülke dışında dolar

¹⁰ Arslan / Aykutlu, **a.g.e.**, s.9.

birikimini özendirici bir etki meydana getirmiş ve mevduat sahipleri Q düzenlemesi ile belirlenen sınırlara ulaştığında birikimleri için daha çekici seçenekler arama yoluna gitmişlerdir. Avrupa bankaları ile Amerikan bankalarının dış şubeleri tarafından mevduata ödenen yüksek faiz bu açıdan özendirici olmuştur.¹¹ Bu durum kıyı bankacılığı merkezlerinin gelişmesi açısından önemli bir etken olmuştur.

1.1.3.4.2 M Düzenlemesi

Mevduatlara uygulanan yasal karşılıkları ifade eden M düzenlemesi, ABD'deki bankacılık sektörüne yatırılan mevduatlara uygulanan yasal karşılıklar olup, bu düzenleme ile yasal karşılık yalnızca Amerika'da bankalara yatırılan mevduatlara uygulanmaktadır. Daha değişik bir ifadeyle, her hangi bir Amerikan bankasının dış şubesine mevduat yatırıldığında bu mevduat için hiçbir yasal karşılık ayrılmayıp fonların tamamının kredilendirilme imkânı doğmaktadır. Böylece, Amerikan bankalarının dış şubelerinin iç şubelerden daha fazla faiz vermesi için uygun ortam meydana getirilmiş, bunun doğal sonucu olarak da daha fazla faiz elde etmek isteyen fon sahipleri, mevduatlarını ABD dışına plase etmişlerdir. Böylelikle dolarlar iç piyasadan dış piyasaya, yani daha çok kıyı bankacılığı merkezlerine akmıştır. İzleyen zamanda, ABD bankaları içine düştüğü fon sıkıntısından kurtulabilmek ve devamlı müşterilerine kredi açabilmek için ticaret bankalarından borçlanmak zorunda kalmış bu da pazarda faiz oranlarını yükseltmiştir.¹² Oluşan mevduat sıkıntısı ve yüksek faiz kıyı bankacılığı için tekrar bir avantaj sağlamıştır. Çünkü mevduat sıkıntısı kıyı bankacılığı merkezleri için geçerli olmazken faizlerin artması kıyı bankacılığı merkezlerine ilginin artmasına neden olmuştur.

1.1.3.4.3 Faiz Dengeleme Vergisi

1960'lı yılların başında ABD'nin bilanço açıkları büyümüş, altın stokları erimiş ve ülke dışına büyük ölçüde sermaye akışı başlamıştır. Bu gelişmeler üzerine Başkan Kennedy, 1963 yılında New York piyasasında satılan ve Amerikalıların

¹¹ İhsan Ersan, **Euro Pazarlar ve Türkiye**, İstanbul:1979, s.8.

¹² Erdoğan Pekcan, **Kıyı Bankacılığı (Off-Shore Banking) Gelişimi-Uygulaması ve Türkiye**, İstanbul: 1993, İTO Yayın No:1993-33, s.4.

aldıkları yabancı tahvillerin üzerine “Faiz Eşitleme Vergisi”(Interest Equalization Tax) isimli bir vergi koymuştur. Böylece yabancıların New York piyasasına tahvil ihraç ederek fon sağlamaları önlenmiştir. ABD hükümetinin bu kararı tahvil ihracıyla fon sağlamak isteyen kuruluşlara Londra ve Frankfurt borsalarına yönlendirmiş sadece ABD dolarıyla değil, Alman markı, İsviçre frankı gibi güçlü paralar üzerinde de tahvil ihraçları yaygınlaşıp, Euro tahvil piyasası gelişmeye başlamıştır. Başkan Nixon’un 1974 yılında Faiz Eşitleme Vergisini kaldırması bile, Euro tahvil piyasasının gelişimini olumsuz yönde etkilememiş, aksine daha da güçlenmesine neden olmuştur. Piyasanın kurumsal yapısı güçlenmiş, ikincil piyasalar ortaya çıkmış ve piyasa kendi kendini besler hale gelmiştir.¹³ Kendi kendine yetebilen piyasaların oluşması ve New York dışında da büyük merkezlerin oluşması kıyı bankacılığı açısından önemli bir gelişme olmuştur.

1.1.3.5 Diğer Nedenler

Yukarıda sayılan nedenlerin dışında Euro pazarların genişleyerek büyümesinde şu faktörler etkili olmuştur.

1950’li yılların soğuk savaş dönemlerinde Sovyetler birliği ve müttefiki Doğu Blok’u ülkeleri, dış ticaretlerinin finansmanını sağlamak amacıyla ellerinde bulundurdukları dolarları ABD bankalarında değerlendirmekteydi. Kore savaşının çıkmasıyla birlikte, Sovyetler Birliği ve müttefikleri mevduatlara ABD hükümetinin el koymasından ya da daha önce olduğu gibi ABD bankalarının dondurma işlemine benzer bir durumla karşılaşmamak için ABD’de bırakmak istememişlerdir. Sovyetler Birliği bir İngiliz bankası tarafından dolar mevduatların Avrupa bankalarına getirilmesi önerilmesi üzerine hem mevduatlarına güvence sağlanacağı hem de batı Avrupa ile ilişkilerini güçlendireceği düşüncesiyle ABD bankalarındaki dolar mevduatlarını Londra’daki bir Sovyet bankası olan The Moscow Narodny Bank’a ve yine bir Sovyet bankası olan Paris’teki Banque Commercial pour l’Europe du Nord’a transfer etmiştir. Sovyetler

¹³ Doruk Taşkın, **Kıyı Bankacılığı ve Türkiye**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: 1996, s.13.

Birliği'ni Doğu Avrupa lkeleri izlemiş ve bu ülkelerin ticari işlemlerini Avrupa bankaları ile yürütmesiyle Eurodolar piyasası oluşmaya başlamıştır.¹⁴

II. Dünya Savaşı sonrası yıllarda yıkılan Avrupa'nın yeniden imarı doğrultusunda, ABD kökenli çok uluslu Şirketler, kendilerine seçtikleri gelişme ve dışa açılma stratejileri doğrultusunda faaliyetlerini kısa sürede dünya çapında genişletmişlerdir. Dünya ticaret hacminin artmasında ve Euro pazarlarının oluşmasında bu Şirketlerin Amerika dışında yaptıkları dolaylı ve dolaysız yatırımlar, sermaye transferleri olumlu etki meydana getirmiştir. Kıyı bankacılığı merkezlerinin sağladığı avantajlardan faydalanmak isteyen Şirketler, uluslararası bankalarla birlikte, kıyı bankacılığı merkezlerinde faaliyet gösteren en önemli kuruşlar haline gelmiştir.¹⁵

Avrupa bankalarının değişik sebeplerden dolayı ABD bankalarına başvurmak isteyen ya da başvuramayan müşterilere küçük marjlarla kredi olanağı sunmaları, bunun yanında yeni finansman teknikleri geliştirerek vade ve finansmanda kolaylık sağlamaları ABD'de bulunan fonların Avrupa'ya aktarılmasına neden olmuştur.

Sanayileşme ile birlikte gelişmiş ülkelerin yurt dışı politikalarında etkin kaynak dağılımının gerçekleşeceği ve karların optimum olacağını savunan liberal dşuncenin etkisi ile sınırlarını yabancı ülkelere açma eğilimi yaygınlaşmış ve böylece ülkeler arası ticaretin artması ile birlikte fonlarında serbestçe dolaşımı başlamıştır. Ancak bu durum hızlı bir büyüme sürecine giren gelişmiş ülkelerin dış ticaret açıklarını da artırmıştır. Bu lkeler 1960'lı yıllardan sonra uluslararası ticaret ve sermaye hareketlerine kısıtlayıcı düzenlemeler, denetim ve vergi yükümlülükleri getirmişlerdir. Kendisine daha avantajlı bir ortam arayan uluslararası sermaye, söz konusu yükümlülüklerin asgari düzeyde bulunduğu merkezlere kaymaya başlamış, böylelikle yasal kısıtlamaların sıkı para denetimlerinin olmadığı, güçlü bir para otoritesinin bulunmadığı ve yerel ekonominin zayıf olduğu yerlerde kıyı bankacılığının ilk örnekleri görülmeye başlamıştır.¹⁶

¹⁴ zdal Aydoğdu, **Kıyı Bankacılığı**, Müfettişler Seminer alışmaları, Ankara:1999, s.399.

¹⁵ Pekcan, **a.g.e.**, s.8.

¹⁶ Arslan / Aykutlu, **a.g.e.**, s.10.

1.2 BANKACILIK, SERBEST BÖLGE ve KIYI BANKACILIĞI İLİŞKİSİ

1.2.1 Bankanın Tanımı

Bankalar, yüzyıllardan beri birçok değişiklikler ve gelişmeler kaydederek günümüzde en mükemmel şeklini almaya başlamışlardır. Bankaların kuruluş amaçlarına ve faaliyetlerine göre değişik tanımları vardır. Mevduat tanımına göre banka, mevduat kabul eden, bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacını güden veya faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak ya da kredi vermek olan ekonomik bir kuruluştur. Para ve kredi tanımlamasına göre diğer bir banka tanımı olarak banka, para, kredi ve sermaye konularına giren her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen, özel veya kamusal kişilerle işletmelerin bu alandaki her türlü gereksinimlerini karşılama faaliyetlerinde bulunan bir ekonomik birimdir. Yukarıdaki banka tanımlarının her ikisini de kapsayan diğer bir tanımda şöyle yapılabilir. Temel olarak bankalar mevduat toplayan, kredi veren, para ve kredi politikalarının uygulanmasına yardımcı olan, aracılık yapan, sanayi kuruluşlarına destek olan, iştiraklerde bulunan, kişilerin menkul kıymetlerini koruyan, borsa faaliyetlerine fiilen katılan, kalkınmaya destek veren, yönlendiren kuruluşlardır.¹⁷

Bir ülkede fon kullananlar ile fon arz edenler arasında fon akımlarını düzenleyen kurumlar, akımı sağlayan araç ve gereçler ile bunları düzenleyen hukuki ve idari kurallardan oluşan yapıya finansal piyasa denir. Tanımdan da anlaşılacağı gibi, finansal piyasa para ve sermaye piyasalarından daha geniş ve bu piyasaları da kapsamına alan bir kavramdır.¹⁸

¹⁷ Mehmet Takan, **Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim**, Ankara:2001, Nobel Yayın Dağıtım 1. Baskı, s.17.

¹⁸ Semih Büker / Rıza Aşikoğlu, **Finansal Yönetim**, Eskişehir: 1997, Anadolu Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi, 2. Baskı, s.414.

Finansal sistemin temel üç fonksiyonu vardır:

- Ödünç verilebilir fonları, fon fazlası olanlardan fon noksanı olanlara transfer etmek,
- Nakit, çek ve diğer şekillerde ödeme mekanizması oluşturmak,
- Tasarruf sahiplerine tasarruflarını en verimli ve karlı bir şekilde değerlendirme olanağı sağlamaktır.

Bu işlevler sayesinde ekonomide zaman ve mekan açısından fon sıkışıklığı sorunu giderilir.¹⁹ Kısa vadeli borç vermek isteyenlerle uzun vadeli borç almak isteyenler buldukları yerlerde ihtiyaçlarını gidermiş olurlar.

Mali sistemde kullanılan bu fonlar kullanım zamanlarına göre farklı piyasalarda arz ve talep edilirler. Bir yıldan kısa vadeli fon arz ve talebinin karşılandığı piyasaya Para Piyasaları denir. Para piyasası araçlarını, çek, bono, poliçeler, ticari senetler oluştururken, mevduatlar para piyasası kaynaklarını oluşturmaktadır.

Sermaye piyasaları ise, orta ve uzun vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasalardır. Geniş anlamda sermaye piyasası kredi, döviz, hisse senedi, tahvil, altın gibi her türlü menkul değer alım satımını içermektedir. Bu piyasanın temel özelliği vadenin bir yıldan fazla olmasıdır.

Para piyasaları ise, teorik olarak iki bölümde incelenmektedir.

- Örgütlenmiş para piyasaları: bankalar sistemi olarak tanımlanmaktadır.
- Örgütlenmemiş para piyasaları: Banka sisteminin dışında kalan bir piyasadır. Bu piyasa örgütlenmediği için bazen yasal düzenin dışında kalmaktadır.

¹⁹ Osman Z.Orhan / Seyfettin Erdoğan, **Para Politikası**, İstanbul: 2007, Yazıt Yayın Dağıtım, s.27.

Finansal sistemin ve para piyasalarının mali aracılardan olan bankalar, Türkiye’de olduğu gibi dünyada da en büyük finansal aracı kurumlardır. Bu nedenlerden dolayı bankacılık faaliyeti klasik anlamda mevduat toplayıp, sağlanan fonların krediye dönüştürülmesi olmaktan çıkarak, yeni enstrümanlarla birlikte uluslararası boyut kazanmıştır.

Bankacılık sektörünün tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Genel olarak bakıldığında sistem aynı şekilde işlemekle birlikte, ülkeler arası ticaretin gelişmesi, teknolojik yenilikler, elektronik fon transferinin kolaylaşması ve ülkelerin liberalizasyon politikalarını benimsemesi, bankacılığın bölgesel ve ulusal olmaktan çıkarak uluslararası boyut kazanmasına neden olmuştur.

Özellikle yirminci yüzyılın başlarından itibaren ülke ekonomileri globalleşmeye başlamış ve dünya ticaret hacminin hızla büyüdüğü görülmüştür. Global şirketler, ana bölgelerini – bazen tüm dünya olabilmektedir – tek bir pazarmış gibi düşünüp, görece olarak çok düşük maliyet farkları ile faaliyette bulunmaktadır.

Dünya ekonomisinde yaşanan bu gelişmelerle birlikte finansal piyasalarda da gelişmeler yaşanmıştır. Ulusal finans piyasalarını ayıran sınırların ortadan kalkması ve uluslararası sermaye akımlarının ileri boyutlar kazanması süreci de finansal globalleşme olarak adlandırılmaktadır. Uluslararası finansal akımların gelişmesi, uluslararası döviz piyasaları ve özel yabancı sermaye yatırımlarıyla doğrudan bağlantılı olan Eurocurrency, Eurobond ve uluslararası hisse senedi piyasalarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu piyasalar, fon arz ve talebinde bulunan değişik ülkelere ait firma, banka, kamu kurumu ve bireysel yatırımcıların bir araya geldiği piyasalardır.²⁰

Mali piyasalarda özellikle teknolojik imkânların gelişmesi sonucunda ulusal sınırlar anlamını yitirmiş ve piyasalarda zorunlu serbestleştirme yaşanmıştır. Böylece birçok ülke sermaye hareketleri önündeki kısıtlamaları kaldırmak zorunda kalmıştır. Bu sürece paralel olarak yasal düzenlemelerin kalkması, doğal olarak mali yeniliklerin ve yeni finansal enstrümanların ortaya çıkışını hızlandırmıştır.

²⁰ Arslan / Aykutlu, **a.g.e.**, s.5.

1960'lı yıllar, uluslar üstü bankaların, uluslararası finansal piyasaların yeniden oluşturduğu yıllar olmuştur. ABD, İngiltere, Fransa, Japonya, Almanya, Hollanda, Belçika, İsviçre, İsveç gibi ülkelerin uluslar üstü bankaları, “yabancı banka” şeklinde faaliyetlerini genişletmeye başlamışlardır.

1.2.2 Serbest Bölge Tanımı

Serbest bölge “bir ülkenin siyasi sınırları içinde olmakla beraber, gümrük hattı dışında sayılan, ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, sınaî ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı ve fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerler”²¹ olarak tanımlanabilir.

Serbest bölgeler kuruluş amacına yönelik olarak “Serbest Ticaret Bölgeleri” (Free Trade Zones) ve “Serbest Üretim Bölgeleri” (Free Production Zones) olarak adlandırılabilir.²²

Serbest ticaret bölgelerinde verilen hizmetler daha çok depolama, ürünlerin paketlenmesi, hazırlanması, nakliye, reeksport, transit ticaret şeklinde olmakta, endüstriyel üretim faaliyetlerine pek izin verilmemektedir.

Serbest üretim bölgeleri ise, temel olarak çeşitli endüstriyel faaliyetlerin yapıldığı ucuz emek, hammadde, pazara yakınlık ve vergi muafiyetleri gibi çeşitli nedenler dolayısıyla tercih edilen bölgelerdir.

Serbest şehirler olgusu, serbest bölgelerin temelini oluşturmaktadır. Serbest şehirler çok eski tarihlerden beri var olmakla beraber 1700'lerden sonra İngiltere, Fransa gibi ülkeler birçok liman şehrini serbest şehir haline getirmişlerdir.

²¹ F. Bahar Özdoğan, **Serbest Bölgeler**, Ankara: 2006, Siyasal Kitabevi, s.3.

²² Ahmet İncekara, **Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölgeler Uygulaması**, İstanbul: 1989, s.36.

Serbest şehir uygulamaları, 1850'den sonra Avrupa'da küçük devletlerden büyük devletlere geçişin gerçekleştirilmesi ile büyük ölçüde önemini yitirmiş, eski serbest şehirlerden yalnızca Hong Kong ve Singapur günümüze ulaşabilmiştir. 1930'lu yıllar, serbest bölge uygulamalarının tüm dünyada yaygınlaştığı yılları oluşturmaktadır. II. Dünya Savaşı öncesi kurulan Singapur ve Hong Kong serbest limanları ile daha sonra kurulan Panama, İrlanda, Tayvan ve Güney Kore serbest bölgeleri uygulamalarının gösterdiği performans, diğer ülkelerin serbest bölgeler uygulamasını benimsemeleri ve kurma girişiminde bulunmalarına yardımcı olmuştur.²³

1960'lı yıllara kadar sadece gelişmiş ülkelerde görülen serbest bölge uygulamaları, bu yıllardan sonra gelişmekte olan ülkelerde de benimsenmiş ve yaygınlaşmaya başlamıştır.

Günümüzde, bazı gelişmiş ülkelerin yatırımlarını ve üretimlerini işgücünün ucuz olduğu hammadde merkezleri olan azgelişmiş ülkelere kaydırmaları ve diğer yandan daha önce ithal ikameci sanayileşme politikası uygulayan azgelişmiş ülkelerin ihracata yönelik sanayileşme politikası uygulamaya başlamaları, son yıllarda dünya ticaretinin Serbest Bölgelerde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bugün ise binlerce serbest bölge dünya ticaretinin çok büyük miktarlara çıkmasına yardımcı olmaktadır.²⁴

Dünya uygulamalarında serbest bölgelerin kuruluş amaçlarını ve genel özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:²⁵

- Serbest bölgeler, ülkenin dış ticaretini geliştirmek, döviz girdilerini arttırmak, ülkedeki sanayiye canlandırmak, ithalat ve ihracatı kolaylaştırmak amacıyla kurulmaktadır.
- Serbest bölgelerde yapılan ticari işlemler konvertibl dövizlerle gerçekleştirilmekte olup, kambiyo ve gümrük mevzuatları

²³ Özdoğan, a.g.e., s.5.

²⁴ Bülent Özatay, **Serbest Bölgeler Uygulaması ve Kıyı Bankacılığı**, Ankara: 1989, Maliye Bakanlığı Teftiş Kurulu Konferansları IV, Ankara: 1988-1989, s.95.

²⁵ Taşkın, a.g.e., s.73.

uygulanmaktadır. Bu nedenle ÷lkeye önemli sayılabilecek döviz girdisi sağlama olanağı doğmaktadır.

- Ev sahibi ÷lkelerden serbest bölgelere mal girişı o ÷lkenin ihracatı, bölgelerden ev sahibi ÷lkeye mal girişı ise o ÷lkenin ithalatı kabul edilmektedir. Serbest bölgelerden diğer ÷lkelere gönderilen mallar ise o ÷lkeye girerken gümrüğe tabi tutulmaktadır.
- Serbest bölgelere gümrük vergisi ve diğer vergiler ödenmeksizin gelen mallar menşei ile bölgede kalma süresi bakımından herhangi bir kısıtlamaya tabi tutulmamaktadır. Gümrük vergileri ancak malların çeşitli nedenlerle serbest bölge sınırları dışına çıkarılması durumunda giriş yapılan ÷lke mevzuatına göre tahsil edilmektedir.
- Serbest bölgelerin etrafı duvarlarla ve geniş koruma önlemleri ile çevrilmiştir. Bunun nedeni, meydana gelebilecek kaçakçılık faaliyetlerinin önlenbilmesidir. Bu amaçla güvenlik görevlileri, çalışan personel ve bu kişilerin ihtiyaçlarını karşılayanlar haricinde serbest bölgelerde sürekli ikamete izin verilmemektedir.
- Serbest bölgelerin istihdamın arttırılmasında önemli etkileri olmaktadır.

Serbest bölgelerin özellikleri ve kıyı bankalarının birçoğunun bu bölgelerde faaliyet göstermeleri ve bizim ÷lkemizde dünyadan farklı olarak böyle bir zorunluluğun bulunması, kıyı bankalarının serbest bölgelerde kurulacağı kanısını doğurmuştur. Ama böyle bir zorunluluk olmadığı gibi serbest bölge bankacılığı ile kıyı bankacılığı arasında temelde farklılıklar vardır. Bir kere serbest bölge bankacılığı yalnızca serbest bölgelerde yapılabilirken kıyı bankacılığı için böyle bir zorunluluk yoktur.

Serbest bölgelerle kıyı bankacılığı arasında sözünü ettiğimiz benzerlik, serbest bölgelerin, bilindiği gibi bir ülkenin siyasi sınırları içerisinde olmakla beraber ekonomik açıdan gümrük sınırları dışında olmasından dolayı gümrük, resim, vergi, harç gibi bazı uygulamalardan muaf olması ve bu bölgelerde faaliyet gösteren kişi ve kuruluşların ve tabi bankalarında aynı kıyı bankacılığı gibi kambiyo rejimi ve diğer kısıtlayıcılardan muaf olması, özellikle bankaların iç bankalardan çok daha serbest bir ortamda faaliyet göstererek sunulan yararlarından yararlanmasından kaynaklanmaktadır.²⁶ Kısacası uluslararası kıyı ötesi mali merkezlerde yapılan bankacılık faaliyetleriyle serbest bölgelerde yapılan bankacılık faaliyetleri arasında birçok fark mevcuttur.

1.2.3 Kıyı Bankalarını Diğer Bankalardan Ayıran Temel Özellikler

Kıyı bankaları işlem hacimlerinin büyüklüğü, örgütlenme biçimleri, faaliyet alanlarının genişliği, nitelikli personelin varlığı, riske girme, yönetim, müşteri ilişkileri gibi alanlarda toptancı bankacılık niteliği taşımakta ise de, diğer toptancı bankacılık biçimlerinden farklıdır. Kıyı bankaları şu temel özellikleri taşımaktadır.

- Kıyı bankaları çalıştıkları ülkelerdeki genel bankacılık mevzuatının dışında son derece esnek, denetimden uzak, liberal çalışma esaslarına tabi bulunmaktadır.
- Faaliyetlerini büyük ölçüde ülke dışından aldıkları fonları yine ülke dışında kullanılmak suretiyle uluslararası düzeyde sürdürmekte, çok küçük bazı istisnalar dışında yerel piyasalara girmemektedir.
- Kıyı bankalarının önemli bir bölümü “kayıt merkezi” olarak adlandırılan bazı merkezlerde faaliyet göstererek çok uluslu şirketlere vergi kolaylıkları sağlamak üzere, diğer finansal merkezlerde gerçekleştirdikleri kredi, tahvil operasyonlarını üstlerinden geçirmekte, muhasebe kayıtlarını tutmaktadır. Bu gibi merkezlerdeki finansman

²⁶ Cem Alpar, **Dünya’da ve Türkiye’de Serbest Bölgeler**, Ankara: 1985, Dost Kitabevi, s.21.

kuruluşları şirketler tarafından yalnızca birer vergi sığınağı olarak kullanılmaktadır.

- Kıyı bankalarının faaliyetine konu olan para türü genellikle yerli para olmayıp uluslararası piyasalarda genel kabul görmüş, Euro, Dolar, Yen, ve İsviçre Frankı gibi konvertibl paralar olmaktadır.
- Kıyı bankaları, ikametgâhı belli olmayan paraları, yine ikametgâhı belli olmayanlara kredi olarak vermektedir.
- Kıyı bankacılığı merkezlerindeki finans kurumları, genelde bu merkezlerin kurulu olduğu ülkelerde yerleşik sayılmayan müşterilerine, özelde kambiyo rejimlerinin çerçevesinde yerleşik sayılan müşterilerine, dövizle bağlı muamelelerde hizmet vermektedir.

Uluslararası bankalar; kendi ülkelerinde bulunan vergi, harç, munzam karşılık, bulundurma gibi yükümlülüklerin dışına çıkmak, yabancı para ve sermaye piyasalarıyla bütünleşmek, uluslararası işlem hacimlerini genişletmek ve değişik ülkelerde şube açarak ülkelerindeki çalışma saati sınırlarını aşmak gibi faktörlerden dolayı kıyı bankacılığı merkezlerine yönelerek bu tür işlemler yapmaktadırlar.²⁷

1.3 KIYI BANKALARI İÇİN GEREKLİ YAPISAL ŞARTLAR

Dünya finansal pazarları için birer fon kaynağı, uluslararası fonlar içinse bir ara geçiş olan kıyı bankaları, en çok pazarı küçük, alternatif ekonomik imkânları bulunmayan, yeterli ulusal sermaye birikimi sağlayamamış, vergi oranları düşük ve yasal esnekliğe sahip ülkelerde faaliyet göstermektedir. Kıyı bankalarının yoğunlaştığı merkezleri incelememiz halinde şu ortak özelliklere sahip oldukları görülmektedir.²⁸

²⁷ Şenol Babuşcu, **Toptancı Bankacılık ve Türkiye Uygulaması**, Ankara: 1991, Türkiye Halk Bankası Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 2. Baskı, s.33.

²⁸ Mehmet Gökçimen, **Kıyı Bankacılığı**, Maliye Yazıları Dergisi, Nisan / Haziran 1992, s.50.

- Vergilendirme, beyanat ve denetim konularında kolaylıklar bulunmaktadır.
- Kambiyo denetimi bulunmamakta veya asgari düzeyde sürdürülmektedir (vergi veya kambiyo denetiminin bütün işlemler için kaldırılması söz konusu olmayabilir).
- Tutarlı, dengeli, güvenilir bir mali yapı ve politik istikrara sahiptirler.
- Uluslararası bankacılık konusunda tecrübeli merkezin yoğun çalışmalarını yürütebilecek çok sayıda kuruluş ve kalifiye personel bulunmaktadır.
- İleri düzeyde alt yapı ve entegrasyonu sağlayacak uygun bir coğrafi konum söz konusudur.
- Bürokrasi asgari düzeyde tutulmakta ve hesap gizliliğine önem verilmektedir.
- Fon sağlama ve plase etmede karşılık ayırma ve sınırlamalara tabi bulunmak gibi yükümlülükler bulunmamaktadır.

Sayılanlar genel olarak dünyada uygulanan kıyı bankacılığı merkezlerinin ortak özellikleridir. Bu özelliklerin yanı sıra bir bölgede kıyı bankacılığının uygulanabilmesi, geliştirilebilmesi ya da kıyı bankacılığı yapan kurumlar açısından cazip bir hale getirilebilmesi için bir takım zorunluluklar ve yasal düzenlemeler söz konusu olmak üzere beş ana başlık altında toplayabiliriz.

1.3.1 Ekonomik Şartlar

Liberal ekonomi politikalarının hâkim olduğu dünya piyasalarında, bankalar, kıyı bankacılığı merkezlerinin seçiminde, toplam vergilendirmenin ve tabi oldukları mali zorunlulukların minimum buna karşılık karın maksimuma çıkarılmasını hedeflemekte ve tercihlerini bu doğrultuda yapmaktadırlar.

Ekonomik faaliyetlerin gelişebilmesi için gerekli olan istikrar faktörü, kıyı bankacılığı merkezleri için de geçerlidir. Ülkenin sahip olduğu ekonomik veriler, döviz rezervleri, ithalat ihracat oranları, iç ve dış borçlar ile bunların vadeleri arasında belirli bir dengenin tutturulmuş olması önem taşımaktadır. Bunların doğal yansıması olarak, dış dünyaya verilecek olumlu mesajlar ile birlikte ülkede ekonomik dar boğazların yaşanmayacağına dair güven verilebilmesi, kıyı bankacılığının önemli ve vazgeçilmez unsurudur.

Bir ülkede kıyı bankacılığının yerleşip gelişebilmesi için ekonomik istikrarın dışında ülke yöneticileri bir takım ekonomik ve mali avantajlar sunmak durumundadırlar. Kıyı bankacılığı için gerekli olan ekonomik şartları şu şekilde sıralayabiliriz.²⁹

- Kıyı bankalarının ana faaliyet konusu ve işlemlerinin tamamı yabancı paraya dayandığından iç bankalardan farklı olarak kambiyo denetiminden mutlak surette muaftır. Uluslararası bankalar, kendi ülkelerinde maliyet artırıcı resmi düzenlemelerin asgariye indirilmemesi sonucu, kıyı bankacılığı merkezlerinin cazibesinden yararlanmak ve belirli bir pazarı ele geçirmek için kıyı bankacılığına yönelmektedirler. Bu nedenle kıyı bankacılığının cazip hale gelmesi, ülkede mevcut olan yerel bankalar ile kıyı bankalarının farklı bir statüye kavuşturulmasıyla mümkündür. Dünya uygulamalarını incelediğimizde *Bahama, Cayman Adaları, Bahreyn gibi ülkelerde yapılan kıyı bankacılığı işlemleri karşılığında vergi alınmadığını, yıllık lisans*

²⁹ Pekcan, a.g.e., s.11.

ücretleriyle yetinildiğini buna karşılık Jersey ve Guernsey gibi yerler de ise çok düşük marjlarda sabit bir vergi alındığını görmekteyiz.

- Faiz oranlarının belirlenmesinde kıyı bankaları serbesttirler. Faizler, merkez bankaları tarafından taban ve tavan faiz olarak belirlenmeyip kıyı bankaları tarafından serbestçe uygulanabilmektedir.
- Kıyı bankacılığı merkezlerinde bankaların müşterilerine ödeyecekleri faizden veya İnterbank muamelelerinden doğacak faizlerden dolayı stopaj kesilmemektedir.
- Kıyı bankacılığında mevduat munzam karşılığı tutma zorunluluğu ile, likidite, disponibilitate uygulaması söz konusu olmamaktadır.

Bankaların kaynak maliyetlerini önemli ölçüde azaltarak finansal hizmet maliyetini ucuzlatan bu maddelerin temel işlevi, klasik bankalara oranla daha düşük hizmet karı ya da düşük faizle hizmet verme imkânlarını sağlamaktır.

1.3.2 Siyasi Şartlar

Kıyı bankacılığı ve merkezlerinin gelişebilmesi için gerekli olan şartlardan bir diğeri siyasi istikrardır. Kıyı bankacılığı merkezi olarak kısa sürede gelişme gösteren yerlerde, siyasal sistemin oturmuş olduğu ve istikrarsızlığa sebep olabilecek gelişmelerin ortaya çıkma ihtimalinin çok düşük olduğu görülmektedir. Uluslararası sermaye ve bankacılık için esas olan; kargaşa, belirsizlik ve çalkantıdan uzak güven ortamının sergilenebilmesidir.

Siyasi istikrar kavramını açarak incelersek, dünyada kıyı bankacılığı merkezlerinde rejim farklılıklarının bir noktaya kadar önem taşıdığı görülmektedir. Demokrasi ile yönetilen Avrupa ülkelerinde kıyı bankacılığı liberal sistem içerisinde yerini zamanla hazırlayarak bulmuş iken; krallık ile idare edilen Bahreyn gibi iki yüz yılı aşkın bir süredir istikrar içerisindeki bir Arap ülkesinde de gerekli hukuki

düzenlemelerin yapılarak başarılı bir örneğinin verildiği gözlenmektedir. Ayrıca klasik devlet tanımlamaları dışında kalan Singapur, Hong Kong gibi serbest bölgelerle, Cayman Adaları, Manş Adaları, Bahama, Barbados, Hollanda Antileri, Bermuda, Batı Hint Adaları gibi bölgelerde de kıyı bankacılığı merkezleri başarılı faaliyetlerini sürdürmektedirler. Burada belirleyici olan etken ülke ve ülke benzeri ekonomilerin, siyasi rejimi farklı olsa da, kapitalist sisteme entegre olmuş bulunmaları ve siyasi, ekonomik konularda dış dünyaya güven verici olmalarıdır.³⁰

Kıyı bankacılığı için gerekli olan siyasi istikrarın sağlanması dışında bunun korunarak devam ettirilmesi de büyük önem taşımaktadır. Kurulan dengelerin bozulması veya spekülasyonlara uygun şartların bulunması, kıyı bankalarının en fazla duyarlı olduğu konulardır. Sadece spekülatif nedenlerden bile ülke dışına çok kısa bir sürede büyük miktarda sermaye kaçışları söz konusu olabilmektedir. Bu da siyasi istikrarın sağlanması kadar korunması gerekliliğini de ortaya çıkarmaktadır.

Daha önce belirttiğimiz gibi fiziksel, sosyal ve politik bakımlardan istikrarlı bir ortam kıyı bankacılığı merkezleri için gerekli olan faktörlerin en önemlilerindedir. Bir finans merkezinin başarısı neredeyse bir diğerinin başarısızlığına bağlıdır. Tipik örnekler; Panama'daki politik risk, Cayman Adalarına olağanüstü prim getirmiştir. Körfez Savaşı ise Bahreyn için risk olmuş ve alternatifi olabilecek yerler düşünülmüştür.³¹

1.3.3 Alt Yapı Şartları

Uluslararası rekabet ortamının içerisinde yer alan kıyı bankaları verdikleri hizmetler açısından klasik bankalara nazaran daha hassas bir konum içerisinde dirler. Kıyı bankaları daha teknik ve duyarlı olmaları sebebiyle teknolojik gelişmeleri yakından takip etmek ve bunun getirdiği en son imkânları hizmetlerinde kullanmak zorundadırlar.

³⁰ Pekcan, a.g.e., s.12

³¹ Ayten Ersoy, **Kıyı Bankacılığı (Offshore Banking) İşletmesi, İşlemleri ve Muhasebesi**, İstanbul:2004, İSMMMÖ, s.50.

Kıyı bankacılığının yapılabilmesi ve geliştirilebilmesi için gerekli olan alt yapı şartlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Dünyanın önemli finansal merkezleriyle, kıtalar arası yapılacak haberleşmelerde uydu destekli hızlı ve kesintisiz bir telekomünikasyon sistemi bulunmalıdır.
- Uluslararası bankacılığın gelişerek artan ürünlerini takip edebilecek bir sistemin mevcudiyeti ile bu tür bankacılık deneyimi ve birikimine sahip yabancı dil bilen vasıflı personel rahatça temin edilebilmelidir.
- Dünyanın önde gelen finans merkezleriyle dünyanın büyük metropollerine ulaşımı sağlayacak düzenli ve hızlı bir hava yolu taşımacılığı bulunmalıdır.
- Kıyı bankacılığı merkezlerinin, ihtiyaç duyduklarında faydalanabilecekleri danışmanlık hizmeti veren kuruluşlar ile akademik merkezlerle işbirliğinin sağlanabileceği ortamlar mevcut olmalıdır.
- Kıyı bankacılığı merkezlerinde yapılacak büyük organizasyonlar için modern konaklama tesisleri, seminer ve büyük kongre salonları inşa edilmiş olmalıdır.
- Kıyı bankacılığı merkezlerinde faaliyet gösterecek olan görevli personel ile aileler ve iş sebebiyle gelecek olan yabancıların tercihleri dikkate alınarak, farklı sosyal ve kültürel ortamlar meydana getirilmelidir.
- Bu merkezlerin ülkenin diğer bölümleriyle işbirliğinin sağlanabilmesi için gerekli olan hava, deniz ve karayolu ağı sağlıklı bir şekilde inşa edilmiş olmalıdır.

Sayılan hususların yanında kıyı bankacılığı merkezinin bulunduğu şehrin güvenliği, hava kirliliği, çevre temizliği, içinde buldukları halkın ekonomik ve sosyal yaşantısı, trafik ve sağlık hizmetleri gibi faktörler kıyı bankacılığının herhangi bir bölgeye yerleşip gelişmesi için büyük önem taşımaktadır.

1.3.4 Hukuksal Şartlar

Ülke dışından sağladıkları fonları, yine ülke dışında kullanarak kendilerine kazanç sağlayan kıyı bankalarının varlıklarını sürdürebilmeleri, ulusal kambiyo denetiminin dışında bulunmalarına bağlıdır. Her ne kadar kıyı bankacılığının faaliyet konuları iç bankaların faaliyetlerine paralellik arz etse de, işleyiş şekli ve tekniği bakımından bu bankalardan farklılık göstermekte ve bu sebeple ayrı bir hukuki düzenlemeye tabi tutulması gerekmektedir. Farklılığın getirdiği doğal sonuç olan özel hukuki düzenlemelerin net, anlaşılır, yerinde ve ihtiyaçlar doğrultusunda hazırlanmış olmasının, kıyı bankacılığının uygulandığı merkezlerdeki başarıda büyük önemi vardır. Kıyı bankacılığı ile ilgili düzenlemeler için “5 dakikada okunup, 7 dakikada anlaşılmalıdır” şeklindeki ifade konunun önemini veciz bir şekilde ortaya koymaktadır.³²

Kıyı bankacılığı merkezleri para arzının kontrolü ve mevduat sahiplerinin haklarının korunması amacıyla likidite, dispoñibilite, munzam karşılık, faiz oranlarının parasal otoritelerce saptanması gibi uygulamaların bulunmadığı; diğer bankacılık sistemlerine göre bankacılık sırrının en katı biçimde uygulandığı merkezlerdir. Bu merkezlerde, bankacılık sırrının korunması yasal hükümlerle garanti altına alınıp bir prosedüre bağlanması gerekmektedir. Zira kıyı bankacılığında mevduatın büyük bir kısmının, hesap gizliliğinden yararlanmak isteyen müşterilerin, fonlarına güvenilir yerler aramak istemesinden kaynaklandığı bilinmektedir. Bu kişiler (uyuşturucu madde, silah kaçakçılığı, insan ticareti ve vergi kaçakçılığı da dahil) elde ettikleri fonları değerlendirirken bankaların hesap gizliliği ilkesine ne oranda uyduğunu araştırmakta ve tercihlerini de o yönde kullanmaktadırlar. Bunun nedeni, hesapların bulunduğu ülkenin dışındaki; yabancı ülke yetkilileri tarafından talep edilen müşteri hesaplarına ilişkin

³² Pekcan, a.g.e., s.14.

bilgiler ancak finansal merkezlerin bulunduğu ülkedeki yetkili mahkemenin kararı veya bilgi değişimine olanak veren uluslararası anlaşmalar varsa bu anlaşmanın hükümlerine dayanılarak temin edilebilmektedir. Sayılan bu nedenler ülkelerin kıyı bankacılığına bakış açısının önemini ortaya çıkarmaktadır. Çünkü bankacılık sırrının korunması hususunda yapılacak olan yasal düzenlemeler bir takım sorunlarla beraber merkezlerin cazip hale gelmesini sağlayacaktır. Dünyadaki örneklerine baktığımızda, bazı kıyı bankalarının sır saklamadaki başarısının, gelişmelerinde en önemli faktör olduğunu görmekteyiz.³³

Bunların dışında ülkede vakit kaybına neden olan bürokrasinin bulunmaması ya da asgari seviyeye indirilmesi, kamulaştırma gibi geriye işleyen yasal düzenlemelerin yapılmayacağına dair dış dünyaya verilecek olan güvenceler kıyı bankacılığı merkezlerinin cazibesini artıracaktır.

1.3.5 Uygun Coğrafi Konum

Kıyı bankacılığı merkezleri için önem taşıyan diğer bir husus da, bu merkezlerin coğrafi uygunluğudur. Genel olarak dünyadaki en önemli finansal merkezler dört ana farklı zaman dilimine ayrılmıştır. Bunlar sırasıyla Kuzey Amerika, Batı Avrupa, Orta Doğu ve Uzak Doğu'dur. Zaman dilimlerinin ilk ikisi New York ve Londra'dır. 1975 yılına kadar da Beyrut üçüncü zaman diliminin tek merkeziydi. Savaşın çıkması ve Beyrut'un fonksiyonunu kaybetmesi ile bölgedeki avantaj Bahreyn lehine gelişmiştir. Uzak Doğu'nun liderliğini zorlayan güçlü merkezler Hong Kong ve Singapur ise dördüncü zaman diliminde bulunmaktadır.³⁴

Kıyı bankalarının coğrafik konum itibarıyla dünyadaki önemli merkezlere yakınlığı veya bu finans merkezleriyle aynı gün içinde işlem yapabilecek bir saat diliminde bulunmaları kendileri için önemli bir avantaj meydana getirmektedir. Coğrafi olarak sağlanabilecek diğer bir avantaj ise kıyı bankalarının fon fazlası bulunan ülkelere ve civarında veya fon fazlası olan komşu ülkelere yakın bir yerde kurularak, fazla fonların tekrar devreye sokulması işleminde rol üstlenebilmesidir.

³³ Taşkın, a.g.e., s.20.

³⁴ Ersoy, a.g.e., s.51.

İKİNCİ BÖLÜM

KIYI BANKACILIĞI UYGULAMA BİÇİMLERİ, İŞLEMLERİ, SEÇİLMİŞ BAZI ÜLKELREDE KIYI BANKACILIĞI UYGULAMALARI ve KIYI BANKACILIĞININ OLUMLU-OLUMSUZ YÖNLERİ

2.1 KIYI BANKACILIĞI UYGULAMA BİÇİMLERİ

Günümüzde kıyı bankacılığı örgütlenme biçimleri; faaliyet konuları, ait olduğu ülkenin yöresel özellikleri, işlem hacimlerinin büyüklüğü, faaliyet alanlarının genişliği ve müşterilerine bir takım avantajlar sunma gibi özellikler dolayısıyla farklılıklar göstermektedir.

Dünyadaki kıyı bankacılığı merkezlerini; büyük finansal merkezlere yakınlığına bağlı olarak, “merkez-çevre” ayırımına benzer bir sınıflandırmaya tabi tutmak mümkündür. New York, Londra, Züriç gibi dünya finans piyasalarına yön veren büyük merkezlere yakın kıyı bankalarına merkez kıyı bankacılığı merkezleri denilmektedir. Söz konusu merkezlerden uzak noktalar çevre kıyı bankacılığı merkezleri olarak adlandırılmaktadır.³⁵

2.1.1 İşlemleri Gerçekleştirme Biçimlerine Göre

Kıyı bankacılığı merkezleri, işlemlerin gerçekleştirilme biçimlerine göre kayıt merkezleri ve fonksiyonel merkezler olarak iki farklı şekilde çalışır.³⁶

³⁵ Taşkın, **a.g.e.**, s.28.

³⁶ Arslan / Aykutlu, **a.g.e.**, s.11.

2.1.1.1 Kayıt Merkezler

Gerçek bankacılığın söz konusu olmadığı halde, uluslararası bankaların az sayıda şube açarak veya hiç şube açmayıp (diğer bankaların aracılığı ile temsil edilmek suretiyle) faaliyette buldukları ve başka finansal merkezlerde gerçekleştirdikleri, kredi, tahvil gibi işlemleri, vergi avantajı nedeniyle üzerlerinden geçirdikleri ve muhasebe kayıtlarını tuttukları finansal merkezlerdir. Kayıt merkezleri, fonların kaynaklarının ve kullanımının tamamen dıştan dışa gerçekleştirildiği, finansal aracılığı tamamen yabancılar arasında geçen antrepo olarak görülmektedir. Bu tür merkezlerde genellikle herhangi bir kambiyo veya vergi denetimi yapılmadığı, kıyı bankacılığı yapan finansal kuruluşlarca söz konusu merkezlerde bulunma karşılığında sadece yıllık belli bir ücret ödendiği belirtilmektedir.

Pirinç levha işlemleri merkezi olarak da anılan kayıt merkezlerinde, az sayıda şubeyle veya diğer bankalarca temsil edilmek suretiyle faaliyet gösteren uluslararası bankalar, diğer finansal merkezlerde gerçekleştirdikleri kredi ve tahvil operasyonlarını muhasebeleştirme suretiyle belirli bir vergi avantajını sağlayabilmektedirler.

Bu merkezlerdeki asıl amaç, bankacılık faaliyetlerinde bulunmak değil, merkezin sağladığı avantajlardan yararlanarak bu merkezin dışında yapılan işleri, sanki fiilen merkezde yapılmış gibi göstererek karları maksimize etmektir. Bu merkezlerdeki bankalar, uluslararası bankaların vergi ve diğer giderlerini minimize etmek için kullandıkları paravan şubelerdir.³⁷ Kayıt merkezlerine Hollanda Antileri, Cayman Adaları örnek olarak verilebilir.

2.1.1.2 Fonksiyonel Merkezler

Fonksiyonel merkezler işlemlerin bizzat gerçekleştirildiği, mevduat toplama, fon temin etme, toplanan fonların krediye dönüştürülmesi, kredi sübvansiyonlarına katılma gibi her türlü uluslararası bankacılık faaliyetlerinin yürütüldüğü merkezlerdir. Euro pazarların faaliyetlerinin yürütüldüğü merkezlerdir. Euro pazarların bir halkası

³⁷ Sudi Apak, **Uluslararası Bankacılık- Finanssal Sistemler**, İstanbul:1993, 2. Baskı, Bilim Teknik Yayınevi, s.120.

olarak kabul edilen bu merkezler dünya finans piyasaları arasında bağ kurmak ve fazla fonu olanlardan fon açığı olan merkezlere aktarılmasında aracılık etmektedirler.

Bu merkezlerde işlemler, pirinç levha merkezlerde gerçekleştiği gibi paravan şubeler kullanılarak kâğıt üzerinde yapılmamakta, bizzat kıyı bankacılığının faaliyet konusu olan işlemler gerçekleştirilmektedir.

Uluslararası finans piyasalarını incelediğimizde, fonksiyonel kıyı bankacılığının daha çok sanayisi gelişmiş, ekonomisi güçlü, siyasi istikrarı sağlamış ve yerel alt yapıya sahip ülkelerin merkezlerinde olduğu gözlenmektedir.

2.1.2 Fonların Kullanım Biçimlerine Göre

Kıyı bankacılığı merkezlerini, fonların kullanım biçimlerine göre de sınıflandırmaya tabi tutmak mümkündür. Bu doğrultuda kıyı bankaları, fon sağlama ve fon toplama merkezleri olarak iki ayrı kategoriye ayrılmıştır.

2.1.2.1 Fon Sağlama Merkezleri

Fon sağlama merkezleri, dış dünyadan gelen fonların ağırlıklı olarak iç piyasadaki yerel projelerin finansmanında kullanılmasını sağlayan merkezlerdir. Bu merkezler bölge ekonomisinin gelişmesinde çok önemli etkilere sahip olabilirler. Panama ve Singapur bu merkezlere verilebilecek en güzel örnektir. Nitekim Singapur, Asya dolar piyasasından topladığı fonları ülke içinde kullandırarak kar elde etmektedir.

2.1.2.2 Fon Toplama Merkezleri

Bu tür merkezler, fon sağlama merkezlerinin aksine faaliyette buldukları bölgeden topladıkları fonları dış merkezlere plase ederek faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu nedenle bu tür merkezler fon toplama imkanlarının geniş olduğu zengin yörelerde kurulmakta ve faaliyette buldukları bölgeden topladıkları fonların, çoğunluğuna uluslararası düzeyde yüksek karlı ve düşük riskli plasman teklifleri sunmaktadır. Fon

toplama merkezlerine verilebilecek en iyi örnek Bahreyn'dir. Petrol zengini ülkelerin bulunduğu Orta Doğu'da yer alan Bahreyn, özellikle Suudi Arabistan ve Kuveyt fonlarına, merkez konumunu sürdürmektedir.

2.2 KIYI BANKACILIĞI İŞLEMLERİ

Dıştan dışa bankacılık diye de tanımlanan kıyı bankacılığının oluşması geniş ve dar anlamda bazı şartlara bağlıdır. Kıyı bankacılığının varlığı için geniş anlamda olan şartlar; politik ve ekonomik anlamda istikrar, kambiyo denetiminin bulunmaması, yabancı bankacılık faaliyetlerini kısıtlamayan liberal bir bankacılık yasası, kalifiye personel ve ileri düzeyde alt yapı bulunmalıdır. Lüksemburg, Hong Kong, Singapur, ve Panama gibi finansal merkezler bu grup içerisinde yer almaktadır. Dar anlamda kıyı bankacılığı ise; yukarıda belirtilen koşullara ek olarak vergi ve denetim konularında önemli kolaylıklar sunmaktadır. Bahama, Cayman Adaları, Hollanda Antileri ve Barbados gibi “vergi cennetleri” (Tax Heavens), bu türün önde gelen uygulayıcılarındandır.

Ülke dışından sağlanan fonların yine ülke dışında kullanılmasını amaçlayan kıyı bankacılığında, işlemleri yapmaya yetkili yerel bankaların, yabancı para ile yaptıkları bankacılık işlemleri kastedilmektedir. Bu işlemler gerçekleştirildikleri ülkenin ulusal bankacılık sisteminin kapsamı dışında tutulmakta (başka bir deyişle o ülkenin sınırları dışında sayılmakta) ve konvertibl paralar cinsinden yürütülmektedir. Belirli istisnalar dışında o ülkenin yurttaşlarından mevduat toplamamaktadır. Kıyı bankacılığı merkezleri, dünya finansal pazarları için büyük birer fon kaynağı, uluslararası fonlar için ise bir ara geçiş olmaktadır.

Kıyı bankaları özel bir banka olmayıp, temel olarak diğer bankalar gibi mevduat toplamakta, kredi vermekte ve güvene dayalı işlemler yapmaktadır.³⁸ Bu bankaların yapmış olduğu işlemler üç başlık altında toplanabilir. Kısa Vadeli İşlemler, Uzun Vadeli İşlemler ve Tröst İşlemleri.

³⁸ <http://www.masak.gov.tr/kpYontem.htm> (12.01.2007)

2.2.1 Kısa Vadeli İşlemler

Kısa vadeli işlemler kıyı bankacılığı merkezlerine göre farklılıklar göstermekle birlikte hemen her türlü bankacılık işlemleri yapılmaktadır. Ayrıca merkezlerde para ve faiz swapı, altın ve döviz işlemleri, forward, future ve opsiyon işlemleri yoğun olarak yapılmaktadır. Ayrıca merkezlerin özelliğine göre farklı bankacılık işlemlerini ağırlıklı yapmaktadırlar. Örneğin Ortadoğu'nun en büyük finans merkezlerinden biri olan Bahreyn, topladığı fonların önemli bir kısmını bölgenin kalkınmasına yönlendirmekte ve işlemlerinde genelde komşu ülkelerin paralarını kullanmakta iken, Londra ve Singapur dolar üzerinden mevduat sertifikası ihracına ağırlık vermekte Bahama Adaları ve Panama ise kaçak fonlara göz yummaktadır.³⁹

2.2.2 Uzun Vadeli İşlemler

Kıyı bankacılığı merkezlerinde bir yıldan uzun vadeli işlemler kredi ve ihraç tahvilleri ihraçlarından oluşmaktadır. Kısa vadeli mevduat, orta ve uzun vadeli olarak birden fazla bankanın katıldığı ve dalgalı faiz esasına dayalı sendikasyon kredisi olarak verilmektedir. Ayrıca yabancı tahvil ve Eurotahviller ihraç edilmektedir. Leasing, factoring, ve forfaiting gibi dışsattım finansman yöntemleri de diğer uzun vadeli kıyı bankacılığı faaliyetleri arasında yer almaktadır.

2.2.3 Tröst İşlemi

Kıyı bankacılığı faaliyetlerinde bulunan bankaların yaptığı diğer bir işlem ise tröst işlemleridir. Tröst varlıklarının yönetim ve transferi için kullanılan kurumsal yasal bir araçtır. Tröstler, finansal deneyimi olmayanlara ya da kanuni hak ve ehliyetlere sahip olmayan ya da fiziksel olarak yetersiz olanlara varlıklarının yönetimi için etkin bir mekanizma sağlarken, ayrıca gayrimenkul planlaması ya da yardım amaçlı olarak da kurulabilmektedirler.⁴⁰ Tröst işlemi, bir kimsenin sahip olduğu menkul ve gayrimenkul

³⁹ Seher Tuncer, **Kıyı Bankacılığı**, (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi) T.C. Ziraat Bankası Eğitim ve Organizasyon Müdürlüğü, Ankara:1993, s.7.

⁴⁰ N. Semih Öz, **Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, Ankara:2005, Maliye ve Hukuk Yayınları, s.155.

kıymetlerini korunması, saklanması, işletilmesi, yönetilmesi, ölümünden sonra vasiyetname hükümlerini uygulanması ve gelirlerini önceden belirlenen koşullarda değerlendirilmesi amaçlarıyla imzalanan bir sözleşmeyle “Trustee” adı verilen kişi veya kurumlara devretmesi olarak tanımlanmaktadır. Tröst işlemi yapan kişi veya kurumları seçen kişilere “Trustor”, yatırım yapan kişi anlamında “Settlor” veya vasiyette bulunan anlamında “Testator” olarak adlandırılmaktadır.⁴¹

Trustee'nin yapılan sözleşmeye dayanarak üstlendiği yükümlülükleri şöyle sıralayabiliriz:

- Trustor'un sahip olduğu malvarlığını korumak, yönetmek ve işletmek
- Servetin işletilmesi sonucunda üzerinden elde edilecek geliri Trustor'a ya da onun belirlediği kişi veya kişiler arasında dağıtmak veya bu gelire yeniden yatırım yapmak
- Trustor'un talimatıyla serveti elden çıkarmak

Güven esasına dayanan bu işlemlere bankalar da kendi faaliyetleri arasında yer vermiş ve giderek yaygınlaşmıştır.

Günümüzde daha da karmaşık hale gelen finans tekniklerini uygulamak, vergi ve istisnaların dışında tutarak servetlerini daha da artırmak isteyen trustorlar kıyı bankaları aracılığı ile bu faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Tröst hizmetleri diğer bankacılık işlemlerinden farklı olup, sürekli bir hizmet söz konusu olduğundan vade söz konusu olmamaktadır. Bütün işlemleri gizlilik ve güven esası çerçevesinde yapıldığından, tröst işlemleri müşterilere göre farklılık gösterebilmektedir. Müşteri adına her türlü imkânın en iyi şekilde değerlendirilmesi ve çok yakın ilişkilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

⁴¹ Arslan / Aykutlu, **a.g.e.**, s.17.

2.3 DÜNYADA KIYI BANKACILIĞI ve SEÇİLMİŞ BAZI ÜLKELERDE KIYI BANKACILIĞI UYGULAMALARI

II. Dünya Savaşından sonra oluşan ve teknolojik, siyasi, ekonomik faktörlerin etkisiyle giderek daha hızlı bir gelişme sürecine giren kıyı bankacılığı, dünyada nasıl algılanıyor ve kıyı bankacılığına kıyı bankacılığı yapan ve yapmayan ülkelerin bakış açıları nedir, onu incelemeye çalışacağız.

2.3.1 Dünyada Kıyı Bankacılığı

Dünyada kıyı bankacılığının durumunu anlatmadan önce uluslararası kamuoyunun bakışını açıklamak uygun düşecektir.

2.3.1.1 Uluslararası Kamuoyunun Kıyı Bankacılığına Bakışı

Kıyı bölgesi finans merkezlerinin 1960'lı yıllardan itibaren gelişimi ve özellikle kambiyo kısıtlamalarının kalkması ve teknolojik ilerlemelerin yurt dışı portföy yatırımlarını kolaylaştırmasından sonra kullanımlarının artmasına paralel olarak, bir çok ülke kıyı bölgesi finans merkezlerini, kendi finansal istikrarlarının sürdürülmesinde potansiyel tehlike olarak görmektedir. Bu nedenle, kıyı bölgesi finans merkezlerinin faaliyetlerinin izlenmesi ve mümkün olan ölçüde denetlenmesi için birçok uluslararası girişim başlatılmıştır. Bu konuda yapılan çalışmalardan biri de G7 ülkelerinin öncülüğünde Finansal İstikrar Forumu (Financial Stability Forum)⁴² tarafından 1999 yılında başlatılan ve daha sonra IMF tarafından sürdürülen çalışmalardır.

Finansal İstikrar Forumu, 1999 yılında, kıyı bölgesi finans merkezlerini saydamlık, denetime uygunluk, hukuki yapıları ve işbirliğine açık olmaları konularında incelemeye almış ve yapılan çalışma sonucunda, bu merkezleri üç grup altında toplayarak ilan etmiştir. Bu çalışmada kullanılan yöntemler ve çalışma sonuçları, "Kıyı

⁴² Finansal İstikrar Forumu 1999 yılında bilgi değişimi ve uluslararası işbirliği aracılığıyla uluslararası finansal istikrarın sağlanması için Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, Hong Kong, İtalya, Japonya, Hollanda, Singapur, İngiltere ve ABD ile OECD, Dünya Bankası, IMF gibi uluslararası kuruluşlar tarafından oluşturulmuştur.

Bölgesi Finans Merkezleri Konusunda Çalışma Grubu Raporu” adı altında açıklanmıştır. Bu çalışma esas itibariyle, çeşitli ölçütlere göre belirlenen iki grupta yer alan toplam 67 finans merkezine gönderilen sorulara verilen yanıtların değerlendirilmesine dayanmaktadır. Bu merkezlerden 37’si kıyı bölgesi finans merkezi grubunda yer almıştır. Bu grupta yer alan ülkeler, çalışma sonuçlarına göre aşağıdaki gibi sınıflandırılmışlardır.⁴³

Grup 1: Yasal alt yapıları ile finansal faaliyetlerinin büyüklüğüne göre denetim ve işbirliği uygulamaları olan ve işbirliği uygulamalarının kalitesi diğer kıyı bölgesi finans merkezlerine göre daha iyi olan ülkeler bu gruptadır. Bunlar, Hong Kong, Lüksemburg, Singapur, İsviçre, Dublin(İrlanda), Guernsey, Man Adası ve Jersey’dir.

Grup 2: Yasal alt yapıları ile finansal faaliyetlerinin büyüklüğüne göre denetim ve işbirliği uygulamaları olan ve işbirliği uygulamalarının kalitesi Grup 1’e göre daha düşük, Grup 3’e göre daha yüksek olan merkezlerdir. Bunlar, Andora, Bahreyn, Barbados, Bermuda, Cebeli Tarık, Labuan (Malaysia), Macau SAR, Malta ve Monako’dur.

Grup 3: Yasal alt yapıları ile finansal faaliyetlerinin büyüklüğüne göre denetim ve işbirliği uygulamaları olan ve işbirliği uygulamalarının kalitesi önceki gruplardan daha düşük olan merkezlerdir. Bunlar, Anguilla, Antigua ve Barbuda, Aruba, Belize, İngiliz Virgin Adaları, Cayman Adaları, Cook Adaları, Kosta Rika, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Lübnan, Lihteştayn, Marshall Adaları, Mauritius, Nauru, Hollanda Antileri, Niue, Panama, St. Kitts ve Nevis, St. Lucia, St. Vincent ve Grenedines, Samoa, Seyşel Adaları, Bahama Adaları, Turks & Caicos ve Vanuatu’dur.

Bu listede, 42 ülke yer almıştır. Özellikle 2. ve 3. gruptaki kıyı bölgesi finans merkezleri ile OECD’nin yayınlamış olduğu vergi cennetleri listesinde yer alan ülkelerle, büyük ölçüde örtüşmektedir.

⁴³ Öz, a.g.e., s.171.

Finansal İstikrar Forumu Raporunda ayrıca, kıyı bölgesi finans merkezlerinin iyi denetlenmemesi ve denetim yetkililerinin işbirliğine yanaşmamaları durumunda, küresel finansal istikrarın sağlanamayacağına dikkat çekilmiştir.

Ayrıca dünyada birçok ülkede kıyı bankacılığına karşı aktif önlemler almış ve almaya devam etmektedir. Buna bir örnek olarak da, İngiliz Hükümeti, himayesindeki adaları ekonomik olarak güçlendirmek ve bir takım tehlikelerden uzak tutmak için 1992 yılının son döneminde “Dependent Territories Board” adı altında bir kurum oluşturmuştur. Bu kurumun amacı, söz konusu adaların uyuşturucu paraları ve kaçak fonların aklanması gibi illegal faaliyetler için potansiyel bir merkez haline gelmesini engellemektir.⁴⁴

Toplumlarda yüksek kazanç sağlayan uyuşturucu, silah kaçakçılığı, terör, çocuk ve kadın ticareti, adam kaçıma gibi örgütlü işlenen suçlar sonucu elde edilen her türlü maddi menfaat ve değerlere karapara denmektedir.⁴⁵ Dünya çapındaki karaparanın boyutunu olayın esası yasadışı olduğu için kesin olarak tespit edebilmek oldukça güçtür. IMF'nin yaptığı bir araştırmaya göre ise dünyadaki toplam karapara tutarı 700 milyar dolar ile 1 trilyon dolar arası olarak tahmin edilmiş ve her yıl bu tutar yaklaşık olarak 100 milyar dolar artmaktadır.⁴⁶ Dünyada en çok kabul gören tahmine göre dünyadaki “kara” ekonominin boyutu, dünya GSMH'sinin %2'si ile %5'i arasındadır.⁴⁷

2.3.1.2 Kıyı Bankacılığının Dünyadaki Durumu

Dünyanın kıyı bankacılığına bakışından sonra kıyı bankacılığının dünyadaki durumuna bakarsak o da şöyledir.

⁴⁴ Taşkın, a.g.e., s.45.

⁴⁵ Muhammet Akdiş, **Küreselleşmenin Finansal Piyasalar Üzerine Etkileri ve Türkiye: Finansal Krizler Beklentiler**, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/Ekim2002/akdis.htm> (11.01.2007).

⁴⁶ Ozan Uslu, **Kara Para ve Gri Para**, http://www.alomaliye.com/2007/ozan_uslu_karapara.htm 10 Ocak 2007 (25.05.2007).

⁴⁷ Ergin Ergül, **Kara Para Aklamayla Mücadelenin Nedenleri ve Suç Politikası**, <http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/karapara.htm> (25.05.2007).

Kıyı bölgesi finans merkezine yatırım yapmanın kendi içinde içerdiği bir ikilem de mevcuttur. Çünkü bireyler varlıklarını mümkün olduğunca yakın bir yerde muhafaza etmek, onları denetleyebilmek ve onları koruyabileceğinden emin olmak isterler. Oysa yabancı bir ülke ve o ülkenin yasalarının varlıkları için daha emin bir yer olduğunu düşünmek bu güvenlik duygusuyla çelişkili gibi görünmektedir. Ancak kıyı bölgesi finans merkezlerinin sundukları avantajlar, bu düşüncelere daha ağır basmakta ve bireyleri varlıklarını başka bir ülkeye taşımaya teşvik etmektedir.

ABD'nin en büyük yatırım bankası Merrilly Lynch ile önde gelen danışmanlık firmalarından Gemini Consulting'in ortaklaşa yaptığı bir araştırmaya göre 2000 yılında dünyada 1 milyon doların üzerinde serveti olanların toplam serveti 17.4 trilyon dolar. Bu paranın ise yaklaşık olarak üçte biri yani 6 trilyon dolarlık kısmı off-shore banka ve off-shore fon hesaplarında duruyor. Diğer kurumsal paraları ve yatırım fonlarını da işin içine kattığımızda off-shore'da nemalanan paranın 10-12 trilyon dolar olduğu tahmin edilmektedir.⁴⁸

Off-shore'un global olarak ne kadar cazip olduğunu anlamak için bazı rakamlara bakmak gerekir. Karayiplerde 35.000 kişinin yaşadığı Cayman Adalarında 32.000 uluslararası ticaret şirketi, 550 banka, 900 uluslararası yatırım fonu, 400 sigorta şirketi bulunmaktadır. Bahamalarda ise 3400 civarında sigorta şirketi bulunmaktadır. Görüldüğü gibi off-shore bankalarda büyük miktarlarda fon bulundurulmakta ve dünyada yapılan para transferlerinin yaklaşık yarısı bu merkezlerden yapıldığı belirtilmektedir.⁴⁹ Durum böyle olunca kıyı bankacılığı merkezleri de bu devletsiz para havuzundan pay koparmaya çalışmakta ve birbirleriyle kıyasıya yarışmaktadırlar.

Dünyada son yıllarda kıyı bankacılığı merkezleri giderek artmaktadır. Belli başlı kıyı bankacılığı merkezlerini incelediğimizde karşımıza değişik uzmanlık alanları çıkmaktadır. Örneğin; Londra ve Singapur gibi işlevsel merkezler, dolar birimli mevduat belgesi ihracı ile para piyasasına ağırlık verirken, Bahama ve Cayman Adaları kaçak fonlara kucak açarak birer vergi cenneti olma durumuna gelmişlerdir. Lüksemburg ise, Alman bankalarının bir nevi sığınağı konumuna gelmiştir. Kıyı

⁴⁸ Harun Odabaşı, Sayı 288 -10.06.2000 <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?Id=14314> (08.04.2007).

⁴⁹ Akdiş, a.g.m., s.5.

bankacılık işlemleri ile yerel bankacılık işlemlerinin benzerlik gösterdiği Hong Kong ise, Orta Doğu'ya yönelik olarak kısa vadeli mevduatların orta ve uzun vadeli plasmanını amaçlayan değişken faiz bazına dayalı Euro kredi sendikasyonları ile ön plana çıkmaktadır.

Avrupa'da bulunan merkezlerin ilginç olanlarından bir diğeri de İsviçre'dir. Kaçak fonlara, sırdaş hesaplara izin veren bu ülke dışarıda finanse edilen işlemlerin muhasebeleştirilmesine imkân veren kayıt merkez (pirinç levha) bankacılığına izin vermektedir. Uluslararası bankacılık kolaylıkları ismiyle yürürlüğe konan düzenlemeler ile ABD'nin de diğeri finans merkezlerine kayan fonları engellemek, hatta geri almak maksadıyla kıyı bankacılığı işlemleri yapılmaktadır. Bu amaçla, Amerikan bankalarının Euro pazarlarda gerçekleştirdikleri işlemlerin muhasebeleştirilmesine imkân tanınmaktadır. Vergi avantajlarından faydalanmak isteyen ABD bankaları Euro pazarlardaki faaliyetlerini Bahama ve Cayman Adalarındaki merkezler aracılığıyla yürütmektedir.

Kıyı bankacılığı merkezlerinden uygulama açısından en ilginç olanı da Bahreyn örneğidir. Bahreyn Orta Doğu'da bulunan petrol zengini ülkelerin ellerinde bulunan petro dolarlarla, diğeri bir ifadeyle komşu ülke paralarına ağırlık vermekte, söz konusu fonları değerlendirirken fonların büyük bir bölümünü de bölgenin kalkınmasına yönlendirmektedir.

Yukarıda sayıldığı üzere, dünyanın değişik yerlerinde bulunan kıyı bankacılığı merkezleri, içlerinde buldukları siyasi, coğrafi, ekonomik ve diğeri faktörlere göre belirli konulara yönelmişler ve bu alanlarda uzmanlaşmışlardır. Burada dikkat çekici bir diğeri konuda, bu tür bir bankacılığın sadece küçük ülkeler için tatminkâr olduğunun gözlenmesidir. Bir takım finansal imtiyazlar sağlamak amacıyla kurulan kayıt merkezlerin, bulunduğu ülkelerin ekonomik yapıları incelendiğinde; bu tür ülkelerin nüfus, yüzölçümü, hammadde, coğrafi şartlar ve sanayi açısından yetersiz olduğu gözlenmektedir. Söz konusu ülkeler, ekonomilerindeki bu zaafı gidermek ve alternatif gelirler elde etmek gayesiyle bankacılığa dolayısıyla kıyı bankacılığına yönelmektedir. Bir takım risklerle beraber ülke mevzuatını bu tür bir bankacılığa açan

Cayman Adaları, Bahama gibi ülkeler, kıyı bankacılığı sayesinde ülke ekonomilerine önemli ölçüde parasal katkı sağlamaktadır. Hatta istihdama önemli ölçüde desteği ile beraber, GSMH'ları incelendiğinde kıyı bankacılığında elde edilen gelirlerin tüm ülke gelirleri içerisinde önemli sayılabilecek yüzdeye ulaştığı gözlenmektedir.⁵⁰

Büyük finansal merkezlerin(işlevsel merkezler) bulunduğu ülkelerdeki kıyı bankaları varlık sebepleri olarak, kayıt merkezlerin bulunduğu ülkelerden oldukça farklı durumdadır. Bu tür ülkelerin kıyı bankacılığına yönelme nedenleri içinde buldukları şartların elverişsizliğinden değil, bizzat ekonomilerinin güçlü, alt yapılarının kurulmuş, nitelikli personelin de hâlihazırda mevcut bulunmasındandır. Bu şartlar altında söz konusu ülkeler kıyı bankacılığı için ilave maliyete gerek duymamakta hazır olan şartlarını değerlendirmektedir. Büyük finansal merkezlerin bulunduğu ülkeler, devletler arasında artan rekabet koşullarına ayak uydurabilmek, meydana gelebilecek fon kaçışlarını engellemek ve fon fazlası bulunan merkezlerden bu fazlalıkları çekmek gayesiyle kıyı bankacılığına yönelmektedir. Netice olarak bu tür merkezlerin kıyı bankacılığında elde ettikleri gelirler ülke gelirleri içerisinde önemli bir yer tutmamakta aksine düşük yüzdeler hatta bindeler içerisinde bulunduğu gözlenmektedir.

2.3.2 Seçilmiş Bazı Ülkelerde Kıyı Bankacılığı Uygulamaları

2.3.2.1 Jersey

Batı Avrupa'da Fransa'nın kuzeyinde yer alan Jersey, 116 km² yüzölçümüyle ve 91,084 Temmuz 2006 verileri kişilik nüfusuyla Manş Denizi Adaları'nın en büyüğü olup, kıyı bankacılığı merkezi olarak uzun ve başarılı bir tarihe sahiptir. İngiltere Krallığı'nın egemenliğini tanımakla birlikte, seçimle oluşan bir meclisle idare edilir.

Sektörel yapı olarak %5 tarım, %2 endüstri, %93 hizmettir.⁵¹ Dikkat edileceği üzere ada ekonomisi hizmet sektörüne dayalıdır. Hizmet sektörünün de büyük bir kısmını kıyı bankacılığı oluşturur. Gelirlerinin %47'si parasal etkinliklerden oluşan Ada'da, finansal güvenlik oldukça yüksektir. Bu güven ortamı sayesinde sunulan finansal ürünler çoğalmış, şirket sayısı artmış ve birçok tröst ortaya çıkmıştır. Ada'yı

⁵⁰ Taşkın, a.g.e., s.46.

⁵¹ <http://www.ulgeler.net/jersey.htm> (01.05.2007).

finansal gelirler açısından destekleyen diğer önemli sektör turizm faaliyetleridir. Hafif sanayiler (küçük elektronik aygıtlar) ve tarım Ada'nın ekonomisine destek sağlayan yan sektörler arasında yer almaktadır.

Londra ve Paris başta olmak üzere dünyanın bütün ana finans merkezleriyle düzenli ulaşım imkânlarına sahip olan Jersey, bunun yanında uluslararası standartlara uygun telekomünikasyon hizmetleri de sunmaktadır.

Jersey'in İngiltere ile olan ilişkileri 900 yıllık bir geçmişe dayanmakta olup, halen çok yakın siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkileri mevcuttur. Ada, hiçbir zaman İngiltere yönetim sistemine karıştırılmamıştır. Oturmuş bir hukuk, finans ve idari sisteminin yanında Jersey Devleti, bir yasama meclisine ve kendi kanunlarına sahiptir. Ada İngiliz Parlamentosunda temsil edilmez, parlamentonun kararları da yalnızca özellikle belirtilmişse Ada'ya uygulanır. Uluslararası hukuk sınırlarına giren işlemlerde ise, İngiltere hükümeti sorumludur. Ancak, uygulamada Ada'yı ilgilendiren uluslararası kararlar alınmadan önce Jersey'e danışıldığı görülmektedir. Ada'nın maliye politikasını da içeren, işlerini düzenleme sorumluluğu ve yetkisi bulunmaktadır. Jersey Devleti, politik parti sistemi bazında oluşmamıştır. Partisiz sistem Ada devletinde güvenilir bir istikrar, denge ve devamlılık sağlamakta bu da dış dünyaya güven sunmaktadır.⁵²

Yerel muamelelerde kullanılmak üzere kendi parasını basan Ada, İngiltere ile parasal birlik içerisinde bulunmaktadır. Bu sayede serbest tedavülü mümkün olan İngiliz para birimi, yerel para birimiyle eşit değerdedir. Jersey, İngiltere ile parasal birlik içinde olması sayesinde, Avrupa Birliği'nin serbest sermaye dolaşımı imkânından da faydalanabilmektedir. Bundan dolayı Ada'ya fon giriş ve çıkışında kontrol uygulanmamaktadır.

Jersey, finansal merkez olarak gelişmeye 1950'li yıllarda başlamıştır. Devletin 1962 yılında faiz hadleri üzerindeki sınırlamayı kaldırması Ada'daki banka sayısının birden bire artmasına neden olmuştur. Jersey'deki vergi oranlarının düşüklüğü ve

⁵² Mehmet Çekinmez, **Off-Shore Bankacılığı Manş Adaları ve Bahama Uygulaması**, Hazine Dış Ticaret Dergisi, S.3, Kasım 1985, s.24.

zamanın İngiliz vergi kanunlarındaki bazı boşluklar, söz konusu Ada'yı başta İngilizlere daha sonraki yıllarda uluslararası piyasalara hizmet sunan bir merkez haline getirmiştir.

Altmışlı yılların başından günümüze finans sektörü, mali olduğu kadar politik olarak da güvenli olan düşük vergi alanının etkisine girmiş, şirket organizasyonlarına ve bireylere hizmet sunmuştur. Bu yönüyle Jersey, mudi ve yatırımcıların korunmasıyla tanınan uluslararası bir finans merkezi haline gelmiştir.

Jersey, üzerinde kurulu finansal kuruluşların büyüklüğü ve başarısı açısından dünyanın önde gelen finansal merkezlerinden biridir. Sermaye tabanı açısından dünyada ilk 500'e giren bankaların ortaklığında bulunan bu kuruluşlar gösterdikleri başarı sonucu olarak Standart Poor's ve Moody's tarafından AAA notu ile derecelendirilmiştir.

Sayılan bu özelliklerin yanında, Jersey'in kıyı bankacılığı merkezi olarak başarılı olmasını sağlayan temel faktörler şunlardır:

- Politik ve ekonomik olarak uzun ve istikrarlı bir geçmişe sahiptir.
- Uluslararası standartlara uyarlanmış bir bankacılık sistemi mevcuttur.
- Ticari yasalar uluslararası ihtiyaçlara ve standartlara uygundur.
- Değişen piyasa koşullarına uygun ve esnek yaklaşım hakimdir.
- Uluslararası ilişkilerde gizlilik ve güven sunulabilmiştir.
- Döviz işlemlerinde kontrol bulunmamaktadır.
- Yetkili merciler, tekliflere hızlı ve esnek yaklaşmaktadır.
- Bankalara kanunla sır saklama mükellefiyeti getirilmiştir.
- İletişim ve alt yapıda yüksek teknoloji bulunmaktadır.

- Uygulanmakta olan vergi politikaları Ada'yı cazip hale getirmektedir.

Jersey'de uygulanmakta olan vergi politikaları adayı cazip hale getiren en önemli unsurdur. 1928 yılında getirilen ve 1934-1935 yılları arasındaki küçük bir periyot dışında 1940 yılına kadar %2.5 olarak sabit tutulan gelir vergisi, 1940 yılından günümüze %20'ye yükseltilmiş ve söz konusu oran ve vergi koşulları 50 yıldır herhangi bir değişikliğe uğramamıştır.

Bankaların yerleşik sayılmayan kişilere ödediği faizlerin vergiye tabi tutulmadığı Jersey'de, sermaye kazançları vergisi, veraset ve intikal vergisi, katma değer vergisi uygulanmamaktadır. Dolaylı vergiler ise; petrol, alkol ve tütün üzerinden alınan düşük oranlı vergilerle, motorlu araçlar vergisi ve tescil ve lisans işlemlerinden alınan düşük meblağlı ücretlerle sınırlıdır.⁵³

Jersey'de bankalar, Financial Services Department (Finansal Hizmetler Departmanı) aracılığı ile finans ve Ekonomi Komitesi tarafından uygulanan Bankacılık İşlemleri Yasası ve ona bağlı olan 1991 Jersey Bankacılık Usulü Genel Hükümlerine göre tescil edilir. Ada'daki mudi ve yatırımcıların korunması ve finansal hizmetlerin denetimi bu komitenin sorumluluğundadır. Banka ile mudi ve kuruluşlar ile müşteriler arasındaki ilişkileri düzenleyen geleneksel yasama şekli aracılığı ile yasal işlemlerle uğraşanlar güvence altına alınmıştır. 1991 yılında yürürlüğe giren Bankacılık İşlemleri Yasası, Ada'da faaliyet gösteren tüm bankaların çalışma izinlerini düzenleyen ve denetleyen yasadır. Söz konusu yasanın; mudilerin korunması, uluslararası bir bankacılık merkezi olarak Jersey'in adının korunması ve Jersey'in ekonomik çıkarlarının korunması gibi üç temel amacı vardır.

Faaliyetlerine başladığı yıllarda bölge ülkelerinin fonlarını değerlendirerek ayakta durmaya çalışan Jersey, günümüzde Lüksemburg ve İsviçre gibi Avrupa'nın büyük finans merkezleriyle rekabete girebilen güçlü bir merkez konumuna gelmiştir. Bu doğrultuda pazarını genişleterek Akdenizli müşterilere hizmet vermeye başlamıştır.

⁵³ Gökçe Cihan, **Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesinde Vergi Cennetleriyle Mücadele, Kıyı Bankacılığı ve Türkiye Örneği**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta: 2006, s.41.

1980’li yıllara göre çok daha elverişsiz koşulların yaşandığı 1990 yılında, Jersey’deki bankalar toplam mevduatlarını 44.4 milyar dolar seviyesine çıkarmıştır. Sadece 60’a yakın banka 1990 yılında toplam mevduatlarını dört milyar dolar civarında arttırmıştır. Bu artışta Körfez Krizinin patlak vermesinin de etkisi olduğu bilinmektedir. Ancak, yine de Jersey’in körfezden kaçan fonları, diğer ülkelerle özellikle İsviçre ile kıyaslandığında yeterince Ada’ya çekemediği dikkati çeken diğer bir gelişmedir.

Jersey, 30 yılı aşkın süren istikrarlı politikaları ile vergi cenneti haline gelmekten ziyade uluslararası boyutta önemli bir kıyı bankacılığı merkezi haline gelmeyi prensip edinmiştir. Dünyanın önemli kıyı bankacılığı merkezlerinden biri olma gayreti içerisinde bulunan Jersey’in, sahip olduğu avantajlar, istikrarlı politikaları ve gittikçe yükselen trendi sayesinde gelecekte Avrupa’nın ve dünyanın önemli kıyı bankacılığı merkezleri arasında yer alacağı söylenebilir.

2.3.2.2 İsviçre

Yüzölçümü 41.290 km² nüfusu 7.523.934 (Temmuz 2006 verileri) kişi olan İsviçre asırlar süren mazisi ile dünyanın en eski bankacılık merkezlerinden biridir.⁵⁴ Günümüzde bu özelliğini halen sürdüren İsviçre ülke çapında etkin bir bankacılık örgütü ile donatılmıştır. İsviçre Ulusal Bankası’nın (merkezi Bern’de bulunan) yanı sıra ülkede yerli ve uluslararası olmak üzere 529 banka bulunmaktadır. Zürih ve Basel Bankaları iktisadi alanda büyük rol oynamakta olup, pazarın belli başlı isimleri “dört büyükler” ismiyle adlandırılan Credit Swiss, Swiss Bank Corporation, Swiss Voksbank ve Union Bank of Switzarland’dır.⁵⁵

Özellikle İsviçre’nin tarafsızlığı nedeniyle hatırı sayılır bir miktarda uluslararası örgütün merkezi İsviçre’de bulunmaktadır. 1863 yılında İsviçre’de kurulan Kızıl Haç’ın merkezi hâlâ buradadır. İsviçre Avrupa Birliği’nin bir üyesi değildir ve 1990’ların başında yapılan referandum sonucunda İsviçre halkı AB’ye katılmayı reddetmiştir. 2002 yılında Milletlere katılan İsviçre, bu örgüte en son katılan ülkelerden biridir.

⁵⁴ <http://www.ulkeler.net/isvicre.htm> (08.05.2007).

⁵⁵ Taşkın, a.g.e., s.59.

Zengin ve kararlı bir pazar ekonomisine sahip olan İsviçre, kişi başı Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla'da ABD, Japonya ve büyük Avrupa ekonomilerinin önünde yer alırken alım gücü paritesinde onuncu sırada gelir. 20. yüzyılın çok önemli bir döneminde açık ara ile Avrupa'nın en refah ülkesi olan İsviçre 1990'lardan beri ağır bir büyüme dönemine girmiş ve 2005'e gelindiğinde kişi başına GSYİH'da nüfusu bir milyondan büyük Avrupa ülkeleri arasında İrlanda, Danimarka ve Norveç'in ardından dördüncülüğe düşmüş ve satın alma paritesine göre de onunculuğa gerilemiştir. İsviçre Avrupa Serbest Ticaret Alanı üyesidir.⁵⁶

İsviçre ekonomisi, 2001 yılından bu yana genel bir durgunluk içindedir. Atalete yol açan tekelci yaklaşımın da etkisiyle ekonomik yapıda zaman içinde ortaya çıkan sorunların çözümü için geniş kapsamlı idari ve sosyal reformlara ihtiyaç bulunduğu genel kanıdır. İsviçre'nin idari yapısı itibarıyla uzun bir süreç içereceği anlaşılan yapısal reformlar için Federal Hükümet bazı çalışmalar başlatmıştır.

İç pazardaki yapısal sorunların aşılmasının zaman alacağını bilincinde olan Federal Hükümet dış dünya ile ekonomik ilişkilere özel bir önem atfetmektedir. Bu çerçevede, ilk kez 2005 yılında dış ekonomik ilişkiler stratejisi oluşturulmuş ve uygulamaya konmuştur. Dışa dönük stratejinin bir sonucu olarak İsviçre'nin çok uluslu nitelikteki, uluslararası alanda yatırım ve faaliyette bulunan UBS gibi bankaları ile Roche, Novartis, Nestle gibi şirketleri son dönemde tarihi kârlar elde etmektedirler.

Bununla birlikte ülkedeki iç piyasadaki daralma aşılammamaktadır. Bunu aşmak için devlet inşaat sektörü gibi istihdam ve çeşitli sektörlerde zincirleme olumlu katkı sağlayan alanları teşvik etmektedir. Bunlara ilave olarak AB ile ikili anlaşmalarla artan ekonomik ilişkilerin de etkisiyle iç piyasa, komşu AB ülkelerinin tüketim sektöründe (çoğunlukla gıda, süpermarketler, giyim ve ev eşyaları) faaliyet gösteren mağazalarına açılmış ve böylece ülke içindeki tekelci yaklaşımlar azalmaya başlamıştır. Bunun hem fiyatlara hem de istihdama olumlu etkisi olmaktadır.

⁵⁶ <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0svi%C3%A7re> (08.05.2007).

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra, İsviçre politik ve ekonomik olarak Avrupa'nın en istikrarlı ülkesi konumuna gelmiştir. Ülke parası olan İsviçre Frankı'nın yerine oturmuş para özelliğini koruması, profesyonel bir yönetim anlayışı ile güçlü sermaye bankalarını bünyesine toplaması ve Avrupa'nın merkezinde uygun bir coğrafi konumda bulunması gibi faktörler, İsviçre'yi yatırımcılar için her dönemde cazip bir pazar konumuna getirmiştir. Bankaların mevzuatlarındaki uygunluk, gizlilik prensibiyle çalışmaları (özellikle de kaynağı belli olmayan paralara güvenli bir ortam sunmaları), uluslararası para havuzundaki fonların bu merkeze akmasına neden olmuş ve İsviçre, kısa bir zaman içerisinde kara para cenneti haline gelmiştir.

Sermaye piyasası alanında, 2005 yılı verilerine göre İsviçre Borsası hem piyasa değeri hem de hisse senedi işlem hacmi açısından dünyada 10. sırada yer almaktadır.⁵⁷

Finans sektörü, İsviçre'nin en önemli sektörlerinden biri olup, dünyaca üne sahip birçok İsviçre Bankası ve sigorta şirketi yurtdışında faaliyet göstermektedir. Finansal servisler sektörü İsviçre ekonomisindeki %13'lük payının yanı sıra diğer sektörlerle sağladığı girdi sebebiyle çok önemlidir. İş gücü piyasasının %5'i bu sektörde faaliyet göstermekte ve ortalamanın üzerinde üretim sağlanmaktadır.

İsviçre kıyı bankacılığı konusunda da Avrupa'nın ve dünyanın sayılı merkezleri arasında yer almaktadır. 1990'lı yıllarda İsviçre'de meydana gelen beklenmeyen enflasyon artışları, geniş çaplı skandallar, bankaların portföy yönetiminde yaptığı büyük yanlışlıklar, İsviçre Frankı'nın diğer para birimleri karşısında değer kaybetmesi ve en önemlisi bölge ülkelerinin özellikle Lüksemburg'un kendisine rakip olabilecek ciddi vergi imtiyazları sunması İsviçre'yi oldukça güç duruma sokmuştur. 1992'li yıllarda bu yüzden birçok İsviçre bankası konumunu kaybetmemek için bir başka merkezde çalışmayı göze alarak başka ülkelere yönelmiştir. İsviçre'de meydana gelen bu olumsuz gelişmelerden faydalanan hatta bunlara neden olan Lüksemburg, meydana gelen gelişmeleri fırsat bilerek, gerek ülkedeki banka sayısını gerekse toplam mevduatlarını önemli ölçüde artırmıştır.

⁵⁷ http://www.tspakb.org.tr/yayinveraporlar/ebirlik/gundem_200609.pdf (12.05.2007).

Yukarıda saydığımız nedenlerle İsviçre'nin uluslararası para havuzundan aldığı pay giderek azalmış ve bölgedeki güçlü konumunu yavaş yavaş yitirmeye başlamıştır. İsviçre'nin 1990'lı yıllarda içinde bulunduğu kötü durum, yine aynı yıllarda patlak veren Körfez Krizi neticesi düzelmeye başlamıştır. Nitekim Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ve ardından meydana gelen siyasi gelişmeler Orta Doğu'daki fonların çok hızlı bir şekilde bölgeyi terk etmesine neden olmuştur. Kriz'in başlaması ile birlikte 1990 ağustos'unda 50 milyar dolar civarında bir fonun körfezden kaçtığı 10 ile 15 milyar dolarlık bir kısmının ise İsviçre'ye yöneldiği tahmin edilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken önemli husus, söz konusu paraların bölgeye düzenli bir şekilde gelmemesi adeta panik halinde plase edilmesidir. Böylesine büyük miktardaki fonların söz konusu ülkeye yönelmesinin temelinde de, İsviçre'nin yüzyıllar süren tecrübesi ve istikrarının bulunduğu söylenebilir. Büyük bir bölümünün dolar üzerinden yatırıldığı ve hemen hemen tamamının kısa vadeli hesaba yöneldiği dolarlar sayesinde oldukça sıkıntılı dönemler yaşayan İsviçreli bankalar şans faktörünün de etkisiyle biraz olsun rahatlamış ve dış dünyaya güven tazelemişlerdir. Banka ve sigorta şirketleri ABD'ye düzenlenen terörist saldırılar ve son dönemde yaşanan ekonomik durgunluktan etkilenmekle birlikte, ekonomide hala lokomotif görevini üstlenmekte ve İsviçre'nin iç dinamiklerine paralel olarak (yaşlanan nüfus ve artan refah seviyesi) yeni yatırım ve emeklilik uygulamaları ortaya koymakta ve kendilerini yenileyerek dinamik kalmayı başarmaktadırlar.

İsviçre Bankaları'nın müşterilerinin yarısı yabancılardan oluşmaktadır. Bunun sebebi ise İsviçre'nin gelişmiş iç ekonomik dinamiklere karşın, var olan finansal altyapı için mevcut nüfusun fazla küçük olmasıdır. Bankacılık sistemi, 1990'lı yıllarda yapısal reforma uğramış ve küçük ölçekli yerel bankalar kapanmış veya birleşmeye gitmişlerdir. Genel olarak büyük bankalar net kazançlar açısından piyasanın yarısından fazlasına hakimdirler. Büyük bankaları takiben yabancı bankalar ve daha sonra kantonal bankalar vardır. Ancak ekonomik durgunluk tüm sektörü etkilemiş, özellikle büyük ve kantonal bankaların kazançlarında %3'lere varan gerilemelere sebep olmuştur. 2002 yılı beklentileri ise finans piyasalarında stabilizasyon sinyallerini verirken, 2001 yılında %2 dolaylarında artan personel sayısı, 2002 yılında negatife dönüşmüş ve sektörde devam eden güvensizliği ve yatırımlardaki %1'lik düşüşün ardındaki dünya piyasalarını

etkileyen belirsizliğin etkilerini ortaya koymuştur. Banka sayısı 1999'da 372'ye düşerken 2000 yılında bu sayı 415'e çıkmış ve 2001 başında 375'e gerilemiştir.⁵⁸ İsviçre'de bankalar özellikle küçük ve orta ölçekli firmaların önemli finansman kaynağıdır. Yapısal reformu takiben bankalar yurtdışı faaliyetlerine ağırlık vermişlerdir. 1998 yılında İsviçre'nin en önemli iki bankası olan Union Bank of Switzerland(UBS) ve Credit Suisse birleşmeye gitmişlerdir. UBS, 750 milyar dolarlık varlığıyla dünyanın üçüncü büyük ticari bankası konumundadır. Yabancı bankalar, İsviçre'de faaliyet gösteren bankaların üçte birini oluşturmaktadır. Yerli bankaların aksine, son yıllarda yabancı bankaların sayıları artmakta, sözkonusu bankalar varlık yönetimi ve yabancı fon konularında faaliyetlerini yoğunlaştırmaktadırlar. Halihazırda İsviçre'de faaliyet gösteren 128 yabancı banka bulunmaktadır. Sigortacılık sektörüne gelince, İsviçre'de yaklaşık 188 özel sigorta şirketi, dünya çapında faaliyetleri ile 147 milyar İsviçre Frangı değerinde yıllık gelir elde etmektedir. ABD'ye karşı düzenlenen terörist saldırıların ardından İsviçre sigortacılarına düşen 75 milyar dolarlık ödeme, sigorta sektöründe varolan yüksek rezervler sebebi ile karşılanabilmiştir. Yapılan ödemelere karşın yakın zamanda artan primler ve kimi sektörlerdeki talep artışı sebebi ile sigorta şirketlerinin 2002 yılında kazançlarının artacağı öngörülmektedir.⁵⁹

Körfez Krizi ile meydana gelen gelişmeler İsviçre'yi rahatlatmış, fakat bu rahatlık fazla uzun sürmemiştir. Uzun yıllar, başta Avrupa olmak üzere birçok şirketin, kişilerin ve hatta ülkelerin gizli fonlarına kucak açarak, kara paranın en önemli adresi haline gelen İsviçre, özellikle ABD'den gelen baskılar ve bu ülkeyle iş yapmak isteyen bazı bankaların da rıza göstermesi neticesinde, kaynağı belli olmayan fonları zaman içerisinde açıklamak durumunda kalmıştır. Uluslararası konjonktürde meydana gelen siyasi ve ekonomik baskılar neticesinde İsviçre, bankacılık mevzuatında bir takım değişiklikler yapmıştır. Yapılan değişiklikler kronolojik olarak şu doğrultuda gerçekleştirilmiştir.

⁵⁸ KOSGEB, **İsviçre Ülke Raporu**,
<http://abmankara.org.tr/ulkeler/Isvicre%20Ulke%20Raporu.doc> (12.05.2007).

⁵⁹ <http://abmankara.org.tr/ulkeler/Isvicre%20Ulke%20Raporu.doc> (12.05.2007).

a) 1987 yılında İsviçre Bankacılık Komisyonu, dünyaca bilinen ünlü numaralı hesap uygulamasını sona erdirmiştir.

b) “Form B”(5 uygulaması 1 Temmuz 1992 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılmıştır. Bu uygulamanın kaldırılmasıyla İsviçre Bankacılık Komisyonu, araçlardan müşterilerinin kimliklerini açıklamasını istemiştir. Bu isteğe uymayan araçların bankalarla olan tüm ilişkileri kesilmiştir.

c) Son olarak 1994 ağustos ayında, İsviçre ceza kanunlarında yapılan bir değişiklikle, İsviçre bankalarının yıllar süren ve el üstünde tutulan gizliliği en büyük darbeyi almıştır. Söz konusu değişiklik ile bankalara, müşterilerinin cezai kuralları ihlal etmeye çalıştığından şüphelendiğinde, bu şüphelerini dışarıya bilgi sızdırma endişesi olmaksızın Federal Bankacılık Komisyonuna rapor etmelerine izin verilmektedir. Bu düzenleme artık bir ajan tarafından açılmış dahi olsa her hesabın ya da portföyün gerçek sahibinin kim olduğu konusunda bankaları sıkıştırmakta ve gizliliği tamamen ortadan kaldırmaktaydı.

Meydana gelen bu gelişmeler, yıllardır aşırı gizlilik ilkesi temelinde kara paranın merkezi durumunda bulunan İsviçre’yi zor duruma sokmuştur. Yapılan yeni düzenlemelerle son yıllarda İsviçre dışına kaçan fon miktarında büyük artış gözlenmiştir.

Özellikle Avrupa’da kendisine rakip olabilecek ciddi finansal merkezlerin ortaya çıkması ve birtakım özelliklerini kaybetmesine rağmen, İsviçre halen dünyanın önde gelen ve söz sahibi finansal merkezleri arasında yer almaktadır. Yüzyıllar süren bankacılık tecrübesi ve istikrarlı politikaları ile dünya piyasalarında meydana gelen ufak bir çalkantı İsviçre’ye olan güveni artırmaktadır. Finansal açıdan adeta dünyanın emniyet supabı haline gelen İsviçre’nin, gelecekte de bu konumunu sürdürmeye devam edeceği düşünülmektedir.

2.3.2.3 Dublin

İrlanda Avrupa'da 4.062.235 (Temmuz 2006 verileri) nüfuslu küçük ama refah seviyesi yüksek ülkelerden biridir.⁶⁰ Dublin'de İrlanda'nın ortaçağdan beri başkentidir. İrlanda nüfusunun % 40'ı 25 yaşın altındadır. Bu oran, AB'deki % 31'lik ortalama orandan yüksek olup, genç, eğitilmiş ve dinamik bir işgücü bakımından İrlanda'ya avantaj sağlamaktadır. Buna ek olarak, İrlanda'daki işgücünün rekabet edebilirliği (eğitim düzeyi, yaş ortalaması, İngilizce konuşması vb. unsurların etkisiyle) Batı ülkeleri arasında son derece yüksektir. 65'in üzerinde bulunan nüfus oranı itibarıyla Avrupa'daki en düşük orana sahip olan İrlanda, benzer şekilde toplam bağımlı nüfus oranı (15'ten küçük ve 65'den büyük olan nüfusun toplamı) bakımından da en düşük orana sahip bulunmaktadır. Bir diğer ifade ile İrlanda, ekonomik bakımdan Avrupa'nın en aktif nüfusuna sahiptir. BM tarafından 2010 yılına ilişkin olarak gerçekleştirilen projeksiyonlarda da bu durumun devam edeceği öngörülmektedir.⁶¹

Yıllar içinde kaydedilen diğer büyük bir gelişme, hizmetler sektöründeki büyüme olarak ortaya çıkmaktadır. Yaklaşık 44 milyar Euro'luk değerle, ihracatın % 34'ünü teşkil eden hizmet sektöründe, İrlanda, kişi başına düşen hizmet ihracatı oranında dünyanın ilk üç ihracatçı ülkesi arasında yer almaktadır.

İrlanda tarıma dayalı ekonomiden kurtulup sanayileşebilmek amacıyla yatırımları ülkesine çekebilmek için, başkenti Dublin'de oluşturduğu "Uluslararası Finansal Hizmetler Merkezi-UFHM (The International Financial Services Centre-IFSC) aracılığıyla yabancı fonların en fazla toplanabildiği yerlerden biri haline gelmiştir.⁶²

Dublin'de bulunan, UFHM 1987 yılında Hükümet tarafından kurulmuştur. Dublin İrlanda ekonomisinin merkezidir. 2004 yılında Dublin ve çevresi ülkenin toplam gelirine €69.6 milyar katkıda bulunmuştur. Bu ekonominin yaklaşık %45'ini oluşturmaktadır. Bankacılık, finans ve ticaret şehrin ekonomisinin önemli bir bölümünü oluşturur. Uluslararası Finansal Hizmetler Merkezi (IFSC) tek başına yılda €1 trilyonun

⁶⁰ <http://www.ulkeler.net/irlanda.htm> (12.05.2007).

⁶¹ <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/EIR/2006%20ulke%20raporu.doc> (12.05.2007).

⁶² Gökçimen, a.g.m., s.53.

üzerinde gelir getirmektedir. Ayrıca birçok uluslararası firmanın Dublin’de merkezi bulunmaktadır (Citibank ve Commerzbank gibi). İrlanda Borsası (ISEQ), İnternet Tarafsız Kambiyo (INEX) ve İrlanda Yatırım Kambiyosu’nun da (IEX) merkezi burdadır.⁶³

UFHM’nin kurulmasındaki temel amaç, iyi eğitilmiş genç nüfus için kaliteli bir istihdam devamlılığı sağlayacak önemli ve aktif bir finansal merkezin oluşturulması isteğidir. UFHM’de bulunan firmalar, bankacılık, aktif değer finansmanı, finansal kiralama, fon ve tahvil yönetimi, sigortacılık, reasürans ve uluslararası hayat sigortası gibi pek çok konuda faaliyet göstermektedir.⁶⁴

Çoğu kıyı bankacılık merkezinin ada olması yerleşim yerlerinin sınırlı ve maliyetli olmasına sebep olmuşken, Dublin çok uygun fiyatlarla ve en iyi koşullarda yerleşim olanağı sunmaktadır.

Özel vergi düzeyi (% 10) ve Merkez’de bulunan finans firmalarına sağlanan diğer teşviklerin süresi 31 Aralık 2005 itibariyle sona ermiş olup, % 12.5 düzeyindeki kurumlar vergisi düzeyi uygulanmaktadır. Yine de, UFHM’nin, İrlanda ekonomisine katkıda bulunmaya, sektörde faaliyet gösteren firmalara destek veren bir iş ortamı yaratmaya ve yeni işlemlerin yapılmasını özendirmeye devam etmesi beklenmektedir.

Hâlihazırda 50,000 kişi finansal hizmetler sektöründe doğrudan istihdam edilmekte, ek olarak 25,000 kişinin ise çeşitli destek hizmetleri kapsamında dolaylı olarak istihdam edildiği hesaplanmakta olup 16,000 kişiden fazla işgücüne UFHM’de doğrudan istihdam sağlanmaktadır. Son 12 yılda sektördeki istihdam oranı % 70 oranında artış göstermiştir. Merkez, sektörde istihdam edilenlere ödenen maaşlar ile mal ve hizmetlere yapılan harcamalarla bağlantılı olarak, ekonomiye yıllık 3.6 milyar Euro’luk katkı sağlanmaktadır.

⁶³ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Dublin> (12.05.2007).

⁶⁴ <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/EIR/2006%20ulke%20raporu.doc> (12.05.2007).

UFHM, uluslararası bankacılık, sigortacılık ve yatırım fonları bakımından dünyanın önde gelen merkezleri arasında yer almaktadır. Dünyanın en büyük 20 sigorta şirketi ile ilk 50 bankasının yarısından fazlasına ev sahipliği yapmaktadır. UFHM aynı zamanda Dublin limanının yeniden yapılandırılması ve bu kapsamda 40,000 yeni iş imkânı yaratılması projesinin de merkezinde bulunmaktadır. 2004 yılında İrlanda'da bulunan fonların miktarı ilk kez 500 milyar Euro'nun üzerine çıkmış (1995 yılında 21 milyar Euro düzeyinde bulunmaktaydı), yine aynı yıl Merkezden işlem gören fonların toplam meblağı (İrlanda'da bulunmayan fonlar dahil) ise 768 milyar Euro'yu bulmuştur.⁶⁵

Kıyı bankacılığı merkezinde bono ve tahvil işlemleri, future, opsiyon vb. türev işlemler, sendikasyon kredileri, portföy yönetimi, takas ve saklama işlemleri, borsa, sigorta ve her türlü döviz işlemleri yapılabilmektedir. Diğer merkezler bireysel işlemlerde yoğunlaşmışken, Dublin kurumsal finans hizmetlerinde yoğunlaşmıştır. İrlanda halen 45 ülke ile Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması imzalamış olup, 10 ülke ile müzakere devam etmekte, 4 ülke ile de mevcut Anlaşmanın yenilenmesi görüşmeleri sürdürülmektedir. Faiz ve temettü ödemelerinde stopaj yapılmamaktadır. Şirket kurmada kolaylıklar sağlanmıştır.

Dünyanın en büyük ilk 50 bankasından 20'sinin faaliyette bulunduğu ülkede sadece 4 bankaya mevduat toplama izni verilmiştir. Diğer bankalar, bono ve tahvil işlemleri, uluslararası krediler ve fon yönetimi gibi konularda faaliyette bulunabilmektedirler. Merkezde bulunan bankaların büyük çoğunluğu İngiltere, Kanada, Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, Danimarka ve Japonya kökenlidir.

Dublin uluslararası finans merkezinin sigortacılık ve fon yönetimi işlemlerinde de gelişmesini devam ettirmesi beklenmektedir.

⁶⁵ <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/EIR/2006%20ulke%20raporu.doc> (12.05.2007).

2.3.2.4 Lüksemburg

Batı Avrupa'da, Fransa ile Almanya arasında yer alan 474.413 (Temmuz 2006 verileri) nüfusa sahip bir ülkedir.⁶⁶ Uluslararası finans merkezi olarak 30 yıllık tecrübeye sahip olan Lüksemburg, köklü ekonomik ve politik istikrarı ile birlikte Avrupa'nın merkezinde olmasının avantajını kullanmaktadır. Avrupa Birliğinin kurucu üyelerinden olmakla birlikte finans merkezi olmasını sağlayan düzenlemeleri korumaya çalışmaktadır

Lüksemburg, bir vergi cenneti değildir. Ancak bir finans merkezinin gelişmesi için gerekli olan yasal ve ekonomik ortama sahip bulunmaktadır. 1992 yıl sonu itibariyle 220'den fazla kredi kurumu bulunmaktadır ve bu kredi kurumlarının bilanço toplamları yaklaşık 500 milyar ABD Dolarıdır. Yerel bankalar genellikle perakende bankacılık işlemleri yaparken yabancı sermayeli kredi kurumları daha geniş bir alanda hizmet vermektedir. Avrupa Bankacılık Direktifleri'nin gereği olarak, her banka lisans almak zorundadır ve bunun içinde Lüksemburg Para Otoritesinin, kurucuların iyi niyetinden emin olması gerekmektedir. Tüm bankalar Avrupa Birliği 4. direktifiyle kararlaştırılan muhasebe kural ve prensiplerine uygun olarak kayıtlarını tutmak zorundadır. Bu kapsamda asıl amaç, kara para aklanmasının önlenmesidir. Kara para aklamayla ilgili olabilecek bütün işlemlerin ilgili otoritelere bildirim zorunluluğu vardır.⁶⁷

Lüksemburg'un AB'nin belirlediği standartlarda vergi oranları uygulama taahhüdüne rağmen halen dışarıda yerleşik kişilere ait banka hesapları herhangi bir vergilendirmeye tabi değildir. Ayrıca bankalar için çeşitli yatırım teşvikleri sağlanmakta, birçok ülkeyle yapılan vergi anlaşmalarından yararlanma olanağı sunulmaktadır. Bütün bankalardaki kişilere ait mevduat belli bir limite kadar garanti altına alınmıştır.

Ayrıca, Lüksemburg, holding şirketleri için çeşitli iyi olanaklar hazırlamıştır. Faaliyetleri sadece finansal varlıkların yönetimiyle sınırlanmıştır. Holding

⁶⁶ <http://www.ulgeler.net/luksemburg.htm> (12.05.2007).

⁶⁷ Arslan / Aykutlu, **a.g.e.**, s. 25.

faaliyetlerine, net kazanç üzerinden vergilendirme, sermaye artırımlarında düşük vergilendirme (%1) ve kar payları dağıtımında stopaj uygulamama gibi vergi avantajları sağlanmıştır.

2.3.2.5 Bahama

Karayıpler'de, Kuzey Atlas Okyanusunda adalar grubu, Florida eyaletinin güneydoğu kıyısı açıklarında, Küba ve Hispaniola'nın kuzeyinde yer alır. Yüzölçümü toplam olarak 13,940 km²'dir. Ülkenin nüfusu 303,770'tir (Temmuz 2006 verileri).⁶⁸ Bahamalar'da Avrupalılar ile köle ticareti yoluyla adalara getirilen Afrikalıların karışımından oluşan bir halk yaşar. Yalnızca 22 kadar ada ve köyde yerleşim vardır. Nüfusun %59,1'i kentlerde %40,9'u kıyılarda yaşar. Bahamlarda nüfusun beşte ikisi 15 yaşın altındadır. Ülkenin resmi dili İngilizcedir.⁶⁹

Ülkenin etnik yapısını Asya ve Avrupa'dan gelmiş insanların soylarının karışımı oluşturmaktadır.

Bahama'nın uluslararası çapta kıyı bankacılığı finansman merkezi olarak gelişmesinde, buranın bir vergi cenneti olması en önemli etkidir. Diğer bir ifadeyle, kişi veya kurumların elde ettiği kazançlar üzerinde gelir ve kurumlar gibi doğrudan vergilemenin olmayışı, Bahama'yı dünyanın en önde gelen bir finansman merkezi haline getirmiştir. Bahama'nın, Amerika Birleşik Devletleri'ne ve Güney Amerika ülkelerine çok yakın olması, finansal faaliyetler için özellikle gerekli olan telekomünikasyon imkânları sağlaması, Londra ve Amerika kıtasındaki ülkelerin çoğu ile düzenli biçimde hava yoluyla taşımacılık yapılması, Amerika ile aynı saat diliminde bulunması gibi nedenlerle, finansal merkez olarak gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur.

Belirtilen bu faktörlere, Bahama'nın politik istikrarı, turizm imkânları ve yetkili mercilerin finansal konularda izlediği politikayı da ilave etmek gereklidir.

⁶⁸ <http://www.ulkeler.net/bahama.htm> (15.07.2007).

⁶⁹ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Bahama> (15.07.2007)

Bahamalarda kıyı bankacılığının başlangıcı 1960'lara dayanmaktadır. Bu tarih daha öncede bahsettiğimiz gibi Eurodolar piyasasının gelişimi ile yakından alakalıdır.

Bahama kıyı bankacılığının ilk yıllarında, daha çok kayıt merkezi konumundaydı. Bahama'da bankacılıkla ilgili herhangi bir yasal düzenlemenin olmadığı ve Bankalar Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1965 yılına kadar faaliyet göstermek için müracaat eden bankalara hiçbir şart aranmaksızın gerekli lisans verilmiş, düzenlemelerinin yürürlüğe girmesiyle bir ara sayıları 600 civarında olan banka ve diğer finans kurumlarının sayısı bilahare düşürülmüş ve 1974 yılında Merkez bankasının kurulmasından sonra da, müracaatçı bankalara lisans verilmesi, bankacılık faaliyetlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesi konularında getirilen yeni düzenlemelerle off-shore bankacılık faaliyetlerinin kalitesinin yükselmesine çaba gösterilmiştir.⁷⁰

Bahama' da mukim olanlar dışında herkese hizmet verebilmeye yetkili 268 banka ve finansman kurumunun, 142'sini yabancı bankaların, Bahama' da ki şubeleri teşkil etmektedir. Bunların 90'ı Amerikan, 7'si İsviçre, 5'i İngiliz, kalanı ise diğer ülkelerin bankalarının şubeleridir. Bahama' da kurulan 108 banka ve finans kurumunun tamamına yakın kısmı yabancı bankaların (19'u İsviçre, 15'i Amerika, 9'u Güney Afrika, 5'i İngiltere kalanı ise diğer ülkelerde kurulu bankaların) uzantısıdır.⁷¹ Bahamalar kıyı bankacılığı konusunda gerçekten çok hareketli bir yerdir. Şöyle ki 300 bin nüfuslu bu yerde kıyı bankacılığı bankalarında biriken mevduat 350 milyar doları bulmuştur.⁷²

Bahamalar istikrarlı bir ekonomiye sahip olup, turizm ve off-shore bankacılığı gelişmiştir. Turizm gayrisafi yurt içi hâsılanın %60'ından fazlasını oluştururken, ekonomi için ikinci gelişmiş sektör olan bankacılık %15'ini oluşturmaktadır. Turizm ve bankacılığın yanı sıra hükümet ticaretin gelişmesini de desteklemektedir. İmalat ve ziraat sektörlerine hükümet teşvikleri verilmektedir. Enflasyon oranı %1,8, gayrisafi yurt içi hasıla 5,2 milyar \$ olup bütçe açıkları çok düşük düzeydedir. Finansal hizmetler Bahama ekonomisinin en önemli ikinci büyük sektörü olup gayrisafi yurt içi hâsılanın

⁷⁰ <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi16.doc> (15.07.2007).

⁷¹ <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi16.doc> (15.07.2007).

⁷² http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_86.htm (01.09.2007).

yaklaşık %15'ini oluşturmaktadır. Hükümet finansal sektörlerde yeni düzenlemelere gitmiştir. Turizm ve bankacılığa ek olarak e-ticaretin gelişimi desteklenmektedir.⁷³

2.3.2.6 Cayman Adaları

Yüzölçümü 262 km² olan ülkenin nüfusu 36.500 civarındadır. Bir İngiliz kolonisi olan Cayman Adaları, gelişmiş alt yapısı, politik istikrarı ve turizm sektörüyle dünyanın en önemli kıyı bankacılık merkezlerinden biridir.⁷⁴

İngiliz hukuk sistemi uygulayan Cayman Adalarında yerleşik ve yerleşik olmayanların ülke içinden ya da dışarıdan edindikleri gelir veya servetleri üzerinden doğrudan vergilendirme yapılmamakta, ancak ithalat dolayısıyla gümrük vergisi alınmaktadır. Yerli ve yabancı yatırımcılara hiçbir şart altında vergi uygulamasına gidilmeyeceğine dair garanti verilmekte olup en çok yapılan bankacılık işlemleri şunlardır. Döviz işlemleri, mevduat, tahvil ihracı, konsorsiyumların finanse edilmesi, bireysel bankacılık, senet iskontosu, trust işlemleri, uluslararası kurumsal hizmetler.

Kambiyo kontrolleri yoktur ve kullanılacak para biriminin seçimi serbesttir. Gizliliğin Korunması Kanunu'na göre kişilere ait bilgilerin veya servetlerinin gizliliğini korunması esastır. Sırların açıklanması, cezai müeyyideler gerektirmekle birlikte, vergi suçu dışındaki diğer suçlarda mahkemenin kararı ile açıklamada bulunabilmektedir.

600 banka ve tröst şirketi dahil 40000'i aşkın şirket adada kayıtlıdır. Turizm önemli bir sektör olup, gayrisafi yurt içi hâsılanın yaklaşık %70'ini ve döviz kazançlarının da %75'ini oluşturmaktadır. Turizm endüstrisi lüks bir piyasayı hedeflemektedir. Adanın yiyecek ve tüketim mallarının yaklaşık %90'ı ithal edilmektedir. Reel büyüme oranı %1,7 olup, sektörlerin gayrisafi yurt içi hasıla içindeki

⁷³ Zeynep Arıkan / H. Ahmet Akdeniz, **Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi**, <http://fbc.emu.edu.tr/journal/doc/56/56Article14.pdf> (01.09.2007).

⁷⁴ http://tr.wikipedia.org/wiki/Cayman_Adalar%C4%B1 (01.09.2007).

payı ziraatın %1,4, endüstrinin %3,2, hizmetlerin %95,4'tür. Enflasyon oranı %2,8, işsizlik oranı %4,1'dir.⁷⁵

2.4 KIYI BANKACILIĞININ OLUMLU VE OLUMSUZ YÖNLERİ

Kıyı bankacılığı, bir ülkeye doğrudan veya dolaylı olarak katkılarda bulunabileceği gibi zaman içerisinde özellikle yasal düzenlemelerden kaynaklanan boşluklardan istifade edilmesiyle olumsuz sonuçlarda doğurabilmektedir.

2.4.1 Kıyı Bankacılığının Olumlu Yönleri

Kıyı bankalarının dolaylı olarak sağladığı faydaların en önemlisi finansman desteğidir. Bu tür bankalar ülkedeki diğer bankalardan farklı yasal düzenlemelere sahip olmalarının getirdiği avantajı, ülkede uygulanan mevzuatın elverdiği ölçüde kullanmaktadır. Kıyı bankaları; maliyet arttırıcı vergi, resim, harç, munzam karşılık, disponibilita vb. gibi yükümlülüklerden muaf tutulmaları nedeniyle diğer bankalara nazaran daha düşük maliyetle fon temin edebilmekte ve bunun doğal yansıması olarak da ucuz kredi ile pazara çıkabilmektedir.⁷⁶ Buda ülke yatırımlarında, ülkenin kalkınmasında ve gelişmesinde dolaylıda olsa destek sağlamaktadır. Ayrıca elde edilen ucuz kredilerden ithalatını finanse etmek için kısa süreli dolar fonlarına ihtiyaç duyan şirketler, bu piyasalardan borçlanma yoluna gidebilmektedir. Bazen de hükümetler, hem ödünç almak için hem de ödünç vermek amacıyla bu piyasaları kullanabilmektedir. Kısaca kıyı bankalarının istenildiği takdirde, ülke kalkınması dış açıkların kapatılması (Singapur'un kıyı bankacılığına yönelmesinin asıl amacı dış ticaret açığını kapatmak içindir) ve büyük projelerin finansmanı gibi yararları olmaktadır.⁷⁷

Kıyı bankalarının ülkede faaliyette bulunmaları karşılığında getirmiş oldukları sermaye ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Ayrıca faaliyetlerinin karşılığında

⁷⁵ Arıkan / Akdeniz, **a.g.m.**, <http://fbe.emu.edu.tr/journal/doc/56/56Article14.pdf> (01.09.2007).

⁷⁶ Lale Günday, **Kıyı Bankacılığı İçin Gerekli Alt Yapı**, Kıyı Bankacılığı Semineri, İstanbul: 1991, İTO:Yayın no:1992-6, s.17.

⁷⁷ http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba16.doc#_toc71298161 (01.01.2007).

devlete ödedikleri vergi, lisans veya ruhsat ücretleri ülkenin sağladığı finansman gelirleri açısından önemli bir yer tutabilmektedir.

Dünyadaki uygulamalara baktığımızda ülkelerin, kıyı bankalarından farklı yöntemlerle gelir tahsil ettiklerini görmekteyiz. Mevcut uygulamalar itibariyle kıyı bankaları ya yıllık olarak lisans ücretlerine tabi tutulmakta, ya da hiçbir lisans ücreti ödemeyip, kazançları oranında vergi ödemektedirler. Dünyada sadece Singapur ve Filipinlerde her iki yöntem aynı anda uygulanmaktadır.⁷⁸ Ayrıca bu tür uygulamalardan sağlanan fonlar ülkeler açısından da farklı yorumlanabilmektedir. ABD, İngiltere, Japonya, İsviçre gibi ekonomileri güçlü gelişmiş ülkeler için buradan sağlanan finansal destek, ülke gelirleri açısından çok cüzi miktarlar oluşturmakta iken, Bahreyn, Cayman Adaları, Jersey, Güney Kıbrıs Rum Kesimi gibi merkezlerde bu yolla sağlanan finansman, ülke gelirleri açısından önemli bir paya sahip bulunmaktadırlar.

Kıyı bankaları faaliyette buldukları yerlerde ihtiyaç duydukları personel sebebiyle istihdama da dolaylı katkıları bulunmaktadır. Bir örnek olarak Bahreyn kıyı bankacılığında istihdam edilecek personelin en az yarısının kendi vatandaşı olma zorunluluğunu kanunlarla ortaya koyarak istihdama dolaylı olarak katkıda bulunmuştur.⁷⁹

Ayrıca, bu merkezlerin yurt dışından getirdikleri personelin yapacağı harcamalar, ulaşım, beslenme, kira, haberleşme gibi giderleri ülke ekonomisine maddi destek sağlamaktadır.

Bir tür uluslararası bankacılık tekniği olan kıyı bankacılığında ülkede faaliyette bulunan bankalarla, uluslararası büyük bankaların kontrollü bir rekabet ortamı içerisinde bulunmaları, iç bankacılık sektörünün ulular arası bankacılık işlemlerini öğrenmelerine ve uygulamalarına, sektör içinde know-how transferi yapmalarına sebep olmakta, dolayısıyla iç bankacılık sistemine kalifiye eleman yetiştirilmesine zorunluluk

⁷⁸ Pekcan, **a.g.e.**, s.17.

⁷⁹ Günday, **a.g.m.**, s.18.

getirmektedir.⁸⁰ Buda modern bankacılık ve finansman tekniklerini getirerek ülkedeki proje ve hukuki danışmanlık hizmetlerinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.⁸¹

Kıyı bankaları, faaliyet alanları itibariyle çok uluslu ve büyük şirketlerle yakın ilişki içerisinde bulunmaları sebebiyle ülkeyi uluslararası platformda temsil etmekte, dış dünyayla bütünleştirerek imajını yükseltmektedir. Bunun başarı ile gerçekleşmesi halinde, ülkenin dışa açılması sağlanacak, yabancı sermayenin ülkeye girmesi kolaylaşacak büyük yatırım projelerinin yabancı sermaye tarafından finansal destek görmesi mümkün olacaktır. Yatırımcıların artışı kuşkusuz istihdamın artışı için en büyük etkidir.

2.4.2 Kıyı Bankacılığının Olumsuz Yönleri

Liberal mevzuat ve esnek denetim esasları yüzünden sermayenin yurt dışına kaçırılması riski mevcuttur. Bu yüzden pek çok ülkede faaliyet gösteren kıyı bankacılığı birimlerinde asgari sermaye tahsisi şartı aranmaktadır.⁸²

Kıyı bankacılığının niteliği gereği bulunduğu ülke ile gerçekleştirdikleri faaliyetler arasında fiilen bir bağ bulunmamaktadır. Kıyı bankacılığı, dışarıdan sağladığı fonları yine dışarıya kullandıran, bulunduğu ülkede yerleşik sayılmayan kişi ve kuruluşlardan fon toplama yetkisi olmayan bir bankacılık olduğundan, bulunduğu ülkeyi direkt etkilememektedir.

Uluslararası rekabet ortamında kıyı bankaları buldukları merkezleri çekici hale getirebilmek için diğer merkezlere nazaran daha cazip imkânlar sunmak durumundadır. Bu imkânlar ancak ülkelerin mevzuatlarında yaptıkları bir takım değişikliklerle mümkün olabilmektedir. Dünya uygulamalarını incelediğimizde dıştan dışa olan bu tür bir bankacılık uygulamasının dıştan içe de uygulanarak dışarıdan sağlanan fonların ülkede mevcut sınırlar çerçevesinde kullanılabilmesi sağlanmaktadır. Burada dikkatli olunması gereken hassas nokta; kıyı bankacılığının

⁸⁰ Pekcan, **a.g.e.**, s.18.

⁸¹ <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba16.doc# toc71298161> (01.01.2007).

⁸² Ersoy, **a.g.e.**, s.63.

cazip hale getirilebilmesi için yapılan değişikliklerin gerekli fizibilite çalışmaları yapılarak titizlikle hazırlanmasıdır. Nitekim dengelerin değiştirilmesi sonucu; vergi ödemeyen, bir takım zorunlu karşılıklar ayırmayan ve birçok konuda ihtisaslaşmış kıyı bankalarının yerel bankalara nazaran oldukça avantajlı bir konuma geleceklerdir. Bunun doğal sonucu olarak da rekabet gücü kırılan yerel bankaların gücü azalacak ve izleyen zaman içerisinde finans sektöründe olumsuz gelişmeler gündeme gelecektir.⁸³

Ülkelerin kıyı bankacılığına yaklaşımları farklı boyutlarda olmaktadır. Merkezler kendi iç ve dış konjonktürlerini de dikkate alarak değerlendirmeler yapmakta ve bunun doğal sonucunda da kıyı bankacılığını kendilerine göre yorumlamaktadırlar.

Ayrıca, kıyı bankacılık merkezi oluşturma maliyet yüksektir. Eğer, ülkede kıyı bankacılık tekniğinin gerektirdiği alt yapı yoksa bu uygulama için alt yapı kurmaya yönelik çalışmaların maliyeti çok fazla olabilir.⁸⁴

Sınırlamalar ve vergisel yükümlölüklerden muaf olan bu merkezlerde faaliyet gösteren bankalar bilançolarını daha rahat yönetmekte ve döviz ve faiz riskiyle diğer piyasa risklerini üstlenme anlamında sınırsız hareket etme imkanını sahip olmaktadır. Bu durum bir yandan bu bankaların bilançolarını daha karlı hale getirirken, bir yandan da aktiflerinin riskini arttırabilmektedir. Öte yandan off-shore bankaların çok cüzi tutarlarda sermaye ile kuruldukları, yüksek kaldıraç oranlarıyla çalıştıkları ve diğer ülkelerde geçerli olan yasal düzenlemelere tabi olmadıkları da düşünöldüğünde aldıkları risklere bağlı olarak mali bünyeleri, diğer bankalara oranla daha kolay bozulabilmektedir.⁸⁵

Bu sistemin en büyük sakıncası, ana banka bilançolarında yer alan sorunlu kredilerin off-shore'dan açılan kredilerle kapatılmak suretiyle aktif kalitesinin yükseltilirken off-shore banka aktifinin bozulması tehlikesiyle karşı karşıya bırakılması ve veya off-shore bankaların ana banka sahiplerine kaynak aktarma mekanizması olarak kullanılma tehlikesidir. Diğer önemli bir husus, ortaya çıkacak bir belirsizlik durumunda bir off-shore bankaya yönelecek mevduat hücumunun bankayı zor durumda

⁸³ Taşkın **a.g.e.**, s.24.

⁸⁴ Ersoy, **a.g.e.**, s. 64.

⁸⁵ İlker Parasız, **Modern Bankacılık, Teori ve Uygulama**, İstanbul:2000, Yasa Yayıncılık, s.342.

birakabileceği ve mali bünyesini olumsuz etkileyebileceğidir. Aynı durum tersi içinde geçerlidir. Sonuç olarak, her ne kadar bağımsız iki kurum olsa bile ana bankanın her zaman off-shore banka riskini de üzerinde taşıdığı unutulmamalıdır.⁸⁶

Dünyadaki önemli kıyı bankacılığı merkezlerini incelediğimizde, görülen diğer bir husus da merkezlerin, belirli konularda uzmanlaşması ve kendilerine alternatif olabilecek başka merkezlere pek fazla şans tanımamasıdır. Bir kıyı bankacılığı merkezinin ortaya çıkışı adeta diğer birinin başarısızlığına endekslenmiştir. Böyle bir durumda da kıyı bankacılığı merkezinin cazip bir hale gelmesi sadece bankaları değil uluslararası platformda ülkeleri de karşı karşıya getirmektedir. Bu da ülkelerin dış ilişkileri yönünden oldukça ince hesaplar yapmasını gündeme getirmektedir.

Kıyı bankalarına gelen milyarlarca dolar tutarındaki fon, siyasi, ekonomik ve spekülatif gelişmelerden etkilenebilmekte ve söz konusu fonlar ülkeyi çok kısa bir zamanda terk edebilmektedir. Büyük meblağlarda fonların ülkeyi kısa bir zamanda terk etmesi de ülke ekonomisi için büyük riskler doğurmaktadır.

Kıyı bankalarının diğer bir olumsuzluğu da dünyada meydana gelen siyasi gelişmeler ile bloklaşmalardan etkilenmesidir. Oldukça yüksek işlem hacmine sahip herhangi bir kıyı bankacılığı merkezi, dünyada meydana gelen gelişmelerden etkilenerek hiç işlem yapılmayan atıl bir merkez haline gelebilmektedir.

Kıyı bankalarının gizlilik prensipleri uyarınca kaçak fonlara kucak açması kıyı bankalarının bir diğer olumsuz yönüdür. Yasa dışı yollarla para kazanan vergi kaçakçıları, kaçakçılar ve para aklama niyetinde olan kişilere kıyı bankaları gizlilik ilkeleri uyarınca zemin hazırlamaktadırlar. Bankalar her ne kadar müşterilerini seçerek hizmet sunsalar, kendilerine yatırılan fonların kaynağını titizlikle araştırırsalar dahi bu tür fonlara sığınak olma tehlikesine karşı koyamamaktadırlar. Küreselleşmenin etkileri her yerde olduğu gibi suç dünyasında da etkisini göstermiştir. Bu durum suçun işlenmesini, suç sayılan işin yapılması için kişiler bulmayı bu işlerden sağlanan paraların aktarılmasını kolaylaştırmıştır. Dünyada oluşan kara para miktarının yıllık 4 trilyon

⁸⁶ Ersoy, a.g.e., s.65.

dolar civarında olduğu düşünülmektedir.⁸⁷ Oluşan bu kara para bir şekilde sisteme girmek ve aklanmak isteyecektir.⁸⁸

Günümüzde bankaların ve finans kurumlarının en sık kullandığı kara para aklama yöntemleri; banka mevduatlarından önemli transferlerin yapılması veya menkul kıymetler karşılığında yapılan işlemlerde bu paraların kullanılmasıdır. Dünyada kara para aklama işlemleri, gelişmiş finans merkezlerinden, gelişen finans merkezlerine doğru yönelmektedir. Bu da kıyı bankalarının önemini kara para aklama hususunda arttırmaktadır. Nitekim söz konusu paralar, kaynağına fazlaca önem verilmeyen, eksik yerel düzenlemeleri bulunan ülkeleri tercih etmektedir. Uluslararası piyasalarda, kıyı bankacılığı yoluyla para aklama işlemini anımsatacak uygulamalar şu şekilde meydana gelmektedir.⁸⁹

- Uyuşturucu trafiğinin yoğun olduğu bölgelerdeki şubelerce veya diğer bankalarca tavsiye edilen müşteri sayısı artış göstermektedir.
- Müşterinin her zaman iş yaptığı ülkeler dışındaki ülkelere para akışını sağlamak için akreditif ve veya ticaret finansman yöntemleri kullanılmaktadır.
- Müşteriler sıklıkla travellers (seyahat) çeki, yabancı para cinsinden poliçeleri veya diğer devredilebilir nitelikteki menkulleri satın alma isteğinde bulunmaktadır.

⁸⁷ Harun Odabaşı <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=15764>, Sayı 227 -10.04.1999, (08.04.2007).

⁸⁸ Dünya bunun off-shore merkezler kanalı ile olmasını kabul edecekti ya da bu para Amerika ve Avrupa bankalarını kullanarak aklanacaktı. Bu büyüklükte bir paranın rantını hangi ülkenin bankacılık sistemine dahil edilse o ülkenin bankacılık sistemi çöker ve kokuşan sistem işlemez hale gelir. Bu nedenle devletler bir yandan kara para kaynaklarını kurutmaya veya engel olmaya çalışırken, bu sistem tarafından ortaya çıkartılmış parayı da göz ardı edemezler. Bu para her halükarda sisteme bir şekilde girer. Bunu engellemenin imkânı, rantın bu kadar büyük olduğu bir yerde mümkün değildir. Bu nedenle kara paranın kendi sistemlerine en az bulaşarak başka bir yerde sisteme girmesine bir şekilde göz yummak zorundadırlar.

⁸⁹ Bülent Somay, **Kara Paranın Finans Sektörü Aracılığıyla Aklanması, Uzman Gözüyle Bankacılık**, Etibank Bankacılık A.O., Ankara: 1995, s.72.

- Özellikle yurt dışından getirilen seyahat çeklerinin veya poliçelerinin ödenmesi için finans kurumlarına başvurulmaktadır.
- Giriş çıkış esasına dayanmadan veya bir hesap kullanılmaksızın müşteri tarafından sebebi açıklanmayan elektronik fon transferi yapılmaktadır.

Uluslararası finans otoritelerince, yukarıda sayılan durumlardan birinin veya birkaçının mevcudiyeti, bir kıyı bankacılığı merkezinde, para aklama işlemlerinin gerçekleştirildiği hususunda önemli deliller olarak nitelendirilmektedir.

Hızla büyüyen ekonomiler, eksik yerel düzenlemeler, batılı bankaların dış ülkelerdeki şubeleri, kara para aklayıcıları için bu bölgelerin ideal merkezler olmasını sağlamaktadır. Büyük bir bölümü Çin'den gelen milyarlarca dolar tutarında kara para, Hong Kong aracılığıyla temizlenmekte iken, küçük merkezlerde Guernsey Adası, Cayman Adaları, kara paralar ile dolmaktadır. Son olarak Sovyetler Birliğinin çökmesi ile Doğu Bloku ülkelerinin de kara para aklama merkezlerinin arasına katıldığı görülmektedir. Özellikle Rusya ve Polonya'da yüzlerce yeni banka bulunmakta ve söz konusu bankalar paranın kaynağına önem vermemekte böylece kanuni paralar ve kirli paralar harmanlama yapılarak aklanmaktadır.⁹⁰

Kıyı bankacılığı merkezlerinin, off-shore merkezler bulunmayan ülkelere de dolaylı da olsa zararları dokunabilmektedir. Şöyle ki; devletler, egemenlik haklarının doğal sonucu olarak kendi vergi sistemlerini ve vergi oranlarını belirleme özgürlüğüne sahiptirler. Ancak uluslararası vergi rekabeti sonucunda vergi gelirleri azalan ya da artan kamu harcamaları nedeniyle vergi gelirlerinde istediği düzeyde artışı sağlayamayan devletler, diğer ülkelerin uyguladığı vergi politikalarını “zararlı” olarak kabul etmekte ve karşı caydırıcı politikalar izlemektedir. Bu kapsamda devletler, düzenlemeleriyle yurt dışında faaliyette bulunan bağlı işletmelerin karlarını kendi ülkelerine getirmeye zorlamaktadırlar. Ancak, vergi rekabetinin zarar verici sınırını çizmenin zorluğu ve küreselleşme sonucunda üretim faktörlerinin sınır ötesinde daha

⁹⁰ Somay, a.g.m., s.75.

rahat hareket edebilmesi gibi etmenler, devletlerin kendi sınırları içerisinde aldığı önlemlerin yetersiz kalmasına neden olmuş ve vergi cenneti ülkelere etkiye bulunmak üzere uluslararası işbirliğine gitme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.

Bu kapsamda, OECD, 1990'lı yılların ortalarında zarar verici vergi rekabeti çalışmalarını başlatmıştır. OECD yetkilileri, vergi rekabetine karşı olmadıklarını, ancak adil olmayan kurallara dayanan adil olmayan vergi rekabetine karşı olduklarını belirtmektedirler. Ancak zarar verici rekabetin tanımını yapmanın zorluğu yanında adil vergi rekabetinin tanımını yapmak da zordur.⁹¹

Çalışmaların sınırı, dolaşabilir finansal faaliyetler olarak belirlenmiştir. OECD'nin düşük oranda vergilendirme ya da hiç vergilendirmeme, etkin bilgi değişimi olmaması, saydamlıktan yoksunluk ve ekonomik faaliyetlerin olmaması ölçütlerini esas alarak başlattığı bu çalışma sonucunda, 2000 yılında 38 ülke vergi cenneti olarak ilan edilmiştir. Bu ülkelerin, 2005 yılı sonuna kadar OECD ile işbirliğine gitme taahhüdünde bulunmaları ve sistemlerindeki zarar verici uygulamaları elimine etmeleri durumunda bu listeden çıkabilecekleri belirtilmiştir. Bu ülkelerden 33'ü⁹² OECD ile işbirliğine gitme taahhüdünde bulunurken, 5⁹³ ülke OECD ile işbirliğine gitme yolunda herhangi bir girişimde bulunmamıştır.⁹⁴

OECD çalışmalarına vergi cenneti olarak tanımlanan ülkelerin kamuoylarından gelen tepkiler ve özellikle OECD'nin lider ülkelerinden ABD'nin politikalarında ki değişim sonucu, vergi cenneti olma ölçütlerinden biri olan ekonomik faaliyet olmamasının OECD ile işbirliğine gitme taahhüdünün geçerliliğinin bir ölçütü olarak aranılmasından vazgeçilmiştir. Vergi cenneti ülkelerin yalnızca saydamlık ve etkin bilgi değişimi konularında taahhütlerde bulunmaları yeterli görülmüştür. Bu

⁹¹ Öz, a.g.e., s. 59

⁹² OECD ile işbirliğine gitmeyenler: Bermuda , Cayman Adaları, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Malta, Mauritius, San Marino, Angilla, Antigua and Barbuda, Aruba, Bahama, Bahreyn, Belize, İngiliz Virgin Adaları, Cook Adası, Dominica, Cebelitarık, Grenada, Guernsey and Sark/Alderney, Isle of Man, Jersey, Montserra, Hollanda Antileri, Niue, Panama, Samua, Seyşel Cumhuriyeti, St. Lucia, The Federation of St. Christopher Nevis, St. Vincent and The Grenadines, Turks & Caicos, ABD Virgin Adaları, Vanatu Cumhuriyeti, Nauru Cumhuriyeti.

⁹³ OECD ile işbirliğine gitmeyenler: Andora, Liberya, Lihtşayn, Marshal Adaları Cumhuriyeti, Monaka.

⁹⁴ N. Semih Öz, Vergi Cennetleri ile Yapılan Bilgi Değişim Andlaşmaları, 28.11.2005 <http://www.vergiurunlari.com.tr/htm/SOZ281105.htm> (01.02.2007)

gelişmeler sonucunda, vergi cenneti ülkelerde gerçekleştirildiği belirtilen faaliyetlerle ilgili bilgi edinilmesi daha ön plana çıkmıştır. Bu amaçla, OECD üyesi ülkelerle vergi cenneti ülkelerin ortaklaşa çalışmaları sonucunda 2002 yılında “Vergi Konularında Bilgi Değişim Antlaşması Modeli” oluşturularak, bilgi değişiminin temel standartları açıklanmıştır. Vergi cenneti ülkeler, OECD ile işbirliğinin göstergesi olarak üye ülkelerin talepte bulunmaları durumunda bu modeli esas alarak bilgi değişim antlaşması imzalamaktadırlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAHREYN'DE KIYI BANKACILIĞI ve BÖLGE EKONOMİLERİNE KATKISI

3.1 BAHREYN

Bahreyn, Orta Doğu'da, Basra Körfezinde, Arabistan Yarımadası kıyısı açıklarında Bahreyn Adası ile 35 kadar küçük adadan oluşan bir takımadada yer alan bir ülkedir. Bağımsız bir emirlik olan Bahreyn'in yüzölçümü 678 km², nüfusu (Temmuz 2006 verileri) 698.585'dir.⁹⁵ Başkenti, adaların en büyüğünde yer alan Mename'dir.

3.1.1 Bahreyn Tarihi

Körfezin en küçük emirliği olan Bahreyn, 16. yüzyılda Portekiz'in 17. ve 18. yüzyıllarda ise İran'ın hâkimiyeti altında kalmıştır. 1783'ten itibaren ülkede denetimi eline geçiren el-Halife hanedanının kendi egemenliğini tesis etmesine rağmen 1861'de başlayan bir süreçle İngiltere'nin etkisi altına giren Bahreyn, 1892'de İngiltere'nin tam denetimine girmiştir. İngiltere Bahreyn emirliği ile yaptığı anlaşmalarla Bahreyn'i protektora haline getirmekte ve el-Halife hanedanına kendi izni olmadan bir başka ülke ile anlaşma yapmamayı, toprak ve benzeri ödünler vermemeyi kabul ettirmekteydi.⁹⁶

1971 yılına kadar İngiltere'nin protektorası durumunda olan Bahreyn, İngiltere'nin 1968'de yaptığı açıklama ile Süveys'in doğusundaki üslerinden çekileceğini bildirmesi, bağımsızlıklarını kazanmak için diğer körfez ülkeleri⁹⁷ ile birlikte Bahreyn'in de harekete geçmesine neden oldu. İngiltere'ye anlaşmalarla bağlı olan bu ülkelerin ülke bütünlükleri ve dışarıya karşı güvenlikleri İngiltere tarafından sağlanmaktaydı. Ancak İngiltere'nin çekilme kararını açıklaması bölge ülkeleri üzerinde

⁹⁵ <http://www.ulkelere.net/bahreyn.htm> (01.05.2007).

⁹⁶ Arı, a.g.e., s. 517.

⁹⁷ Abu Dabi, Dubai, Şarja, Acman, Ümmül Kayvan, Füceyra, Ra's el-Hayma ve Katar. Bunlardan Katar dışında kalanlar 1971 yılında Birleşik Arap Emirlikleri adıyla bir federasyon şeklinde birleşmişlerdir.

hak iddiasında bulunan İran ve Suudi Arabistan gibi ülkeleri de harekete geçirmişti. Bu çerçevede Bahreyn üzerinde iddiası olan İran bu ülkeye ait olan Hürmüz Boğazı ağzındaki üç küçük adayı hemen işgal etti. Bu arada Bahreyn’de yapılan bir referandumda halkın İran’la birleşmek yerine bağımsız kalmayı tercih ettiği görüldü. Nitekim Şah, Bahreyn’in herhangi bir ülkeyle federasyon yapmaması koşuluyla bu ülke üzerindeki hak iddialarından vazgeçtiğini açıkladı.

15 Ağustos 1971’de ilan edilen bağımsızlıkla beraber İngiltere ile daha önceki anlaşmaların yerine geçmek üzere bir dostluk anlaşması imzalayan Bahreyn hemen arkasından BM’ye ve Arap Birliğine üye olmuştur.

3.1.2 Bahreyn Siyasi ve Sosyal Yapısı

Bahreyn Krallığı bağımsızlığını 1971 yılında kazandıktan sonra, Şeyh İsa bin Salman Al-Khalifa, emir; kardeşi Şeyh Khalifa bin Salman Al-Khalifa ise başbakan olmuştur. 1972 Aralığındaki seçimlerle oluşturulan kurucu meclisin hazırladığı anayasa Bahreyn’in bir İslami devlet olduğunu ve Emir’in Şeyh İsa bin Salman el-Halife soyundan devam etmesini garanti etmekteydi.

Yeni anayasa doğrultusunda ilk seçimlerin yapıldığı 3 Aralık 1973’te ilk ulusal mecliste oluşturulmuştu. Bu gelişmeye rağmen siyasi partilerin yasak olduğu Bahreyn’de hükümet (başbakan ve kabine) meclise değil Emire karşı sorumlu tutulmuştur. Bu konudaki ilerleme oldukça sıkıntılı olmuştur. Çünkü hükümetin sendikaları yasaklaması ve grevlere karşı uyguladığı sert tutum ülkede petrol sanayini tehdit eden bir huzursuzluğa yol açmıştır. Sonuçta, Devlet Güvenlik Kanunu çıkarılmıştır. Gelişen olaylar sonucunda Meclis ile karşı karşıya gelen Emir 1975 Ağustosunda Meclis’i feshetmiştir. Anayasada düzenlenen tüm sivil özgürlükler ve Meclis’in yeniden seçimi de askıya alınmıştır.⁹⁸

⁹⁸ DEİK, **Bahreyn Ülke Bülteni**,
<http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214164621Bahreyn%20-%20bulten-ocak2007.pdf> (12.04.2007).

1992’de atamayla bir danışma meclisi(Şura Meclisi) oluşturulmuştur. 2001 yılında halkoyuna sunulan yeni anayasa ise eski anayasanın monarşinin devamına ilişkin olan hemen hemen tüm hükümlerini korumaktaydı. Yeni Anayasa’da Bahreyn anayasal bir monarşi olarak tanımlanmakta ve Emir’in Kral unvanı almasını öngörmekteydi. Meclisin iki kanatlı olması bunlardan üst meclisin, eski Şura Meclisi’nde olduğu gibi, bilim adamı ve uzmanlar arasından atama yoluyla seçilen kişiler ile eski kabine üyelerinden oluşması, alt meclisin doğrudan halk tarafından seçilmesi kararlaştırılmıştı. Erkek ve kadın ayrımı yapmadan herkese seçmen olma hakkı tanıyan yeni anayasa, mahkemelerin ve yargıçların bağımsız olması öngörülmekteydi.

Bahreyn’de yukarıda ifade edilen anayasa değişikliğinin ardından 2002 Kasımında tekrar genel seçime gidilerek parlamentonun doğrudan halk tarafından seçilmesi sağlandı. Ancak iktidarın Sünnilerin elinde bulunduğu Bahreyn’de nüfusun yaklaşık %60-70’ni oluşturan Şii’lerin seçimleri boykot etmesiyle parlamentoda çoğunluğun Sünniler tarafından oluşturulmuş olması bu yapıya gölge düşürmüştür. Diğer taraftan, Bahreyn’de bağımsızlığın kazanılmasından beri iş başında olan Şeyh İsa bin Salman’ın 1999 Martında ölümü üzerine, yerine oğlu Şeyh Hamad bin İsa geçmiştir.⁹⁹

Bahreyn halkı bölgede en politize olmuş topluluklardan birisidir. 1950’lerin ortalarından 1970’lere kadar etkin olarak sol hareketler, yerini 1979 devrimiyle beraber İran’dan destek gören Şii ayaklanmalarına bırakmıştır. Ülkede oldukça hızlı artan Şii nüfusunun oranı 1980’li yılların başına kadar %55 iken 2000’li yılların başında %70’leri bulmuştur. Bahreyn, Şii tehlikesi ile birleşen İran tehdidinin ötesinde, ayrıca İran’ın doğrudan egemenlik iddialarıyla karşı karşıya bulunmaktadır. İran’ın Bahreyn üzerindeki egemenlik iddiası Hümeyni döneminde İran Devrimi’nin önde gelen liderlerinden Ayetullah Sadık Ruhani’nin 1979 Temmuzunda bu ülkenin İran’ın on dördüncü ili olarak görülmesi ile had safhaya ulaşmıştır. Söz konusu açıklamalar karşısında zor durumda kalan Başbakan Bazargan, 5 Ekim 1979’da yaptığı açıklamada, İran’ın Körfez bölgesindeki hiçbir ülke üzerinde yayılcı emelleri olmadığını

⁹⁹ Arı, a.g.e., s.519.

söylemiş olsa da bu durum iki ülke arasında potansiyel bir sorunun var olduğu gerçeğini değiştirmemiştir. Örneğin 31 Aralık 1981'de darbe girişiminin arkasında İran'ın desteklediği iddia edilen Bahreyn Kurtuluşu İçin İslami Cephe adlı örgütün olduğu açıklanmaktaydı. Suçlular İran tarafından reddedilmiş olsa da bu olay, Bahreyn'in ABD ve Suudi Arabistan ile ilişkilerinin daha da sıkılaşmasını beraberinde getirmiştir.

Bahreyn, bağımsızlığını kazanmasından bu yana batı yanlısı bir dış politika benimsemiş; ABD ve İngiltere ile yakın siyasi ve askeri ilişkiler geliştirmiştir. ABD'nin Afganistan ve Irak'ta yürüttüğü askeri operasyonlara destek vermiştir. ABD ile bu yakın ilişkiler çok yakında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması ile pekişmiştir. Bahreyn, ABD'nin Ortadoğu'da bir serbest ticaret bölgesi yaratılması yolundaki politikası çerçevesinde, serbest ticaret müzakerelerini başlattığı ilk ülkedir.

Bahreyn'deki 698.585 kişilik nüfusun %27.4'nü 14 yaşın altındakiler, %69.1'ni 15-64 yaş arasındakiler, %3.5'ni ise 65 yaş ve üstü oluşturmaktadır. Nüfusun etnik dağılımı ise Bahreynliler %63, Asyalılar %19, diğer Araplar %10, İranlılar %8'dir (Temmuz 2006 verileri). Dini açıdan Şii Müslümanların %70'i, Sünni Müslümanların %30'u oluşturduğu ülkede Arapça, İngilizce, Farsça ve Urduca konuşulmaktadır.¹⁰⁰

Eğitimin ücretsiz olduğu ülkede sosyal hizmetler en üst seviyededir. Kadınlar açısından Bahreyn'de diğer Körfez ülkelerine göre farklı bir görüntü vardır. Kadınlar Bahreyn'de uzun yıllardan beri toplum yaşamının her alanında oynadıkları aktif rolle öne çıkmaktadırlar.

3.1.3 Genel Ekonomik Görünüm ve Başlıca Sektörler

3.1.3.1 Genel Ekonomik Görünüm

Bahreyn 1932 yılında petrolü bularak körfezde ilk petrol üreten ülkeler arasında yer almıştır. Fakat Bahreyn'in petrol rezervlerinin yeterli olmaması -şimdiden

¹⁰⁰ <http://www.ulkeler.net/bahreyn.htm> (01.05.2007)

sonra 10–15 yıllık bir rezerv vardır- devlet yöneticilerinin, sınırlı bir kaynağa (petrole) bağlı olmanın yanlış olduğunu ve bu kaynağın bir gün tükenebileceğini düşünerek ekonomilerini alternatif alanlara kaydırmak istemelerine neden olmuştur. Bu doğrultuda, Bahreyn'de enerji kaynakları daha değerli ürünlere çevrilmiş ve ekonomide yoğun bir çeşitlenme programı başlatılmıştır. Yönetimin aldığı bu karar ile ülkede ekonomi çeşitli kollara ayrılmış, petrolün dışında petrol rafinerileri, petro-kimya, alüminyum, küçük ve orta ölçekli endüstri ve imalat sanayi, tersaneler ve gemi inşaatı ve nihai olarak finans sektörü faaliyete geçirilmiştir.

Gerçekleştirilen çeşitleme programının başarısını, Bahreyn'in ekonomik göstergelerine bakarak açıklayabiliriz. Nitekim ekonomisinin petrol üretimine bağımlıktan kurtulması ve diğer alanlara transformasyonu; 1975 'teki brüt iç üretiminin (GDP: Gross Domestic Product) %36'sı olan petrol gelirini 1991 yılında %18.5'a düşürmüş olmasından anlaşılmaktadır. Söz konusu dönemde hizmet sektörünün payı ise 3 kat artırılmıştır. Bu artış da esas olarak bankacılık ve sigortacılıktan kaynaklanmakta olup söz konusu oran %3 'ten % 12'ye çıkarak %400'lük bir artış göstermiştir.¹⁰¹ Bahreyn'in rezervlerinde son yıllarda düşüş kaydedilmektedir. Petrol üretimi 2003 yılından 2004 yılına 87.5 milyon varilden 76.3 milyon varile gerilemiştir.

2004 yılında yıllık % 7.5 artışla GSYİH'sını 11 milyar dolar, 2005 yılında ise %5.9'luk artışla 15.9 milyar dolar ve kişi başına düşen milli gelirini 2004'de 15.000 dolara 2005'de ise 23.100 dolara çıkartan Bahreyn'in GSYİH'nın % 15.7'si petrol ve doğalgaz gelirlerinden sağlanmaktadır.

Bahreyn' de uygulanan ekonomi politikalarının olumlu diğer bir yönü de; farklılaştırma programları uygulanırken ve sonrasında elde edilen başarıdır. Bahreyn' de söz konusu program uygulanırken; ülke genelinde ekonomik ve sosyal aksaklığa yer verilmemiş, ödemeler dengesinde veya milli bütçede sıkıntıya düşülmemiş, herhangi bir enflasyon artışı da meydana gelmemiştir.

¹⁰¹ Taşkın, **a.g.e.**, s.48.

Ülkedeki toplam yabancı sermaye 8 milyar doları aşmıştır. 2001 yılında kurulan Ekonomik Kalkınma Kurulu (EDB) ile yabancı yatırımcılar için bir “one-stop-shop” oluşturulması amaçlanmıştır ve bu yatırım merkezi 2004 yılında faaliyete geçmiştir. Yerli yabancı tüm küçük ölçekli yatırımlar için ise Bahreyn Yatırım Merkezi(BIC) hizmet vermeye başlamıştır. Yatırım ortamını liberalleştirme çabaları kapsamında Bahreyn, yabancı yatırımcılardan gelir vergisi ve şirketlerden kurumlar vergisi almamaktadır. Sermaye transferlerinde kısıtlama yoktur. Yabancı yatırımlar için yapılan makine ithalatı gümrüğe tabi değildir. Ekonomik Kalkınma Kurulu tarafından belirlenmiş altı alanda (bilişim teknolojileri, telekomünikasyon, eğitim, turizm, sağlık, ticari hizmetler ile alüminyum işleme, petrol ve doğalgaz sanayilerine ek üretim yapacak sanayiler) %100 mülkiyet hakkı tanınmıştır. Bahreyn bölgedeki en iyi ulaşım ve telekomünikasyon altyapılarından birine sahiptir. Yabancı şirketler yerli şirketlerle aynı elektrik ve su teşviklerine sahiptirler. Yabancı şirketler belirli bir miktarda Bahreynlinin istihdam ve eğitimini garanti ederlerse devlete ait Bahreyn Kalkınma Bankasından kredi alabilmektedirler.

Bahreyn, diğer Körfez ülkelerinden daha farklı bazı özellikler arz etmektedir. 2004 yılında The Heritage Foundation Bahreyn’i serbest ekonomiler sıralamasında 20. en serbest ekonomi olarak tanımlamıştır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Örgütü ise 2003 yılında Kalkınma Endeksi’nde Bahreyn’i 40. sırada göstermiştir. Her ikisi de Ortadoğu bölgesinin en iyi sıralamalarıdır. Ayrıca 2005 yılı için Standard&Poors Bahreyn’e uzun vadeli kredi derecelendirmesinde A notu vermiştir.¹⁰²

3.1.3.2 Başlıca Sektörler

Bahreyn ekonomisine finans sektörü hariç hala büyük oranda kamu kuruluşları hâkimdir. Ancak, Dünya Ticaret Örgütü’nün kurucu üyesi olan Bahreyn, genel olarak ekonomiyi çeşitlendirmeye, liberalleştirmeye ve yabancı yatırımı ülkeye çekmeye yönelik politikalar uygulamaktadır. Ekonomiyi çeşitlendirme çabaları kapsamında hükümet daha çok, yerli üretici ile rekabete girişmeyecek ihracata yönelik sektörlerle

¹⁰² DEİK, **Bahreyn Ülke Bülteni**,
<http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214164621Bahreyn%20-%20bulten-ocak2007.pdf> (12.04.2007).

destek vermektedir. Toplu tasıma ve temizlik gibi belediye hizmetlerinde, telekomünikasyon, su ve elektrik üretimi, liman işletmeciliği, sağlık, eğitim ve alüminyum üretimi gibi sektörlerde özelleştirme işlemi tamamlanmıştır.¹⁰³

Tarım: 1960'lı yıllardan itibaren üretimde bir düşüş ile devam etmektedir. Ülkenin en verimli toprağına sahip kuzey kesiminde de birçok çiftlik 1970'li yılların sonunda tasfiye edilmiştir. Bugün balık, süt ve süt ürünleri ile tavukçuluk alanında iç talebin %50si ancak yerel olarak karşılanmaktadır.

Balıkçılık sektörü de körfezde artan kirlilik nedeniyle bir düşüş yaşamış ancak Muhharraq'da inşa edilen yeni liman ve Sitra'da oluşturulan yeni tesis sayesinde yeniden toparlanmıştır. Hükümetin bu konudaki yeni düzenlemeleri ile de gelişmeye devam etmektedir. Bahreyn'de kişi başına düşen balık tüketimi yılda 25kg ile dünyadaki en yüksek seviyelerinden biridir.

Hizmet Sektörü: Kıyı bankacılığı, İslami bankacılık, sigortacılık ve turizm, Bahreyn hükümetinin geliştirilmesine öncelik verdiği hizmet sektörleridir. Lübnan da sivil savaşın çıkması ile birlikte Beyrut'un sahip olduğu finans merkezi statüsüne alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Finans sektöründe gerçekleştirdiği düzenlemeler ve 2007'de tamamlanması planlanan Bahreyn Finansman Limanı Projesi ile Ortadoğu'nun en önemli finans merkezi olmaya adaydır. Birçok kıyı bankasını kendisine çekmiştir.

Enerji: Petrol üretimi diğer körfez ülkeleri ile karşılaştırıldığında daha azdır. Bahreyn'in tek petrol çıkarım bölgesi Avali'dedir. Bahreyn resmi otoriteleri 15 yıl yetecek kadar petrol rezervleri olduğunu ifade etmektedirler. Bahreyn, Suudi Arabistan ile birlikte Ebu Safa petrol bölgesinin sahibi ve işletmecisidir. 1997'den beri ise Suudi Arabistan bölgenin tüm üretim hâsılatını sivil huzursuzluklara çözüm olması umuduyla bu küçük komşu ülkesine bırakmaktadır. Bahreyn'in ABD ile ilerleyen ilişkilerinden rahatsızlık duyan Suudi Arabistan'ın Abu Safa'da gerçekleşecek üretim katlanmasından elde edilecek ek kazancı bırakmayacağı tahmin edilmektedir.

¹⁰³ DEİK, **Bahreyn Ülke Bülteni**,
<http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214164621Bahreyn%20-%20bulten-ocak2007.pdf> (12.04.2007).

2001 yılında Bahreyn, Petrona Nasional Berhard ve Texaco ile anlaşarak ülkenin güney ve güneydoğu kesiminde petrol arama çalışmaları başlatmış ancak Petrona Nasional Berhard kullanılabilir petrol rezervlerine ulaşamamıştır.

İki devlet teşekkülü olan Bahreyn ulusal Petrol şirketi(Banoco) ile Bahreyn Petrol Şirketi(Bapco), Bapco bünyesinde birleştirilerek Bahreyn'deki tüm petrol aktivitelerinin sorumlusu haline getirilmişlerdir.

Diğer Körfez ülkelerinin aksine Bahreyn işlenmiş petrol ihraç etmektedir. İşlenmiş petrolün yalnızca %15'i yerel rezervlere aittir. Geri kalan kısım Suudi Arabistan'dan piyasa fiyatının altında alınan ham petrolden elde edilmektedir. Sitra'da bulunan rafineri 1997'den beri ciddi bir modernizasyon sürecine girmiştir. 2004 yılında ise dizel benzin üretiminde benzindeki sülfür oranının düşürülmesi için Japon JGC firması üretim tesisi kurmaya hak kazanmıştır.

Bahreyn'de mevcut olan gaz rezervleri ise diğer körfez ülkelerine göre daha azdır. 92.4 milyar metre küp üretim yapılmaktadır. En büyük tüketicileri büyük enerji tesisleridir. Ayrıca, Bahreyn Ulusal gaz şirketi tarafından gaz sıvılaştırma tesisi işletilmektedir.

Sanayi: Geliştirilmesine öncelik verilen sanayi kolları ise alüminyum işleme ve petrokimya'dır. Alüminyum üretimi ülkenin en önemli sanayi koludur. 30 yıllık bir geçmişe sahip olan alüminyum üretimi ucuz doğal gaz girdisini bir avantaj olarak kullanmaktadır. Alüminyum ihracatı Bahreyn toplam ihracatında %15'lik bir paya sahiptir. Ülkedeki ALBA Alüminyum Tesisi Doğu Avrupa dışında dünyadaki en büyük alüminyum işleme tesisidir. 2003 Şubat'ta başlayan çalışmalar 2005 yılı itibariyle sonuçlanmış ve 1,7 milyar dolar harcanarak tesisin kapasitesi 500 bin tondan 819 bin tona çıkartılmıştır. Petrokimya da ekonominin çeşitlendirilmesi çabaları içinde önemli bir yer kazanmıştır. 1985'te kurulan Körfez Petrokimya Sanayi Şirketi 1,3 milyon metreküplük üretimi ve 184 milyon dolarlık petrokimya ürünü ihracı ile ekonomideki yerini belirlemiştir. İşlenmiş Petrol ihracının öne çıkması ile birlikte petrol nakliyatı yapan tankerlerin bakım onarım çalışmalarını sağlamak amacıyla kurulan Arap Gemi

İnşa ve Bakım Tersanesi de sanayiye önemli katkılar sağlamıştır. Diğer bir önemli sanayi tesisi de BAPCO Petrol Rafinerisidir. Bu tesiste de 1 milyar dolara mal olan genişletme ve geliştirme çalışmaları sürmektedir.

İnşaat ve Yapı Sektörü: Özellikle Bahreyn'de yapı sektörüne olan ilgi artmaktadır. Körfez ülkelerinin en küçük ölçeklilerinden olan Bahreyn, altyapı konusunda çok büyük yatırımlar yapmaya hazırlanmaktadır. Ülkede devam eden diğer önemli projelerin başında 2002'de başlayıp 2010'da bitirilmesi hedeflenen ve 1,3 milyar dolara mal olan Bahreyn Finansman Limanı Projesi, 2005–2008 yılları arasında bitirilmesi hedeflenen ve 335 milyon dolara mal olacak olan Bahreyn Uluslararası Havaalanı Genişletme Projesi ve 5 yılda tamamlanması planlanan ve 1,8 milyar dolara mal olacak olan Bahreyn-Katar deniz geçişi projesi yer almaktadır.

Öncelikle endüstriyel ve kamu kuruluşlarının altyapılarının geliştirilmesinin hedeflendiği, ancak devamında sosyal mekânların da gelişimi için yönetimin ayırdığı kaynak 10,7 milyar dolar civarındadır. Bu yolla yabancı sermaye çekmek konusunda bu zamana kadar pek çabası olmayan Bahreyn bu alanda da iddialı olmayı hedeflemektedir. Bahreyn'de dikkatleri çeken bir başka büyük çalışma, Bahreyn'in kuzey doğusunda kalan ve 1600 hektar büyüklüğünde olan Asdaf Adası Projesi'dir. Bu proje, birbirine bağlanmış yapay ada topluluklarından oluşmaktadır. Yukarıdan bakıldığında denizati figürü oluşturan proje, aslında Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki Palmiye Adası projesine özenilerek tasarlanmıştır. Yaklaşık 10 yılda tamamlanması hedeflenen proje dâhilinde, büyük alışveriş ve iş merkezleri, ultra lüks konutlar ve turistik tesislerin oluşturulması planlanmaktadır. Bahreyn'de devam etmekte ve planlanmakta olan pek çok inşaat projesi bulunmaktadır. Önümüzdeki 10 yılda bitirilmesi planlanan ve 15 milyar dolarlık yatırım gerektiren konut, işyeri, alışveriş merkezi, dinlenme tesisi, sanayi bölgesi, teknopark, karayolu, kanalizasyon/elektrik/su altyapı tesisi, havaalanı, liman inşaatları bulunmaktadır. Dolayısıyla Gayrimenkul ve inşaat piyasası son derece hareketlidir. 2002 yılında KİK ülkeleri vatandaşlarına Ağustos 2003'ten bu yana yabancılara gayrimenkul hakkı verilmiştir. Ancak 11 Eylül sonrası bölgede biriken sermayeye alternatif yatırım alanları bulunmaması nedeniyle gayrimenkul fiyatlarında üç misli bir artış gerçekleşmiştir.

3.1.4 Bahreyn Dış Ticareti

Tablo 1
Bahreyn Dış Ticareti

(milyon dolar)	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
1990	3,761	3,712	7,473	49
1995	4,112	3,716	7,828	396
2000	6,195	4,633	10,828	1,562
2001	5,577	4,306	9,883	1,271
2002	5,794	5,013	10,807	781
2003	6,601	5,393	11,994	1,208
2004	7,455	5,915	13,370	1,540

Kaynak:DTÖ

<http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214164621Bahreyn%20-%20bulten-ocak2007.pdf>
(12.04.2007).

Tablodan da anlaşılacağı üzere Bahreyn dış ticareti sürekli bir artış göstermektedir. 1990'da 7,5 milyar dolar civarında olan dış ticaret hacmi 2004 yılında nerdeyse iki kat artarak 13,5 milyar dolarlık bir dış ticaret hacmine ulaşmıştır. Ayrıca ihracatının daha hızlı bir artış gösterdiğini de söyleyebiliriz. 1990'da 3,5 milyar dolar civarında olan ihracatı 2004 yılına gelindiğinde 7,5 milyar dolara ulaşmıştır.

2004 yılında 7,5 milyar dolarlık ihracat yapan Bahreyn'de petrol toplam ihracat gelirlerinin % 74'ünü oluşturmaktadır. Petrol dışı ihracat 1,9 milyar dolardır. Bahreyn'in 2004 yılı ithalatı ise 6 milyar dolardır. Bunun 3,7 milyar doları petrol dışı ithalattır. Başlıca ihracat ortakları ABD, Hindistan, Suudi Arabistan ve Güney Kore'dir. Başlıca ithalat ortakları ise Suudi Arabistan, ABD, Japonya, Almanya ve İngiltere'dir.¹⁰⁴

2005 yılında toplam ihracatı 11,1 milyar olup, bu yıl itibariyle ithalatı 7,8 milyar olarak gerçekleşmiştir.

¹⁰⁴ DEİK, **Bahreyn Ülke Bülteni**,
<http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214164621Bahreyn%20-%20bulten-ocak2007.pdf> (12.04.2007).

Bahreyn Körfez İşbirliği Konseyi üyesidir. Körfez ülkeleri gümrük birliği kapsamında olan Bahreyn'in gümrük vergi oranı KİK gümrük birliğine girmeyi onaylamasından bu yana % 5'tir.

Ayrıca, ABD ile Bahreyn arasında 14 Eylül 2004 tarihinde Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma ABD Kongresi tarafından 7 Aralık 2005 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

3.2 BAHREYN'DE KIYI BANKACILIĞI VE BÖLGE EKONOMİLERİNE KATKISI

Bahreyn çok kısa denilebilecek bir zaman içerisinde dünyanın en önemli finans merkezlerinden birisi haline gelmiştir. Bahreyn, off-shore bankacılığı konusunda 1970'li yıllarda adından söz edilmeye başlanan bir merkezdir. Ortadoğu'nun bu tarihlerdeki finans merkezi durumunda olan Lübnan'da başlayan iç savaş, siyasi ve ekonomik istikrar açısından çok duyarlı olan kıyı bankaları ve uluslararası bankacılık birimlerini, bu ülkeyi peyderpey terke mecbur etmiştir.

Petrol zengini Arap ülkelerinden oluşan bu bölgeye akan petrodolarlar, dolayısıyla oluşan fon fazlaları Beyrut'taki, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık nedeniyle gidecek yer aramışlar ve Ortadoğu bölgesinde bir finans merkezi kurma açısından lokalizasyon ve mali canlılık şartlarına sahip Bahreyn, bu durumu çok iyi değerlendiren yegâne ülke olmuştur. Bahreyn, sahip olduğu siyasi istikrar, alt yapı, coğrafi konum ve iletişim imkânlarının uygunluğu gibi faktörlerden dolayı kendiliğinden cazip bir hale gelmiştir.

3.2.1 Bahrain Monetary Agency (BMA)

Bölgede meydana gelen siyasi ve ekonomik gelişimleri fırsat bilen Bahreyn, meydana gelen boşluğu gidermek ve kendisini bankacılık merkezi konumuna getirmek için bir dizi tedbirler almıştır. Bu doğrultuda, 1973 yılında Merkez Bankası'nın görevlerini ifa etmek üzere "Bahrain Monetary Agency" (BMA) kuruldu. Bu kuruluş

ülkede Merkez Bankası fonksiyonlarının yanı sıra, ülkedeki bankacılık sektörünü düzenleme görevini de üstlendi. Zaten BMA'nın kuruluşundan sonra bankacılık sektöründeki en büyük gelişme, kıyı bankacılığında görüldü (Off-Shore Banking Units-OBU). BMA, Bahreyn' de banka firmaları arasındaki ilişkileri yürütmekte olup genel olarak görevleri şunlardır:¹⁰⁵

- Bankacılık firmaları için hesap açar, mevduatlarını kabul eder.
- Kambiyo senetleri, ticari, endüstriyel ve tarımsal amaçlar için onaylanmış hakiki bonoları alır, satar, iskonto ve reeskont eder.
- Borç alan banka firmalarının likidite ve borç ödemelerinde ani bir düşüş olduğunda bunları desteklemek amacıyla borç verir. BMA banka firmalarının muamelelerinde talep edeceği faiz oranlarını tespit eder ve yayınlar.

3.2.2 Kıyı Bankacılığının Gelişmesini Sağlayan BMA'nın Düzenlemeleri ve Kıyı Bankacılığının Gelişimini Etkileyen Diğer Nedenler

Bahreyn, kıyı bankacılığına 1975 yılı Eylül ayında başlamıştır. Bahreyn'in kısa bir dönem içerisinde bu derece büyüyüp gelişmesine sebep olan önemli faktörler şu şekilde sıralanabilmektedir.¹⁰⁶

- Lokalizasyon açısından çok uygun bir bölgede bulunmakta, petrol zengini komşu ülkeler sayesinde petrodolar fonları kolayca temin edilmektedir.
- Kıyı bankacılığı konusundaki düzenlemeler net, öz ve güven verici görülmektedir.

¹⁰⁵ Taşkın, a.g.e., s.49.

¹⁰⁶ Pekcan, a.g.e., s.23.

- Bahreyn’de faaliyette bulunacak kıyı bankacılık birimleri OBU’ların, Bahreyn Merkez Bankası B.M.A.’nın 1975 yılında getirdiği düzenlemelere göre önemli mali avantajlara sahip bulunmakta ve bu mali avantajlar, munzam karşılık ayrılmaması, yerel disponibilite oranlarının izlenmemesi, gelir vergisi ve ödenen faizler üzerinden stopaj kesilmemesi şeklinde belirlenmektedir.
- Yaygın olarak İngilizcenin kullanıldığı Bahreyn’de vasıflı personel bulmakta zorluk çekilmemiştir.
- Yarı mamul ve ham madde ülkeye vergisiz ithal edilebilmiştir.
- Kişi ve ortaklık (şirket) vergisi bulunmamaktadır.
- Alt yapı gelişmiş olup ülkede politik istikrar sağlanmıştır.

Müşterilere sunulan bu avantajlar söz konusu merkezi adeta bir vergi sığınağı haline getirmiş ve bölgedeki cazibesinin giderek artmasına neden olmuştur. Sunulan bu hizmetlerle beraber, gerçek bir fonksiyonel merkez olma azminde olan Bahreyn meydana gelebilecek suiistimallere karşı da BMA vasıtasıyla bir dizi karşı tedbir olarak hem dış dünyaya hem de müşterilerine güven vermiş ve gerçek anlamda bir fonksiyonel finans merkezi olma konumunu devam ettirmiştir. Bu doğrultuda BMA'nın almış olduğu kararları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Her OBU’nun, genel müdürlüklerince tam yetkiyle teçhiz edilmiş bulunmaları gerekmekte veya ana bankanın Bahreyn’deki bürosunun yükümlülüklerini üstlendiğine dair B.M.A.’ya taahhütte bulunması istenmektedir.

- OBU'ların pirinç levha (kağıt) işlemleri yapmaları yasaklanmakta, muhasebe kayıtları dahil aktif olarak çalışan şube hüviyeti istenmekte, yapılan işlerin başka bir yerden yönetilmesi kabul edilmemektedir.
- OBU'lar, hiçbir şekilde Bahreyn'de mukim olanlarla işlem yapamamakta ancak, hükümet ve hükümeti temsil eden kuruluşlar ile tam lisanslı bankalar istisna içinde bulunmaktadır.
- OBU'lar, aylık bilanço ve raporlar halinde durumlarını açıklamaya mecbur edilmekte ve yıllık olarak da hesaplarını denetim müesseselerine kontrol ettirmekle yükümlü tutulmaktadır.
- OBU'lar, Bahreyn Para Kurulunda yedek akçe bulundurmaya veya herhangi bir resmi likidite şartına uymaya mecbur tutulmamaktadır.

OBU'lar yabancılara, hükümet kuruluşlarına ve bankalar dışına da her türlü bankacılık hizmetini sunmaktadırlar. Buna rağmen, tam lisanslı olmayan bankalar ve hükümet haricindeki Bahreyn vatandaşlarının işlemlerini yapmaya yetkili değildirler.

Bahreyn kanunlarında, müşterilerin hesaplarının gizliliği ile ilgili hükümler bulunmaktadır. Buna göre hiç kimse herhangi bir hesaba girmek veya bir hesapla ve hesap sahibiyle ilgili bilgi almaya yetkili değildir. Ancak mahkeme kararları neticesinde alınacak izinle gerek duyulan bilgiler incelemeye alınabilir.

Bahreyn'de şahıslar ve şirketler vergiden mutlak surette muaftır. Sadece petrol çıkarma ve rafineri ile ilgili şirketler istisnadır. Hükümet yayınladığı genelge ile (halen devam eden mevzuatta budur) karların, sermayenin ve ücretlerin ülke dışına transferinde herhangi bir kısıtlamaya gidilmeyeceği konusunda kesin güvence vermiştir. Yabancı dövizlerin dolaşımına izin verilir. Bahreyn' deki OBU'lar bölgesel ve uluslararası sermaye talebindeki artışları karşılamak için bölgede, bilhassa Suudi Arabistan ve Kuveyt' deki şirketlere borç vermektedir. OBU'ların bir bölümü ise,

dünyanın çeşitli yörelerindeki şirketlere, çeşitli kuruluşlara ve hükümetlere, genellikle dolar cinsinden borç vermektedir.¹⁰⁷

Bahreyn'in genel çalışma ve yaşama şartları açısından sahip olduğu imkânlar tatmin edici bulunmakta, özel girişimler üzerine konulan hiçbir sınırlama ve döviz ya da ticaret kontrolü söz konusu olmamaktadır.

Bahreyn'de yürütülen ekonomik politikaların başka bir açıdan incelenmesinde, üç temel üzerine inşa edildiği görülmektedir.

- Bahreyn'in küçük bir ülke olması ve sınırlı bir ekonomik kapasiteye sahip bulunması nedeniyle, bu ülkede gelişen ekonomik faaliyetler, iç ekonomiyi sınırlayıcı karakterde görmekte, bu sebeple faaliyetlerin dış ülkelere yönelik olmasına özen gösterilmektedir.
- Bölge ekonomisini, mali ve finansal yapıyı korumaya yönelik diğer kurallar dizisi ise; dışa yönelik gelişme esnasında özellikle moneter açıdan iç ekonomiyi (domestic economy), dış ekonomik güçlerin yönlendirmemesi konusunda önlemleri ihtiva etmekte, Eurocurrencylerdeki faiz dalgalanmalarının bölgesel pazardaki hazır kredilere zararını önleyici reçetelerin tasarlanması ve hazırlanması konusunda sürekli çalışmalar yapılmaktadır.
- Üçüncü temel ekonomik politika ise, Bahreyn'in sağladığı avantajları kullanan şirketlerin ya da bankaların bu avantajları suiistimallerine engel olunması yönündedir. Vergi ya da diğer muafiyetlerden yararlanan banka veya banka dışı firmaların faaliyetlerini gerçekten Bahreyn'de yapmış olmaları gerekmekte, Bahreyn Merkez Bankası, merkezin yalnızca bir kayıt merkezi olmasına izin vermemektedir.

¹⁰⁷ Taşkın, a.g.e., s.51.

Genel politikalar çerçevesinde Bahreyn’de dört tip bankacılık lisansı verilmekte ve bu lisanslar,

- Tam Bankacılık lisansı (The Full Banking Licence)
- Off-shore Bankacılık lisansı (The Off-Shore Licence)
- Yatırım Bankacılık lisansı (The Investment Banking Licence)
- Temsilcilik lisansı (The Representative Office Licence) olarak görülmektedir.

Off-shore bankacılık lisansı, uluslararası bankaların bir şubesine ya da Bahreyn’de kurulu bir bankaya verilmektedir.

Bahreyn’de, bankalara aynı zamanda hem ticari hem de off-shore lisansı bir arada verilebilmekte, ancak, iki faaliyet lisansını birden alan banka, off-shore ve ticari faaliyetlerine ilişkin muhasebe kayıtlarını ayrı ayrı tutmaya zorunlu kılınmaktadır.

3.2.3 Bahreyn’e Gelen Fonların Yönetimi

Bahreyn, finans dünyasına bir Euro currency piyasa olarak çıkmış ve yapılan işlemlerin ağırlık noktasını bankalar arası işlemler oluşturmuştur. Bu tür işlemlere ilişkin şu istatistikî bilgiler verilebilir. 1992 yılında OBU fonlarının %69'unu bankalar arası piyasadan sağlanan fonlar oluşturmuştur. Yine aynı yıl içerisinde aktiflerinin %66'sının İnterbank piyasasında kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca OBU'lar tarafından toplam bankalar arası fonların %75'i Bahreyn dışından temin edilmiş bulunmakta ve yine bankalar arası piyasaya plase edilen fonların %77' sinin Bahreyn dışında kullanıldığı istatistikî bilgilerden anlaşılmaktadır.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Pekcan, a.g.e., s.26.

Bahreyn'deki OBU'ların faaliyetlerini analize yönelik bölgeye gelen fonların coğrafi dağılımında da OBU'ların fonlarının temel kaynağını Arap ülkeleri ve Batı Avrupa ülkelerinin oluşturduğu, 1976 yılı için OBU fon kaynaklarının yaklaşık %42'sinin Arap ülkelerinden, %37'sinin ise Batı Avrupa ülkelerinden geldiği, bu oranın 1992 yılı sonu itibariyle Arap ülkelerinden sağlanan fonlar için %66'ya çıktığı, fakat Batı Avrupa ülkelerinden sağlanan fon oranının toplam içerisinde %21'e kadar düştüğü tespit edilmektedir.

Yine de, sözkonusu fonların kullanımı konusunda Arap ülke paylarının artışı sınırlı olmakta, bu ülkelerin 1976 yılı itibariyle toplam aktifler içerisindeki kullanım oranı \$40.02 iken 1992 yılında ancak %46.8'e yükselbilmektedir. Batı Avrupa ülkelerinin payları ise %18.12'den %24.9'a ulaşmakta, Batının fon kullanımındaki artan paylarına sebep olarak,

- Batı Avrupa kökenli bankaların sayısının Bahreyn'de yıllar itibariyle artış göstermesi ve dolayısıyla Avrupa kökenli müşterilerine bu ülkeden sundukları hizmetlerin artması.
- Off-shore bankacılık ünitelerinin, fon fazlalıklarını yalnızca Bahreyn'de kullanmaları, aynı zamanda Batı Avrupa ve diğer off-shore merkezlere kaynak aktarımında da bulunmaları gösterilebilmektedir.

OBU'ların faaliyetlerinde işlem gören para birimi ağırlıklı olarak ABD Dolarıdır. ABD Dolarının ardından, kıyı işlemlerinde ikinci önemli yeri alan para birimleri ise bölgesel paralar olarak adlandırılan Suudi Arabistan Riyali, Kuveyt Dinarı, Birleşik Arap Emirleri Drahmisi ve Katar Riyali olmakta, bu para birimleri içinde de ağırlık, Suudi Arabistan Riyali'nde görülmektedir.

Dolar birimli fonların genel toplam içerisinde fazla olmasının nedeni, Arap ülkelerinin petrol ihracatını dolar karşılığında yapmalarından kaynaklanmaktadır. Buda aynı zamanda petrol fiyatlarından kaynaklanan, petrol gelirlerindeki artış ve azalışın

dolar kökenli fonların payına etki etmesine neden olmaktadır artışlarda pay artmakta, azalışlarda ise azalmaktadır.

3.2.4 Kıyı Bankacılığının Bahreyn'e Sağladığı Yararlar

Bahreyn yasalarına göre ülkede faaliyetini devam ettiren her bir OBU Bahreyn devletine lisans ücret olarak senelik 20.000 Bahreyn dinarı ödemek zorundadır.¹⁰⁹ Ayrıca, doğal olarak Bahreyn ekonomisine bu direkt katkının yanında endirekt faydaları bulunmakta ve OBU'ların ülkeye ekonomik açıdan global olarak sağladığı faydalar artmaktadır.

Ayrıca kıyı bankası şubelerinde çalışanların en az yarısı Bahreyn vatandaşı olmak zorundadır. Böyle bir uygulamanın biri iç biri de dış olmak üzere iki sebebi vardır. İç sebep ise Bahreyn devletinin ülkedeki işsizlik problemini kısmen bu yolla çözmek istemesidir. Dış sebep Bahreyn yerli halkının sahip olduğu kabiliyet, verimlilik, dürüstlük ve ucuz işçi maliyetidir. Bu sayede Bahreynli çalışanların oranı %50'nin üstündedir.¹¹⁰

Bahreyn'deki kıyı bankacılığının istihdama katkısını ve bu katkının Bahreyn ekonomisine sağladığı yararı belirtmek için aşağıdaki tabloları incelemek yararlı olacaktır.

Tablo 2
Bahreyn'deki toplam istihdam

YIL	TOPLAM ÇALIŞAN
Aralık 2003	247.948
Mart 2004	266.913
Haziran 2004	255.073

Kaynak: www.bma.gov.bh sitesindeki verilerden derlenmiştir.(01.05.2007)

¹⁰⁹ http://www.economist.com/surveys/displaystory.cfm?story_id=8727748 (01.05.2007).

¹¹⁰ http://www.menafn.com/qn_news_story_s.asp?storyid=85073 (01.05.2007).

Küçük bir ülke olan Bahreyn’de, yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi toplam istihdam 250 bini biraz geçmektedir. Buna rağmen aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi ise, bankacılık sektöründe çalışanların sayısı yıllar itibari ile farklılıklar göstermekle beraber 4500-5200 arasındadır. Bu rakamlar toplam istihdama oranlandığında gerçekten iyi bir orandır. Bir de bu çalışanların %70’inden fazlasının Bahreyn’in yerli halkı olduğunu düşünürsek, rakamlar Bahreyn ekonomisi için daha önemli bir hale gelmektedir.

Tablo 3
Bahreyn’deki bankacılık sektöründeki toplam istihdam

Yıl	Sektör	Toplam çalışan	Bahreyn yerli halkı	Bahreynlilerin oranı
2002	FCB (ticari bankacılık)	2151	1919	% 89.2
2002	OBU(kıyı bankacılığı)	1685	1118	% 66,3
2002	IB(yatırım bankası)	1042	764	% 73,3
2004 sonu	FCB(ticari banka)	2520	2224	% 88.3
2004 sonu	OBU(kıyı bankacılığı)	1563	1065	% 68.1
2004 sonu	IB(yatırım bankası)	1185	831	% 70.1

Kaynak: www.bma.gov.bh (01.05.2007)

Tablo 4
Finans sektöründe çalışan toplam nüfus

Yıl	Toplam çalışan	Bahreynli erkek	Bahreynli kadın	Bahreynli çalışan
2001	1221	502	225	% 57
2002	1270	502	225	% 57

Kaynak: www.bma.gov.bh (01.05.2007)

OBU'ların Bahreyn ekonomisine katkıları çeşitli yollardan gerçekleşmekte, kıyı bankacılığı birimlerinin Bahreyn'i yerleşim süreci hızlandıkça, yeni açılan birimlerin ödemek zorunda oldukları lisans ücretleri, çalıştırdıkları yerli ve yabancı personele ödedikleri maaş ücret cinsinden harcamalar artmaktadır. Bahreyn hükümetinin, bu bankacılık birimlerine sağladıkları telekomünikasyon hizmetleri karşılığında elde ettikleri gelirler, bankaların ve yabancı personelin işyeri ve konut giderleri, Bahreyn'in gelirlerini artırıcı yönde gelişmektedir.

OBU'ların ülke ekonomisine katkısı yalnızca direkt yollarla değil endirekt yollarla da gerçekleşmekte, OBU'ların bölgedeki varlığı ve gelişmesi bölgeye döviz brokerlerinin, avukatların ve muhasebecilerin yerleşmesine neden olarak, bölgenin ekonomik hayatına ek canlılık getirmektedir. Off-shore bankacılığı aynı zamanda mahalli bölgesel bankaların daha rekabetçi ortamda faaliyette bulunmasını teşvik etmekte, bazı firmaların ve sektörlerin bu gelişmeden faydalanmasına yol açmaktadır. Bankaların ihtiyaç duydukları bilgisayar teçhizatları, büro malzemeleri, telekomünikasyon ihtiyaçları, ulaşım, konaklama, turizm gibi sektörlerde faaliyet gösteren firmaların çalışmalarını ve hizmetlerini artırmakta, dolaylı gelirler sağlamalarına neden olmaktadır.

Gerçekte, kıyı bankacılığı faaliyetlerinin ülke ekonomisine sağladığı dolaylı ve dolaysız gelirler olağanüstü boyutlarda olmamakla beraber, toplam kazanç küçük bir ülke için tatminkâr görülebilmekte, orta ve büyük nitelikteki ülkeler için ise kazançlar yeterli seviye verememektedir.

Bahreyn'in bölgedeki fonların diğer merkezlere kaçışını engelleyici etkisi de bulunmaktadır.

OBU'ların bölgeye katkıda bulunduğu diğer bir konu da vadeli pazarın gelişmesindeki rolüdür. Bölgede, vadeli alım ve satımlar beş yıllık süreye kadar yapılmakta, vadeli işlemlerde, bölgesel paralar içerisinde en fazla Suudi Riyali kullanılmaktadır.

Suudi Arabistan Merkez Bankası'nın (SAMA) bu kullanımdan duyduğu rahatsızlık nedeniyle Suudi Riyallerinin ülkeden çıkışını engellemeye yönelik 1984 yılında bazı kararlar alındığı görülmektedir.

3.2.5 Bahreyn'deki Kıyı Bankacılığını Olumsuz Etkileyen Faktörler

Suudi Arabistan Hükümeti ve Merkez Bankası durumunda olan SAMA, Riyal'in özellikle Bahreyn'deki bankalar tarafından uluslararası işlemlerde ve sendikasyon düzenlemelerinde kullanılmasını engellemek amacıyla almış olduğu bu önlemler çerçevesinde,

- Suudi Bankalarına Bahreyn'de bulunan kıyı bankalarıyla yapacakları Riyal birimli sendikasyonlara katılmadan önce izin alma şartını getirmekte
- Hazine bonusu benzeri olan "Bankalar Güvenlik Mevduatı Hesabı" (BCDAS) isimli yeni bir finansal araçla, bankalardan likidite emme imkânına sahip bulunmakta,
- Suudi bankalarının daha önceleri ayırmadıkları mevduat munzam karşılığını ayırma yükümlülüğü getirmektedir.

Suudi Arabistan Merkez Bankasının elindeki bu imkânların katı bir şekilde kullanılması, kıyı bankalarını olumsuz etkilemekte, zira Bahreyn'in başarı esasını teşkil eden bölgedeki fon fazlalıklarının çekilebilmesi zorlaşmakta, fonların da ülkeden çıkışına engel teşkil etmektedir.

Yine de Bahreyn'deki kıyı bankalarını olumsuz etkileyen tek faktör Suudi hükümeti ve SAMA'nın almış olduğu kararlar olarak görülmemekte, bunların yanında, kıyı bankacılığını dünya çapında etkileyen ve temelde ABD Bankalarının uluslararası işlemlerinin azalması da, faktörler arasında bulunmaktadır. Kısaca belirtmek gerekirse;

- Uluslararası finans dünyasını ve örgütlerini önemli ölçüde etkileyen, aşırı borç ve enflasyon içinde yaşayan gelişmekte olan ülkelerin içine düştükleri borç krizi sonucu, uluslararası finans dünyasında riskler atış göstermektedir.
- 1980'li yıllardan itibaren ABD'de uygulamaya konulan yüksek faiz politikası ve ABD iç piyasasının kredi taleplerini karşılayabilme çabaları, uluslararası işlemlere sekte olmaktadır.
- ABD'de yürürlükte bulunan ve Uluslararası Bankacılık Kolaylıkları (International Banking Facilities) şeklinde ifade edilen ve uygulaması itibariyle, Amerika dahilinde kurulu bulunan bankacılık müesseselerinin kurdukları IBF'ler vasıtası ile, bir kıyı bankacılığı kuruluşunu kullanmaya gerek kalmadan, Avrupa para birimininkine (Eurocurrency) benzeyen bir organizasyonla yabancı bir ülkede oturanlara işlem yapılabilir.
- Suudi hükümeti ve SAMA tarafından alınan kararların uygulamaya konulması, ayrıca uluslararası bankaları etkileyen bazı sorunların geç de olsa bölgeye intikal etmesi ve bölgenin en önemli gelir kalemini oluşturan petrol fiyatlarının da düşmeye başlaması, bölgede uluslararası ve Kıyı Bankacılığı birimleri olan OBU'ları olumsuz

etkilemiş ve işlem hacimleriyle karlarının düşmesine sebep olmuştur. Ancak, bütün olumsuzluklara rağmen, Bahreyn'in kıyı bankacılığı konusunda fazlaca bir kayba uğramadığı ve bugün hala, bölgenin en önemli finans ve kıyı bankacılığı merkezi olma niteliğini muhafaza ettiği görülmektedir.

Yukarıda genel hatları ile anlattığımız Bahreyn kıyı bankacılığı ülkenin gelişmesindeki en büyük faktördür. Ülkede şu anda 84 civarında kıyı bankası mevcuttur. Bu kıyı-bank birimlerinden en az ellisi Arap kökenlidir. Bu Arap bankalarının toplam sermayesi yaklaşık 87 milyar dolar civarındadır ki bu rakam Arap dünyasının toplam sermayesinin % 16'sını oluşturmaktadır.¹¹¹

¹¹¹ <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/26414.htm> (01.05.2007)

SONUÇ

Kıyı bankacılığı merkezleri, sağladıkları vergi avantajları, hesaplarının gizliliği ve ekonomideki esnek denetim yapısıyla bankacılık sektörü, sigorta şirketleri ve uluslararası şirketlerin maliyetlerini en aza indirmek için kullandıkları finansal merkezlerdir. Kıyı bankacılığı ise maliyet azaltıcı vergisel özellikleri, esnek denetim yapısı, kara paranın sisteme girmek için uğradığı bir durak olması ve fonksiyonel merkezler açısından ise her türlü finansal işlemin yoğun olarak kullanıldığı, uluslararası bir bankacılık sistemi olup, bankalar tarafından kullanılmaktadır.

Kıyı bankacılığının gelişmesinde Marshall Planı, ABD ile SSCB arasındaki mücadeleden kaynaklanan ekonomik ve siyasi gelişmeler, çok uluslu şirketlerin dünya piyasalarındaki rolü, 1973 Petrol Krizi etkili olmuştur. Şimdi ise globalleşme ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte sermaye hareketlerinin çok daha rahat hareket etmesi ve hareket eden sermaye miktarının çok büyük düzeylere çıkması kıyı bankacılığı merkezlerinin önemini daha da artmasını ve gelişip büyümelerini sağlamıştır. Ancak bu durum kıyı bankaları arasındaki rekabeti daha arttırmıştır. Bu yüzden kıyı bankaları arasında ufak mevzuat farkları olabilmektedir. Yada yoğunlaştıkları bazı farklı özelliklerini avantaja çevirmeye çalışmaktadırlar.

Tabi her kıyı bankacılığı merkezinin taşınması gereken şartlar vardır ki bunlar; dünyanın diğer finans merkezlerinin açılış ve kapanış saatlerine yetişebilecek uygun bir coğrafi konumda bulunmaları, mevzuatın çok sık değişikliğe uğramasına neden olmayacak hukuki, siyasi ve ekonomik istikrarın olması, haberleşme, ulaşım, konaklama, sosyal aktivite, kalifiye eleman gibi her türlü altyapının olması gerekir.

Kıyı bankacılığı merkezlerinde olması gereken bu özelliklere Bahreyn açısından bakıldığında şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır:

Bahreyn'in demokratik bir ülke olmamasına rağmen demokratik birçok ülkeye göre, daha iyi ekonomik ve siyasi istikrara sahip durumdadır. Kıyı bankacılığı merkezlerinde faaliyet gösterecek olan firmalar ülkenin yönetim şekline çok fazla önem

vermemektedir. Beklide Bahreyn'in bu şekilde yönetilmesi firmaların aradığı anlamda bir istikrarın devamlılığı hakkında diğer ülkelere göre daha iyi bir izlenim vermektedir. Ayrıca bu durum hukuki düzenlemelerde de bir istikrar sağlamıştır. Mevzuatlarda kesinlikle çok sık düzenlemelere gidilmemektedir.

Bahreyn yukarıda da ifade edildiği gibi bu merkezlerin taşınması gereken uygun coğrafi konum, haberleşme, ulaşım, konaklama, sosyal aktivite, kalifiye eleman gibi her türlü altyapıya sahiptir. Ayrıca bunlardan kalifiye eleman özelliğinin üstünde durmak gerekir. Şöyle ki; Bahreyn İngilizcenin yaygın olarak konuşulduğu bir ülke olması ve devletin bu sektörü desteklemesi ile kalifiye elamanın çok kolay bulunduğu bir ülke haline gelmiştir. Devlet bu sektörün istihdama da destek sağlamasını istemektedir. Bunun için bu sektörde faaliyet gösterecek firmaların, çalışanlarının en az yarısının Bahreynli olmasını şart koşturmaktadır. Ancak Bahreynlilerin yukarıda saydığımız özelliklerinin yanında dürüst ve çalışkan olmaları dolayısıyla bu yüzde ellilik oran fazlasıyla aşılmış durumdadır. Kıyı bankacılığı faaliyetlerinin Bahreyn ekonomisinde genel istihdama sağladıkları bu direkt etkinin yanında, bu faaliyetlerin hizmet sektöründe sağladıkları gelişim sayesinde çok büyük miktarlarda dolaylı etkisi de söz konusudur.

Bahreyn sağladığı vergi avantajları ile de bu sektörde faaliyet göstermek isteyen firmaların ihtiyaçlarına karşılık vermektedir. Ancak Bahreyn kesinlikle bir vergi cenneti ülke olarak anılmak istememiş ve ilk düzenlemelerden itibaren böyle bir durumla karşı karşıya gelmemek için önlemlerini almaya çalışmıştır. Sonuçta Bahreyn yalnızca bir kayıt merkezi olmamıştır. Bugün çok büyük miktarlarda gerçek işlemlerin yapıldığı Ortadoğu'nun en önemli, dünyanın ise sayılı kıyı bankacılığı merkezlerinden biri haline gelmiştir.

Bahreyn diğer petrol zengini ülkeler gibi çok fazla petrol rezervine sahip değildir. Petrol rezervleri kısa bir süre sonra bitecek olması ve üretiminde çok büyük denebilecek miktarlarda olmaması devlet politikalarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Ekonomide çeşitlenmeye gidilmeye çalışılmış bu sayede petrole olan bağımlılığı azaltmaya çalışmışlardır.

Ekonomide gerçektende çeşitlenme sağlanmış ve birçok sektörde Bahreyn önemli atılımlar gerçekleştirmiştir. Bu gelişmelerde finans sektörünün gelişimi önemli bir etken olmuştur. Bu sektörün gelişmesi öncelikle hizmet sektörünün gelişmesinde direkt rol oynadığı gibi diğer sektörlerin gelişmesinde, ülkeye gelen dış kaynaklı fonların sağladığı düşük maliyetli kredilerin büyük yatırımların finansmanında kullanılması ile dolaylı rol oynamıştır. Ülke kaynakları göz önüne alındığında kıyı bankacılığının Bahreyn ekonomisi için bir lokomotif görevini üstlendiğini ve bu durumun halen devam ettiğini söylemek yanlış olmaz.

Kıyı bankacılığı merkezlerinden sağlanan fayda ve gelirler ancak ülke küçük ise tatminkâr bir seviyede olmakta ve ülke gelirler toplamında iyi bir paya sahip olmaktadır. Büyük ülkeler için ise durum böyle değildir, sağlanan gelirler önemli bir yer tutmamaktadır. Ancak büyük merkezler için avantaj olan kısım kıyı bankacılığı için gerekli birçok şartın zaten var olmasıdır. Ama küçük ülkeler kıyı bankacılığı için gereken bu pahalı şartların birçoğunu sırf bunun için yapmaları gerekir. Her kıyı bankacılığı merkezi başarılı olacak diye bir durum yoktur. Bu yüzden kıyı bankası merkezi olmak isteyen küçük ülkelerin iyi bir fizibilite çalışması yapması gerekmektedir. Kıyı bankacılığı merkezleri başarıyı yakalasalarda bile en ufak bir istikrarsızlıkta büyük zararlar görebilmektedirler.

Beyrut bunun en iyi örneklerinden biri olmuş ve Bahreyn Beyrut'un başına gelen bu olumsuzlukları kendisi için iyi bir avantaj olarak değerlendirmiştir. Bahreyn'in başka bir avantajı da petrodolarların adeta aktığı körfez bölgesinde bulunmasıdır, Bahreyn bunu da iyi değerlendirmiştir. Bahreyn diğer kıyı bankalarının çoğundan farklı olarak işlemlerinde bölgesel paralara da önem vermektedir. Böylece komşularının petrol gelirlerinden sağladıkları dolar ve kendi paralarından oluşan fonları kullanabilmektedir.

Bahreyn de kendisinden kaynaklanmadığı halde körfez krizi sırasında, kıyı bankacılığı merkezlerinin çok önem verdiği ve bozulmaya başladığı zaman hemen ülkeyi terk etmeye hazırlandıkları istikrarın bozulması ihtimali nedeniyle zarar

görmüşse de kendi ekonomik istikrarı ve aldığı önlemlerle, yine körfez bölgesinde bulunmasının avantajı ile bu problemi atlattır.

Ayrıca Bahreyn hala Ortadoğu'nun finans merkezlerinden biri olmayı sürdürse de körfez bölgesi Bahreyn'in önderliği ve etkisi ile artık komple olarak bir finans merkezi haline gelmeye başlamıştır. Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'da da büyük sermaye hareketleri söz konusudur.

KAYNAKÇA

Akdiş Muhammet, **Küreselleşmenin Finansal Piyasalar Üzerine Etkileri ve Türkiye: Finansal Krizler Beklentiler**,

<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/Ekim2002/akdis.htm> (11.01.2007)

Alpar Cem, **Dünya’da ve Türkiye’de Serbest Bölgeler**, Ankara: 1985, Dost Kitabevi.

Apak Sudi, **Uluslararası Bankacılık- Finansal Sistemler**, İstanbul: 1993, Bilim Teknik Yayınevi, 2. Baskı.

Arı Tayyar, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, İstanbul: 2004, Alfa Yayınları.

Arıkan Zeynep / Akdeniz H. Ahmet, **Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi**, <http://fbe.emu.edu.tr/journal/doc/56/56Article14.pdf> (01.09.2007).

Arslan Cenk Murat / Aykutlu Fercan, **Off-shore(kıyı ötesi) Bankacılığı ve Türkiye Uygulaması**, Ankara: 1999, Türmob Yayınları, Sirküler Rapor Serisi No: 29.

Aydoğdu Özdal, **Kıyı Bankacılığı**, Müfettişler Seminer Çalışmaları, Ankara: 1999.

Büker Semih / Aşıkoğlu Rıza, **Finansal Yönetim**, Eskişehir: 1997, Anadolu Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi, 2. Baskı.

Babuşcu Şenol, **Toptancı Bankacılık ve Türkiye Uygulaması**, Ankara: 1991 Türkiye Halk Bankası Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 2. Baskı.

Cihan Gökçe, **Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesinde Vergi Cennetleriyle Mücadele, Kıyı Bankacılığı ve Türkiye Örneği**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta: 2006 .

Çekinmez Mehmet, **Off-Shore Bankacılığı Manş Adaları ve Bahama Uygulaması**, Kasım 1985, Hazine Dış Ticaret Dergisi, S.3.

DEİK, **Bahreyn Ülke Bülteni**,
<http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214164621Bahreyn%20-%20bulten-ocak2007.pdf>
(12.04.2007).

Demir Muzaffer, **Globalleşen Vergi Cennetleri**, Haziran 2002,
http://www.turkhukuksitesi.com/makale_86.htm (12.01.2007).

Ergül Ergin, **Kara Para Aklamayla Mücadelenin Nedenleri ve Suç Politikası**, <http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/karapara.htm> (25.05.2007).

Ersan İhsan, **Euro Pazarlar ve Türkiye**, İstanbul: 1979.

Ersoy Ayten, **Kıyı Bankacılığı (Offshore Banking) İşletmesi, İşlemleri ve Muhasebesi**, İstanbul:2004.

Günday Lale, **Kıyı Bankacılığı İçin Gerekli Alt Yapı, Kıyı Bankacılığı Semineri**, İstanbul: 1991, İTO: Yayın no:1992-6.

Gökçimen Mehmet, **Kıyı Bankacılığı**, Maliye Yazıları Dergisi, Nisan/Haziran 1992.

İncekara Ahmet, **Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölgeler Uygulaması**, İstanbul: 1989.

KOSGEB, **İsviçre Ülke Raporu**,
<http://abmankara.org.tr/ulkeler/Isvicre%20Ulke%20Raporu.doc> (12.05.2007)

Odabaşı Harun, Sayı 227-10.04.1999,
<http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?ld=15764>, (08.04.2007)

Odabaşı Harun, Sayı 288-10.06.2000
<http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?Id=14314> (08.04.2007)

Orhan Osman Z. ve Seyfettin Erdoğan, **Para Politikası**, İstanbul: 2007, Yazıt Yayın Dağıtım.

Öz N. Semih, Vergi Cennetleri ile Yapılan Bilgi Değişim Andlaşmaları, 28.11.2005 <http://www.vergiorunlari.com.tr/htm/SOZ281105.htm> (01.02.2007)

Öz N. Semih, **Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, Ankara: 2005, Maliye ve Hukuk Yayınları.

Özatay Bülent, **Serbest Bölgeler Uygulaması ve Kıyı Bankacılığı**, Ankara: 1989, Maliye Bakanlığı Teftiş Kurulu Konferansları IV 1988-1989.

Özdoğan F. Bahar, Serbest Bölgeler, Ankara:2006, Siyasal Kitabevi.

Parasız İlker, **Modern Bankacılık, Teori ve Uygulama**, İstanbul: 2000, Yasa Yayıncılık.

Pekcan Erdoğan, **Kıyı Bankacılığı (Off-Shore Banking) Gelişimi-Uygulaması ve Türkiye**, İstanbul: 1993, İTO Yayın No:1993-33.

Sander Oral, **Siyasi Tarih**, Ankara: 1989, İmge Kitabevi.

Somay Bülent, **Kara Paranın Finans Sektörü Aracılığıyla Aklanması, Uzman Gözüyle Bankacılık**, Ankara: 1995, Etibank Bankacılık A.O..

Takan Mehmet, **Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim**, Ankara: 2001, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Baskı.

Taşkın Doruk, **Kıyı Bankacılığı ve Türkiye**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: 1996).

Tuncer Seher, Kıyı Bankacılığı, (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, T.C. Ziraat Bankası Eğitim ve Organizasyon Müdürlüğü, Ankara: 1993).

Uslu Ozan, **Kara Para ve Gri Para**, http://www.alomaliye.com/2007/ozan_uslu_karapara.htm 10 ocak 2007 (25.05.2007)

Yergin Daniel, **Petrol, Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü**, Çev: Kamuran Tuncay, İstanbul: 2003, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

<http://www.ekonomi.name/kavramlar/off-shore-bankacilik.html> (11.01.2007)

<http://www.masak.gov.tr/tr/kpYontem.htm> (12.01.2007)

<http://www.ulkeler.net/jersey.htm> (01.05.2007)

<http://www.ulkeler.net/isvicre.htm> (08.05.2007)

<http://www.ulkeler.net/irlanda.htm> (12.05.2007)

<http://www.ulkeler.net/luksemburg.htm> (12.05.2007)

<http://www.ulkeler.net/bahreyn.htm> (01.05.2007)

<http://www.ulkeler.net/bahama.htm> (15.07.2007)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Cayman_Adalar%C4%B1 (01.09.2007)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Bahama> (15.07.2007)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Dublin> (12.05.2007)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0svi%C3%A7re> (08.05.2007)

http://www.tspakb.org.tr/yayinveraporlar/ebirlik/gundem_200609.pdf

(12.05.2007)

<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/EIR/2006%20ulke%20raporu.doc>(12.05

.2007)

http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba16.doc#_toc71298161(01.01.

2007)

http://www.economist.com/surveys/displaystory.cfm?story_id=8727748

(01.05.2007)

http://www.menafn.com/qn_news_story_s.asp?storyid=85073 (01.05.2007)

<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/26414.htm> (01.05.2007)

www.bma.gov.bh (01.05.2007)

<http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi16.doc> (15.07.2007)

http://www.turkhukusitesi.com/makale_86.htm (01.09.2007)